

**ALGILANAN ANNE-BABA TUTUMU VE EBEVEYNE BAĞLANMA
İLE AKRAN İLİŞKİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE BENLİK
SAYGISININ ARACILIK ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SENA DOĞRUYOL

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**PSİKOLOJİ
ANABİLİM DALI**

**MERSİN
HAZİRAN - 2018**

**ALGILANAN ANNE-BABA TUTUMU VE EBEVEYNE BAĞLANMA
İLE AKRAN İLİŞKİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE BENLİK
SAYGISININ ARACILIK ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SENA DOĞRUYOL

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

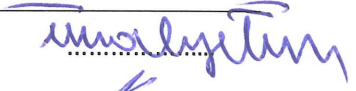
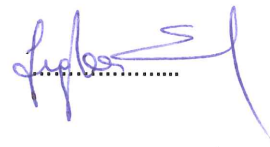
**PSİKOLOJİ
ANABİLİM DALI**

**Danışman
Prof. Dr. Ünsal YETİM**

**MERSİN
HAZİRAN - 2018**

ONAY

Sena DOĞRUYOL tarafından Prof. Dr. Ünsal YETİM danışmanlığında hazırlanan “Algılanan Anne-Baba Tutumu ve Ebeveyne Bağlanma ile Akran İlişkileri Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolü” başlıklı çalışma aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Yüksek Lisanstezi olarak kabul edilmiştir.

Görevi	Ünvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Başkan	Prof.Dr. Ünsal YETİM	
Üye	Prof.Dr. Kamuran ELBEYOĞLU	
Üye	Doç.Dr. H. Tuğba EROL KORKMAZ	

Yukarıdaki Jüri kararı Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 28.06.2018 tarih ve 2018/40 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Süleyman DEĞİRMEN
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

Bu tezde kullanılan özgün bilgiler, şekil, tablo ve fotoğraflardan kaynak göstermeden alıntı yapmak 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerine tabidir.

ETİK BEYAN

Mersin Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinde belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak kullandığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü Mersin Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,
- Tezin tüm telif haklarını Mersin Üniversitesi'ne devrettiğimi beyan ederim.

ETHICAL DECLARATION

This thesis is prepared in accordance with the rules specified in Mersin University Graduate Education Regulation and I declare to comply with the following condition:

- I have obtained all the information and the documents of the thesis in accordance with the academic rules.
- I presented all the visual, auditory and written information and results in accordance with scientific ethics.
- I refer in accordance with the norms of scientific works about the case of exploitation of others' works.
- I used all of the referred works as the references.
- I did not do any tampering in the used data.
- I did not present any part of this thesis as another thesis at Mersin University or another university.
- I transfer all copyrights of this thesis to the Mersin University.

25 Haziran 2018 / 25 June 2018

İmza

Sena DOĞRUYOL

ÖZET

Araştırmanın amacı; ergenlerde algılanan anne/baba tutumu ve ebeveyne bağlanma ile akran ilişkileri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık rolünü sınamaktır. Araştırmanın diğer amacı ise; ergenlerin akran ilişkilerinin ebeveyn stillerine (açıklayıcı/otoriter, izin verici/şımartan, izin verici/ihmalkâr ve otoriter) ve cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmektedir. Araştırmanın örneklemini, Mersin ilinde farklı ortaokul ve liselerde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Katılımcılar basit seçkisiz örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Araştırmaya, 12-18 yaş aralığında, 227 kız 172 erkek olmak üzere toplam 399 öğrenci gönüllü olarak katılım sağlamıştır. Araştırma kapsamında, katılımcıların algılanan anne-baba tutumlarını ölçmek için "Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği", bağlanma stillerini ölçmek için "Ebeveyne ve Arkadaşa Bağlanma Envanteri", akran ilişkilerini ölçmek için "Akran İlişkileri Ölçeği", benlik saygısı düzeyini ölçmek için ise "Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği" kullanılmıştır. Ergenlerde algılanan anne-baba tutumu ve ebeveyne bağlanma ile akran ilişkileri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık rolünü sınamak amacıyla, Baron ve Kenny (1986), tarafından önerilen dört kriter uygulanmıştır. Elde edilen bulgular, ebeveyne (anne) bağlanma ile akran bağlılık arasında benlik saygısının kısmi aracılık rolü olduğunu göstermektedir. Dahası bulgular, benlik saygısının baba kabul/ilgi/sevgi tutumu ile akran bağlılığı arasındaki ilişkiye kısmi aracılık yaptığını göstermektedir. Farklı ebeveyn stillerine ve cinsiyete göre akran ilişkileri alt boyutlarının (bağlılık, güven, kendini açma ve sadakat) farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla 2 (cinsiyet) x 4 (çocuk yetiştirme stilleri) çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) yürütülmüştür. Analizden elde edilen bulgular ve sınırlılıklar tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Akran İlişkileri, Algılanan Anne Baba Tutumları, Ebeveyne Bağlanma, Benlik Saygısı

Danışman: Prof. Dr. Ünsal YETİM, Mersin Üniversitesi, Psikoloji Anabilim Dalı, Mersin.

ABSTRACT

The purpose of the present study was to examine mediation role of self-esteem among the relationships between perceived mother/father attitudes, parental attachment and peer relationships in adolescents. Another aim of the study was to investigate whether peer relationships differ to parental styles and gender in adolescents. The sample of this study composed of students who participated from different secondary schools and high schools in Mersin. The participants of the study consisted of 399 students (227 females, 172 males) who were chosen by random sampling method and whose age ranged from 12 to 18 years. Participants completed the number of questionnaires including Perceived Mother/Father Styles Scale, Self-Esteem Scale, Friendship Relations Scale and Inventory of Parent and Peer Attachment Scale. To examine the mediation role of self-esteem among the relationships between perceived mother/father attitudes, mother attachment and peer relationships, the four criteria proposed by Baron and Kenny (1986) was performed. The results indicated that there was a partial mediation role of self-esteem between parental (mother) attachment and peer loyalty. In addition, self-esteem partially mediated the relationship between perceived father acceptance/interest/love attitude and peer loyalty. The implications of the findings and future research are discussed.

Keywords: Peer Relations, Perceived Mother Father Styles, Attachment, Self- Esteem.

Advisor: Prof. Dr. Ünsal YETİM, Department of Psychology, University of Mersin, Mersin.

TEŞEKKÜR

Tez sürecimin her aşamasında yardımlarını esirgemeyen, daima motivasyon sağlayan, yol gösteren ve her zaman yanımda olan tez danışmanım Prof. Dr. Ünsal YETİM'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Bu zorlu süreçte sizin gibi değerli bir akademisyenin öğrencisi olduğum için kendimi çok şanslı hissediyorum.

Araştırma ve analiz sürecimde sorularımı cevapsız bırakmayan, özveri ve sabırla yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. H. Tuğba EROL KORKMAZ'a sonsuz teşekkürler. Çalışmamın analiz kısmında değerli fikirlerini paylaşan ve yardıma ne zaman ihtiyacım olsa yanımda olan Doç. Dr. Serap AKGÜN'e çok teşekkür ediyorum.

Tez sürecimin her aşamasında sorularımı sabırla cevaplayan, analizleri yaparken yardımlarını esirgemeyen, süreç boyunca bilgi ve deneyimlerini paylaşan Mersin Üniversitesi araştırma görevlisi Emre ALPAY'a ve süreçte zorlandığım her noktada beni çözüme ulaştıran araştırma görevlisi Gamze ER'e çok teşekkür ediyorum.

Bu süreçte, yaşadığım zorluklar karşısında bana güvendiklerini her zaman dile getiren, varlıklarını her daim hissettiğim canım arkadaşlarımdan destekleri sayesinde güç bulduğumu söyleyebilirim. Öncelikle, en büyük destekçim olan ve en zor zamanlarımda sonsuz desteği ile beni yalnız bırakmayan canım arkadaşım Aras TÜRKEİ'ye çok teşekkür ediyorum. Ayrıca, beni daima teşvik eden, yapabileceğimi bana sürekli hatırlatan Açelya SAĞIRLAR'a ve iş yaşamında birlikte çalışmaktan keyif aldığım, bana inancını dile getirerek beni daima yüreklendiren canım arkadaşım Aliye KILIÇ'a sonsuz teşekkürler.

Son olarak, bugünlere gelmemde emeklerinin karşılığını asla ödeyemeyeceğim, mesleğimde ilerlememde en büyük destekçilerim, beni her şeyi başarabileceğime inandıran ve varlıklarıyla bana güç veren, canım babam Sencer DOĞRUYOL'a, annem Işıl DOĞRUYOL'a ve kız kardeşim Övgü DOĞRUYOL'a ne kadar teşekkür etsem az. İyi ki varsınız...

Sena DOĞRUYOL

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
KISALTMALAR VE SİMGELER	xi
1. GİRİŞ	1
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE GÖRGÜL ARAŞTIRMALAR	2
2.1. Çocuk Yetiştirme Stilleri	2
2.1.1 Açıklayıcı/Otoriter Ebeveyn Tutumu	3
2.1.2 İzin Verici/İhmalkâr Ebeveyn Tutumu	4
2.1.3. İzin Verici/Şımartan Ebeveyn Tutumu	4
2.1.4. Otoriter Ebeveyn Tutumu	4
2.1.5. Çocuk Yetiştirme Stilleri ile İlgili Çalışmalar	5
2.2. Bağlanma Kuramı ve Kuram ile İlgili Temel Kavramlar	7
2.2.2. Ainsworth 'un Bağlanma Kuramı ve Yabancı Ortam Deneyi	9
2.2.3. İçsel Çalışan Modeller (Internal Working Models)	10
2.2.4. Dörtlü Bağlanma Modeli	11
2.2.5. Ergenlerde Bağlanma ve Akran İlişkileri	12
2.3. Benlik Saygısı	16
2.4. Araştırmanın Amacı	18
2.5. Araştırmanın Önemi	18
2.6. Hipotezler	19
2.7. Araştırma Soruları	19
2.8. Sınırlılıklar	20
3. YÖNTEM	21
3.1. Araştırma Modeli	21
3.2. Katılımcılar	21
3.3. Veri Toplama Araçları	21
3.3.1 Akran İlişkileri Ölçeği	21
3.3.2. Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri	23
3.3.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği	25
3.3.4. Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği	26
4. BULGULAR	31
4.1 Araştırmada Yer Alan Ölçeklerle İlgili Betimleyici Bilgiler	31
4.2. Akran İlişkilerine İlişkin Bulgular	33
4.2.1. Ebeveyne Bağlanmanın Akran İlişkileri ile İlişkisi	33
4.2.2. Algılanan Anne-Baba Tutumunun Akran İlişkileri ile İlişkisi	33
4.2.3. Benlik Saygısının Akran İlişkileri ile İlişkisi	34
4.3. Akran İlişkilerinin Diğer Değişkenlerle İlişkisi	34
4.3.1. Akran İlişkilerinin Cinsiyete Göre Dağılımı	34
4.3.2. Akran İlişkilerinin Ebeveyne Bağlanma Düzeyine Göre Değişimi	35
4.4. Akran İlişkilerinin Algılanan Anne/Baba Tutumlarına Yönelik Yürütülen Hiyerarşik Regresyon Analizleri	36
4.5. Akran İlişkileri ve Algılanan Anne/Baba Tutumlarına Yönelik Yürütülen Aracılık Analizleri	41

4.6. Akran İlişkileri ve Ebeveyne Bağlanmaya Yürütülen Aracılık Analizi	43
4.7. Ebeveyn Stilinin Akran İlişkileri Üzerindeki Etkisi	44
5. TARTIŞMA	49
6. SONUÇ	55
KAYNAKLAR	57
EKLER	63
ÖZGEÇMİŞ	74

TABLÖLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 3.1. Akran İlişkileri Ölçeğine ve Boyutlarına İlişkin Öz Değerler, Açıklanan Varyanslar, Cronbach Alfa Katsayıları ve Faktör Yükleri	23
Tablo 3.2. Ebeveyne ve Arkadaşlara Bağlanma Ölçeğine ve Boyutlarına İlişkin Öz Değerler, Açıklanan Varyanslar, Cronbach Alfa Katsayıları ve Faktör Yükleri	25
Tablo 3.3. Anne Kabul/İlgi ve Anne Sıkı Denetim/Kontrol Alt Boyutlarına İlişkin Öz Değerler, Açıklanan Varyanslar, Cronbach Alfa Katsayıları ve Faktör Yükleri	27
Tablo 3.4. Baba Kabul/İlgi ve Baba Sıkı Denetim/Kontrol Alt Boyutlarına İlişkin Öz Değerler, Açıklanan Varyanslar, Cronbach Alfa Katsayıları ve Faktör Yükleri	29
Tablo 4 1. Değişkenlerin Cronbach Alfa, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	31
Tablo 4.2. Akran Bağlılık, Güven, Kendini Açma, Sadakat, Ebeveyn Bağlanma, Anne Kabul/İlgi, Anne Sıkı Denetim/Kontrol, Baba Kabul/İlgi, Baba Sıkı Denetim/Kontrol ve Benlik Saygısı Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar	32
Tablo 4.3. Akran İlişkileri Ölçeğinin Alt Boyutlarının Katılımcıların Cinsiyetine Göre Ortalama ve Standart Sapmaları	35
Tablo 4.4. Akran İlişkileri Alt Boyutlarının Ebeveyne Bağlanma Düzeyine Göre Ortalamaları ve Standart Sapmaları	35
Tablo 4.5. Akran Bağlılık Alt Boyutuna İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi	37
Tablo 4.6. Akran Güven Alt Boyutuna İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi	38
Tablo 4.7. Akran Kendini Açma Alt Boyutuna İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi	39
Tablo 4.8. Akran Sadakat Alt Boyutuna İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi	40
Tablo 4.9. Benlik Saygısının Algılanan Baba Tutumu ve Akran Bağlılık ilişkisinde Aracılık Rolü İstatistikleri	43
Tablo 4 10. Benlik Saygısının Ebeveyne Bağlanma ve Akran Bağlılık ilişkisinde Aracılık Rolü İstatistikleri	44
Tablo 4.11. Anne Stilleri ve Cinsiyetin Ergenlerin Akran Bağlılık, Güven ve Özdeşim, Kendini Açma ve Sadakat Alt Boyutları Üzerindeki Etkileri Varyans Analizi	46
Tablo 4.12. Baba Stilleri ve Cinsiyetin Ergenlerin Akran Bağlılık, Güven ve Özdeşim, Kendini Açma ve Sadakat Alt Boyutları Üzerindeki Etkileri Varyans Analizi	48

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1. Bağlanmayı Tanımlayan Özellikler (Hazan ve Shaver, 1994)	9
Şekil 2. Yetişkinlerde Dörtlü Bağlanma Modeli (Bartholomew ve Horowitz, 1991)	11

KISALTMALAR VE SİMGELER

Kısaltma/Simge	Tanım
AİÖ	Akran İlişkileri Ölçeği
EABE	Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri
RBSÖ	Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

1. GİRİŞ

Ergenlik dönemi, çocukluk evresinden gençliğe adım atıldığı, bireylerin gelişim süreçlerindeki en hızlı evrelerden biridir (Dilek ve Aksoy, 2013). Ergenlik döneminde akran ilişkileri bireylerin kişilik gelişimi açısından önemli bir yere sahiptir. Bireylerin ebeveynlerinden uzaklaşıp akranlarına yöneldiği bu dönemde edinilen akran grupları ergenleri olumlu yönde olduğu kadar olumsuz yönde de etkileyebilmektedir. Erken bağlanma örüntülerinin devamı niteliğinde oluşan ilişkiler, bireyin gelecekte yaşantısına da yön vermektedir. Yapılan bazı araştırmalar, arkadaşlık kalitesi ile ebeveyne bağlanmanın ilişkili olduğunu göstermektedir (Saferstein, Neimeyer ve Hagans, 2005; Zimmermann, 2004).

Anne ve babanın çocuğa yaklaşımı, çocukla iletişimi ve geliştirdikleri tutum, çocuğun gelecekte kuracağı yakın ilişkileri üzerinde oldukça etkilidir. Ergenlik döneminde, ebeveynlerin çocuk yetiştirme sürecinde gösterdiği tutumlar, ergenlerin akran ilişkilerini şekillendirmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu süreçte ergenler, arkadaş gruplarına yaklaşımlarını ve ikili ilişkilerinde gösterdikleri davranış örüntülerini algıladıkları anne baba tutumları çerçevesinde geliştirir. Literatürde anne baba tutumları ve çocuk yetiştirme stilleri farklı şekillerde ele alınmıştır. Bu araştırmada Maccoby ve Martin (1983) tarafından geliştirilen algılanan anne-baba tutumları kabul/ilgi/sevgi ve sıkı denetim/kontrol olarak iki boyutta, çocuk yetiştirme stilleri ise bu iki boyutun çaprazlanmasıyla ortaya çıkan açıklayıcı/otoriter, otoriter, izin verici/ihmalkâr ve izin verici/sımartan olmak üzere dört boyutta incelenmektedir.

Ergenlerin, ebeveynleri ile oluşturdukları bağlanma örüntüleri ve ebeveynlerinden algıladıkları tutumlarının yanı sıra benlik kavramının da akranlarıyla kurdukları yakın ilişkilerde etkili olduğu görülmektedir. Bireylerin hayatlarındaki değişimler ile benlik saygıları da şekillenmektedir (Dilek ve Aksoy, 2013). Ergenlik döneminde benlik saygısının gelişimindeki en önemli etkenlerden biri bireylerin anne babaları ve arkadaşlarından aldıkları sosyal destektir. Ergenlerin çevrelerinden aldıkları sosyal destekle birlikte benlik saygısı ve güven duygusu da gelişmektedir (Huurre, Kamulainen ve Aro, 1999). Buna göre, ergenlerin akran ilişkilerinde birden fazla faktörün etkili olduğu bilinmekte ve literatürde bu alanda yapılan araştırmaların ise oldukça kısıtlı olduğu görülmektedir. Ergenlerin algıladıkları anne baba tutumları ve ebeveynlerine bağlanmanın akran ilişkilerinin üzerindeki etkisinde benlik saygısının aracılık rolü olup olmadığını inceleyen bu araştırmanın literatüre olumlu açıdan katkıları olacağı düşünülmektedir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE GÖRGÜL ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde ilk olarak ebeveynlerin çocuk yetiştirme stilleri, tanımları, özellikleri ve anne-baba tutumunun bireyler üzerindeki etkileri incelenecektir. Daha sonra; bağlanma kuramları, tanımları ve ergenlerde ebeveyne bağlanmanın birey ve akran ilişkileri üzerindeki etkileri hakkında bilgiler verilecektir. Çalışmanın son bölümünde ise, benlik saygısı ile ilgili araştırmacıların farklı tanımlamaları ve benlik saygısı ele alınarak yapılan bazı araştırmalardan bahsedilecektir.

2.1. Çocuk Yetiştirme Stilleri

Bireyler, öncelikle aileleri daha sonra ise toplumdaki bireylerle etkileşim içerisinde. Aile ve bireylerle kurulan yakın ilişkiler çocukların kişiliklerinin oluşması açısından önemli bir yere sahiptir (Büyükşahin-Çevik ve Atıcı, 2009). Aile tarafından çocuğa karşı gösterilen tutum ve davranışlar çocuğun kişilik yapısı ve gelecekteki yaşantısında oluşturacağı davranış ve tutumlara zemin hazırlamaktadır (Kaya, Bozaslan ve Genç, 2012). Önder ve Gülay (2007)'a göre, anne baba gibi çocuk bakımını üstlenen bireylerin olumlu tutumlarına ihtiyaç duyan çocuklar ebeveynleri ile olumsuz ilişkiler içerisinde oldukları zaman bağımlı, saldırgan davranışlar gösterebilmekte düşük özgüvene sahip olabilmektedir.

Baumrind (1966), çocukların sosyalleşme süreçlerini açıklarken anne-baba tutumlarını açıklayıcı/otoriter, otoriter ve izin verici anne-baba tutumları olarak üç model şeklinde tanımlamıştır.

Maccoby ve Martin (1983), Baumrind'in öne sürdüğü modelden yola çıkarak çocuk yetiştirme stillerini farklı boyutlarda ele alarak duyarlılık ve talepkârlık olmak üzere iki boyutta sınıflandırmış olup, bu iki boyutu 4 farklı stil olarak tanımlamışlardır. Araştırmacılara göre, ebeveynler hem duyarlılık hem de talepkârlık düzeylerinin yüksek olduğu durumda açıklayıcı/otoriter, talepkârlıkta yüksek duyarlılıkta düşük oldukları durumda otoriter, talepkârlıkta düşük duyarlılıkta yüksek oldukları durumda izin verici/şımartan, her iki boyutta düşük oldukları durumda ise izin verici/ihmalkâr boyutunda sınıflandırılmışlardır. Bu iki boyutun kesişmesiyle/çaprazlanmasıyla oluşan demokratik, otoriter, izin verici/ihmalkâr ve izin verici/şımartan olmak üzere 4 farklı anne-baba tutumu ortaya çıkmaktadır. *Demokratik anne-baba tutumu*, anne ve babanın çocuğa karşı gösterdiği karşılıksız ve koşulsuz sevgi ve saygıdan oluşan, çocuğun kişilik gelişimine olumlu katkıda bulunan en sağlıklı tutumdur (Maccoby ve Martin, 1983; Kulaksızoğlu, 2011). *Otoriter anne-baba tutumunda* ebeveynler katı ve otoriter bir tutum içerisinde olup, çocuklarını kendi ideallerine dayanarak yetiştiren ailelerden oluşmaktadır. Otoriter tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarının sahip olduğu haklar

azdır ve istenilen sonuca ulaşmak için ebeveynler tarafından ceza yöntemi kullanılmaktadır (Kaya, Bozaslan ve Genç, 2012). *İzin verici/ihmalkâr anne-baba tutumu*, ebeveynlerin ilgisiz olduğu ve disiplinin genellikle bulunmadığı ya da tutarsız disiplinin bulunduğu tutumdur. *İzin verici-şımartan anne-baba tutumu* ise ebeveynlerin kararsız ve tutarsız bir disiplin içerisinde oldukları, ilginin yüksek kontrolün ise düşük olduğu tutum olarak tanımlanmıştır (Sümer, Gündoğdu-Aktürk ve Helvacı, 2010).

Sprinthall ve Collins (1995) yaptıkları araştırmada, “normal” ve “sağlıklı” olarak nitelendirdikleri davranışlara sahip ergen bireylerin ebeveynlerinin açıklayıcı/otoriter yetiştirme stiline sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Örgün (2000), anne-baba-çocuk ilişkisini incelemenin çocuğun kişilik gelişimindeki etkisini anlamak için önemli olduğunu belirtmektedir. Araştırmacıya göre, bu ilişkinin temelinde çocuk yetiştirme yöntemleri yatmaktadır. Çocuk yetiştirme yöntemleri, anne, baba ve çocuğun arasındaki etkileşimlerin tümünden oluşmaktadır. Bu etkileşimler, annenin ve babanın tutumları, değerleri ve inançlarının çocuğa karşı gösterdikleri ilgi ve eğitim davranışlarının bütünü içermektedir. Kulaksızoğlu (2011) anne-baba tutumlarının sadece kültürden kültüre değil, ailelerde de değişiklik gösterebildiğini ifade etmiştir. Damarlı (2006)’ya göre, ergenlik döneminde bireylerin sosyalleşme süreçlerinin desteklenmesi ve kendi özerkliklerini elde etmelerinde en önemli faktörlerden biri de anne-baba tutumlarıdır.

Tunç ve Tezer (2006) yapılan birçok araştırmanın ortak noktasının açıklayıcı/otoriter tutuma sahip ebeveynlerin gösterdikleri çift yönlü iletişim, gösterdikleri şefkat, psikolojik olgunluk ve özerk olmayı destekleme, bu tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarının kendilik algılarını, benlik saygılarının ve olumlu bir benlik algısı geliştirmelerini teşvik ettiğini belirtmektedirler.

2.1.1 Açıklayıcı/Otoriter Ebeveyn Tutumu

Açıklayıcı/otoriter anne-baba tutumu, çocukların gelişiminde koşulsuz saygının ve sevginin yer aldığı, çocukların kişilik gelişimine en uygun anne-baba tutumudur. Açıklayıcı/otoriter anne-baba tutumunda, ebeveynlerin çocuklara karşı davranışları tutarlı ve güven vericidir. Ebeveynler, çocuklarının hem kendilerine güvenen hem de sosyal açıdan sorumluluk sahibi, yardımsever ve kendini düzenleyen bireyler olmasını isterler. Anne ve babalar çocuklarının gelişim kapasiteleri doğrultusunda sorumluluk sahibi olmaları, özgür bir şekilde gelişmeleri ve yeteneklerini keşfetmeleri için fırsat tanırlar (Baumrind, 1966; Sezer ve Oğuz, 2010). Becker (1964) demokratik ebeveynler çocuklarına karşı şefkatli ve ılımlı bir tutum içerisinde olan, onların ihtiyaçlarına karşı duyarlı, bağımsız bireyler yetiştiren, disiplinin neden-

sonuçlarını açıklayan ve fiziksel ceza yöntemini kullanmayan ebeveynler olduklarını belirtmiştir.

Açıklayıcı/otoriter ebeveynler birbirleri ile uyum içerisinde ve birbirlerine saygı ve sevgi gösteren ebeveynlerdir. Bu tutuma sahip ebeveynler, karşılaştıkları problemleri konuşarak çözebileceklerini düşünür, karşılıklı olarak düşüncelere saygı gösterir ve çocuklarına ifade özgürlüğü tanırlar. Dahası, aile içerisinde belirlenen kurallara çocuğu da dahil ederek, kuralları çocukta sorumluluk duygusunu kazandırmak ve çocuğu korkutmadan farkındalığını sağlamak için uygulamaktadır (Yörükoğlu, 1990).

2.1.2 İzin Verici/İhmalkâr Ebeveyn Tutumu

İzin verici/ihmkâr tutuma sahip ebeveynlerin açıklayıcı/otoriter ebeveyn tutumunun tam tersi şeklinde çocuklarına karşı gösterdikleri sevgi, ilgi ve denetim yetersizdir. Bu tutum içerisinde olan ailelerin çocuklarına gösterdikleri fiziksel ve duygusal yakınlık çok az olup, ilgi alt düzeydedir (Sümer ve Güngör, 1999). Maccoby ve Martin (1983), izin verici/ihmkâr tutuma sahip olan ebeveynlerin, talepkarlık ve duyarlılık düzeylerinin ikisinin de düşük olduğunu belirtmişlerdir.

2.1.3. İzin Verici/Şımartan Ebeveyn Tutumu

İzin verici/şımartan ebeveyn tutumuna sahip anne babalar, çocuklarına karşı oldukça iyi sevgi ve ilgi göstermelerine karşın, denetimsiz ve kontrolsüz bir tutum içerisinde dirler (Steinberg, Lamborn, Darling, Mounts ve Dornbusch, 1994). İzin verici/şımartan ebeveynlere sahip ergenler yüksek özgüvene sahip olmalarına karşın uyuşturucuya merak duyma ve okul içinde ve dışında uygunsuz davranışlarda bulunma gibi olumsuz özellikleri deneyimlemektedir (Milevsky, Schlechter, Netter ve Keehn, 2007).

2.1.4. Otoriter Ebeveyn Tutumu

Otoriter anne baba tutumu, çocukların ve ergenlerin ailelerinin ideallerine yönelik yetiştirildiği tutumdur. Çocukların kişilik gelişiminde olumsuz etkisi olan bu tutumda çocuklar sıklıkla cezalandırılmaktadır. Otoriter anne baba tutumunun yaygın olduğu ailelerde yetişen çocuklar, çekingen, aşırı düzeyde hassas ve hata yapmaktan çekinen bireylerdir (Kaya, Bozaslan ve Genç, 2012).

Maccoby ve Martin (1993), otoriter ebeveynlerin yüksek talepkârlığa ve düşük duyarlılığa sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Otoriter tutuma sahip ebeveynlerin çocukları,

olumsuz davranışlar sergilemeyen, benlik saygıları düşük, kaygı düzeyleri yüksek ve problemlerle baş etme yetileri ise düşük olan çocuklardır (Erdoğan ve Uçukoğlu, 2011:54). Otoriter ebeveynler sevgilerini çocuklarına istedik davranış karşısında koşullu olarak gösterirler. Otoriter ebeveynlerin çocukları üzerinde kullandığı fazla kontrol ve özen çocuğun kendini ifade etmesine pek olanak tanımamakta, bu nedenle bağımlı ve özgüveni düşük bireyler olarak yetişmelerine yol açmaktadır (Yavuzer, 1994).

2.1.5. Çocuk Yetiştirme Stilleri ile İlgili Çalışmalar

Literatürde, algılanan anne baba tutumlarını farklı değişkenler ile birlikte ele alan birçok araştırma bulunmaktadır. Kaya, Bozaslan ve Genç (2012), üniversite öğrencileriyle yaptıkları bir araştırmada anne-baba tutumlarının çocukların problem-çözme becerileri, sosyal kaygılarına ve akademik başarılarına olan etkisini incelemiştir. Bulgular, eğitim düzeyi yüksek olan anne ve babaların demokratik tutumlara sahip olduklarını, bu bireylerin çocuklarının sosyal kaygılarının düşük; akademik başarıları ve problem çözme becerilerinin de yüksek olduğunu göstermektedir. Öte yandan, tutarsız ve ilgisiz tutumlara sahip anne ve babaların çocuklarının ise akademik başarılarının ve problem çözme becerilerinin düşük, sosyal kaygılarının ise yüksek olduğu tespit edilmiştir. Koruyucu tutum sergileyen ebeveynlerin sahip olduğu çocukların problem çözme becerilerinin düşük olduğu, otoriter tutum sergileyen ebeveyne sahip olan çocukların ise akademik başarıları ve sosyal kaygı düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur.

Yusuf (2004) ortaokul öğrencileriyle aile stillerinin akademik başarıya etkisini incelediği araştırmasında demokratik ailelere sahip öğrencilerin diğer aile türlerine sahip öğrencilerden daha iyi akademik başarı gösterdiklerini saptamışlardır. Benzer şekilde, Hichman, Suzanne ve McKeny (2000)'ın üniversite öğrencileri ile aile türleri ve akademik performans arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmanın bulguları, demokratik aile stiline öğrencilerin akademik başarıları ile pozitif yönde ilişkili olduğunu, otoriter ve izin verici ailelere sahip çocukların akademik başarılarının ise negatif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir.

Algılanan anne-baba tutumlarının cinsiyete göre farklılaştığını gösteren araştırmalar bulunmaktadır. Özyürek ve Özkan (2015) 613 lise öğrencisiyle yaptıkları araştırmada, ergenlerin algıladıkları anne baba tutumlarının cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaştığını, kız çocuklarının erkekler çocuklarına göre anne babalarını daha demokratik algıladıklarını bulmuşlardır. Tam tersine, Dokuyan (2016)'ın ergenlerde algılanan anne baba tutumları ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi farklı değişkenler açısından incelediği çalışmasında ergenlerin cinsiyetleri açısından algıladıkları tutumların değiştiğini saptamıştır. Buna göre erkek katılımcılar, kız katılımcılara kıyasla ailelerinin daha demokratik bir tutum içerisinde

olduklarını düşünmektedirler. Kız katılımcılar ise erkek katılımcılara kıyasla ailelerinin daha otoriter bir tutum sergilediklerini düşünmektedir.

Ergenlerin kendilik algılarının şekillenmesinde algıladıkları anne-baba tutumunun etkisi olduğu görülmektedir. Sezer (2010) ergenlerin algıladıkları anne-baba tutumu ile kendilik algıları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, anne babasının tutumunu düşük düzeyde otoriter olarak algılayan ergenlerin orta ve yüksek düzeyde otoriter olduğunu algılayan öğrencilere kıyasla kendilik algılarının daha yüksek olduğunu göstermiştir. Araştırmacı, otoriter ve koruyucu-istekçi tutuma sahip anne babaların çocuklarının kendilik algılarının olumsuz etkilendiğini, öte yandan anlayışlı, hoşgörü sahibi ve sınırlamaların belli olduğu bir aile içerisinde yetişen çocukların ise kendilik algılarının daha olumlu etkilendiğini ifade etmiştir.

Eldeleklioğlu (1999) anne-baba tutumları ile karar verme tarzları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasından elde edilen bulguların demokratik aile yapısının çocukların kişisel ve sosyal uyum, kendini kabul ve kendini gerçekleştirme boyutlarında en uygun aile yapısı olduğunu göstermektedir.

Haktanır ve Baran (1998) 299 ergen ile dört farklı lisede okuyan alt ve üst düzey sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrenciler ile yaptıkları bir çalışmada birçok değişken ile birlikte benlik saygısı ve algılanan anne-baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın sonuçları, algılanan anne baba tutumlarının cinsiyete göre farklılaştığını göstermektedir. Kız ergenlerin anne babalarını erkek ergenlere göre daha demokratik olarak algıladıkları, erkek ergenlerin ise anne babalarını daha ilgisiz olarak algıladıkları görülmüştür. Araştırmacılar, toplumumuzda ebeveynlerin beklentilerinin bu algılama farkını açıkladığını ifade etmişlerdir. Buna göre, ebeveynlerin erkek çocuklarından beklentilerinin daha çok geleceği garanti altına alarak bir meslek sahibi olmaları yönündeyken kız çocuklarından beklentilerin ise sosyal ve akademik alanlarda olduğunu söylemişlerdir. Bu nedenle, kız çocuklarına daha fazla destek ve ilgi gösterildiğini, erkek çocuklarının ise bu ilgiden yoksun kaldıklarını ifade etmişlerdir. Öte yandan araştırmacılar hem kız ergenlerin hem de erkek ergenlerin algıladıkları demokratik anne baba tutumlarının artması ile benlik saygısının da arttığını ifade etmiş olup, otoriter ve ilgisiz anne baba tutumunun ise benlik saygısında azalmaya sebep olduğunu saptamışlardır.

Literatürde anne-baba tutumlarının birçok türü olmakla birlikte mevcut araştırmada, algılanan anne-baba tutumları incelenirken kabul/ilgi/sevgi ve sıkı denetim/kontrol olarak iki boyutta, ebeveyn stilleri incelenirken ise açıklayıcı/otoriter, otoriter, izin verici/ihmalkâr ve izin verici/şımartan olmak üzere 4 farklı boyutta ele alınmaktadır.

2.2. Bağlanma Kuramı ve Kuram ile İlgili Temel Kavramlar

Bağlanma kuramı, John Bowlby ve Mary Ainsworth'un ortak çalışması ile ortaya çıkan bir kuramdır (Ainsworth ve Bowlby, 1991). Bowlby (1969, 1982) bağlanmanın evrimsel bir işlevi olduğunu ileri sürmüştür. Bağlanma kuramına önemli katkıları bulunan John Bowlby ve Mary Ainsworth, bebekler ile bakım verenleri arasındaki ilişkileri araştırmışlardır (Ercan, 2015).

Araştırmacılar, bağlanma kuramını birçok farklı şekilde tanımlamışlardır. Deniz, Hamarta ve Arı (2005)'ya göre bağlanma, bebeklerin doğduklarından itibaren bakım veren ile kurdukları ilk ilişkidir. Genuis ve Oddone (1996), bağlanma davranışı ile bağlanmanın birbirinden farklı olduğunu, bağlanma davranışını bağlilik sonucunda ortaya çıkan davranışlar olarak, bağlanmayı ise bebeğin bakım veren ile ilişkisinde var olan duyguları olduğunu ifade etmiştir. Zihinsel, duygusal ve fiziksel gelişimin oldukça hızlı ilerlediği, 0-2 yaş aralığında olan ve bebeklik dönemi olarak bilinen dönemde fiziksel gerekliliklerin yerine getirilmesi çocuk için yeterli olmamaktadır. Bakıma ihtiyaç duyan bebeğin, bakım verene olan bağımlılığı ve bakım veren ile kurduğu ilk ilişki, zihinsel ve duygusal gelişimi için oldukça önemlidir (Öztürk, 2002).

Ainsworth ve arkadaşları (1978), çocukların bakım verenden ayrı kaldıklarında verdikleri tepkileri inceleyerek, çocukların bakım verene bağlanma stillerini güvenli, kaygılı/karasız ya da kaygılı/dirençli ve kaçınan olarak üç başlık altında sınıflandırmışlardır (akt. Sümer ve Güngör, 1999a).

Hazan ve Shaver (1994) bağlanma stillerini güvenli, kaçınan ve kaygılı/kararsız olmak üzere üç şekilde ele almıştır. Güvenli bağlanma stili, bağlanma figürünün ihtiyaç duyulan zamanda mevcut olması olarak, kaçınan bağlanma stili diğerlerinin tepkilerine güven duymama ve duygusal mesafe koyma olarak, kaygılı/kaçınan bağlanma stili ise diğerleri ile yakınlık kurma isteğinin mevcut olması, fakat reddedilme korkusu ile diğerlerinin tepkilerine karşı güvensizlik duyma olarak tanımlanmıştır.

2.2.1. John Bowlby'nin Bağlanma Kuramı

Bağlanma Kuramı, psikanalist John Bowlby tarafından geliştirilmiş, uzun süre önce birincil bakım verenlerinden (genellikle anne) ayrılmış olan yeni doğanlar ve çocukların davranışlarının gözlemlemesi ile ortaya çıkan bir kuramdır (Hazan ve Shaver, 1987). Bowlby (1969, 1973)'e göre bağlanma kuramı kişinin bağlanma stilinin, önemli diğerleri (significant others) ile yaşadığı deneyimler ve bu kişilerin stresli durumlarda ne kadar erişilebilir olduğu konusundaki beklentilerini varsaymaktadır (akt. Mikulincer, Horesh, Eilati ve Kotler, 1999).

Bowlby'nin 1969 yılında, bağlanma kuramının temellerini oluşturan "Bağlanma ve Kaybetme" (Attachment and Loss: Volume 1) adlı kitabı yayınlanmıştır.

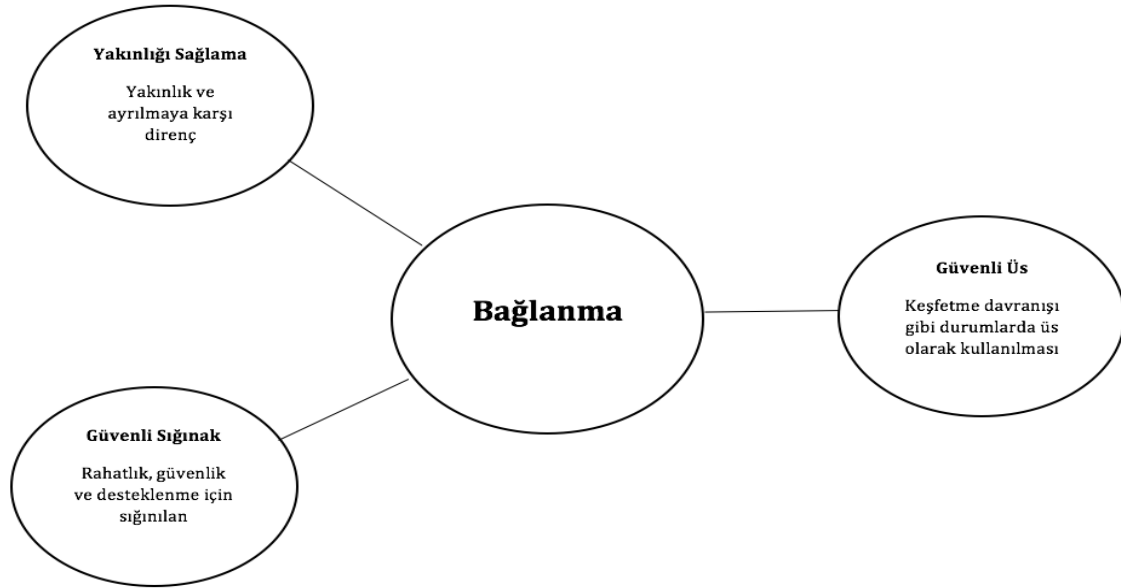
Bowlby (1973), "benlik" ve "başkaları" olarak tanımlandığı iki temel yapının, bağlanma sonucu ortaya çıkan zihinsel modeller olduğunu ifade etmiştir. İlk olarak, bireylerin bağlanma figürü ile ilişkilerinde desteklenmesinin ve sevmeye değer olup olmadıklarına dair inançlarının benlik/kendilik modeli ile, bireyler için önemli diğerleri ve özellikle bağlanma figürünün ulaşılabilirliği veya kabul ediciliği, güvenilirliği ile ilgili inançların ise başkaları modeli ile ilişkili olduğunu öne sürmüştür (akt. Soygüt, 2004).

Bowlby, bağlanma kuramı ile ilgili daha önce yapılan laboratuvar araştırmalarında, annesinden ayrılan bebeğin bir dizi duygusal tepkiler verdiğini gözlemlemiştir (Hazan ve Shaver, 1987). Bowlby (1973), bebeklerin bakım verenlerinden ayrıldıkları zaman verdikleri tepkilerin; protesto (*protest*), umutsuzluk (*despair*) ve çekilme (*detachment*) olmak üzere 3 temel evrede görüldüğünü ifade etmiştir. Protesto evresi, bebeklerin ağladığı, bakım vereni aktif bir şekilde aradığı ve başkalarının yatıştırma çabalarına karşı direnç gösterdiği bir evredir. Öte yandan umutsuzluk evresi; bebeklerin pasif ve üzgün davranışlar içerisinde olduğu, çekilme evresi ise bebeklerin çekingen, savunmacı ve mesafeli davranışlar gösterdiği evredir (akt. Hazan ve Shaver, 1987).

Bağlanma sistemi, Bowlby'nin değımiyle "bağlanma duygu ve davranışlarının kompleks kümesi", bebekleri anneye yakın tutarak onların tehlikelerden korunmalarını sağlayacak bir şekilde evrimleşmiş gibi görünmektedir. İnsan yavrusu çok küçükken ağlamak, göz teması kurmak, gülümsemek ve anneyi yakında tutmaya teşvik edecek şekilde ona sokulmak dışında pek bir beceriye sahip değildir. Ancak yer değıştirebilme becerisine kavuştuğunda aktif olarak anneyi takip eder ve ona seslenir. Bebekler sağlıklı, uyanık, korkusuz ve annelerinin bulunduğu bir yerde iseler çevreyi keşfetmeye ve öğrenmeye diğer aile ve topluluk üyeleri ile ilişki kurmaya ilgi duyarlar. Bu durum, Bowlby ve diğer araştırmacılar tarafından hem insanlarda hem de primat yavrularında gözlemlenmiştir. Araştırmacılar, bu davranışları anneyi güvenli üs olarak kullanma olarak açıklamaktadırlar (Hazan ve Shaver, 1994). Cooper, Shaver ve Collins (1998) bebek ile anne arasında oluşan bağın bebekteki endişe ya da korku sinyallerinin anne tarafından fark edilmesine, bebeğin konforu ve korunmasının yanı sıra çevresini keşfetmesi için "güvenli üs" sağladığını ifade etmiştir.

Bağlanma işlevlerinin bebeğin davranışlarında belirgin olduğu görülmektedir. Bebek, özellikle herhangi bir nedenden dolayı korktuğu ya da sıkıntılı olduğu durumlarda bağlanma figürü ile bir yakınlık aramaktadır. Bakım veren bu gibi durumlarda, bebeğin rahatlığını ve güvenliğini sağlamak için güvenli sığınak görevi görmektedir. Dahası, çevreyi keşfetme gibi davranışlarda bakım veren güvenli üs olarak kullanılır. Bowlby, yakınlığı sağlama (*proximity maintenance*), güvenli sığınak (*safe haven*) ve güvenli üssün (*secure base*) bağlanmayı ve

bağlanma ilişkisindeki işlevleri tanımlayan üç özellik olduğunu ifade etmiştir (Hazan ve Shaver, 1994) (Şekil 1).

Şekil 1. Bağlanmayı tanımlayan özellikler (Hazan ve Shaver, 1994)

2.2.2. Ainsworth 'un Bağlanma Kuramı ve Yabancı Ortam Deneyi

Ainsworth, bağlanma kuramına bebeğin çevreyi keşfettiği güvenli yer kavramı ile katkı sağlamıştır (Bretherton, 1992). Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall (1978) anne, baba-çocuk ilişkisinde bağlanma ilişkilerinin niteliğini test etmek için “Yabancı Ortam” olarak adlandırdıkları deneysel bir çalışma ile Bowlby’nin bağlanma kuramını sınamışlardır. Deneyde, laboratuvar ortamında bebek anneden kısa süreli olarak ayrılmış ve yabancı biriyle yalnız bırakılmıştır. Bir süre sonra ise bebek ile anne tekrar bir araya getirilmiştir (Bowlby, 1969). Ainsworth ve arkadaşları tarafından yapılan Yabancı Ortam deneyi bebeğin ilk yıllarında annenin bebeğin verdiği sinyallere ve ihtiyaçlara karşı gösterdiği duyarlılık ve hassasiyetin önemli olduğunu vurgulamıştır.

Deneyde bebekler, güvenli bağlanma (secure attachment), kaygılı/kararsız bağlanma, (anxious ambivalent) ve kaygılı/kaçınmacı bağlanma (anxious avoidant) olmak üzere 3 sınıfa ayrılmışlardır. Araştırmacılar, güvenli bağlanma (secure attachment) kategorisinde sınıflandırılan bebeklerin, anneleri yanlarında olduğunda çevreyi keşfettikleri, anneleri ile birlikte olmadıklarında az düzeyde sıkıntı hissettikleri, anneleri geri döndüğünde ise anne ile yakın temasta olup tekrar çevreyi keşfetmeye yöneldiklerini ifade etmiştir (Bowlby, 1969). Anne ile kurulan güvenli bağlanma bebeğin gelişimi ve uyumu açısından olumlu katkılar sağlamaktadır. Kaygılı/kararsız (anxious ambivalent) bağlanan bebekler, anne ile ayrıldıklarında yoğun bir şekilde kaygı, kızgınlık ve gerilim hissedip yabancılarla iletişim

kurmazlar. Annenin bebek ile tekrar bir araya geldiğinde sakinleşmekte zorlanıp, anne ile teması uzun süre sürdürmektedirler. Öte yandan, kaygılı/kaçınmacı (anxious avoidant) bağlanan bebeklerde ise anne ile ilişkilerinde kaçınan, anneden ayrıldığında kaygı yaşamayan, tekrar bir araya geldiğinde ise anne ile temas kurmak yerine oyun oynamaya devam ettikleri görülmüştür (Kocayörük, 2009).

Main ve Solomon (1990) “Yabancı Durum” deneyini yeniden gözden geçirdiklerinde bebekler tarafından çözümlenemeyen ve sınıflandırılmayan davranışlar sergilendiğini fark etmişlerdir. Bu sebeple, Ainsworth ve arkadaşlarının bağlanma türleri sınıflandırmasına “tanımlanamayan” (disorganized) bağlanma türünü eklemişlerdir (Main ve Solomon, 1990, akt. Kılıç ve Kümbetlioğlu, 2016). Her ne kadar tanımlanamayan bağlanma davranışları diğer bağlanma stratejilerinin tam tersi olarak kolayca ele alınsa da Main ve Solomon (1990) kodlama sistemi bu bağlanma sınıfını tanımlamak için somut davranışsal göstergeler sağlamaktadır. Tanımlanamayan bağlanma stilinde, bebeklerin çelişkili ve basmakalıp davranışlar, bir süre boyunca durgunluk ve donukluk, doğrudan endişe gösterme, hatta aileden çekinme davranışlarını gösterdiği, bu davranışların özellikle ailenin olduğu stresli durumlarda ortaya çıktığı görülmüştür (akt. Van Ijzendoorn, Schuengel, Bakermans-Kranenburg, 1999).

2.2.3. İçsel Çalışan Modeller (Internal Working Models)

Bağlanma sistemi yaşam boyu devam eder ve diğer yakın ilişkileri etkilemeye devam eder (Hazan, Campa ve Gur-Yaish, 2006). Bağlanma kuramı erken bağlanmanın gelecekteki gelişimi nasıl etkilediği ile ilgili çeşitli açıklamalar yapar. Kurama göre erken bağlanma, gelecek ilişkileri bireyin sosyal dünyayla ilgili zihinsel temsillerini şekillendirerek etkiler. Bireyin kendi, diğer insanlar ve dış dünya ile ilgili bu bilişsel temsilleri İçsel Çalışan Modeller (Internal Working Models) olarak adlandırılır (Thompson, 2008:349). İçsel Çalışan Modeller, bağlanma davranışları ve duygularının içsel organizasyonlarını temsil eder (Grossman, 1999). Bakım veren ile tekrarlanan etkileşimlere dayanarak, bebekler neyi bekleyeceklerini öğrenip, davranışlarını buna göre belirlemektedirler. Bu beklentiler, İçsel Çalışan Modellerin temellerini oluşturmakta, bakım verenin ulaşılabilirliğinin ve tepkiselliğinin temsili benlik ve bağlanma figürü ile ilişkili modelleri içermektedir (Hazan ve Shaver, 1994). Bireyler hayat boyu yakın ilişkilerinde İçsel Çalışma Modelleri ile uyumlu olarak davranışlar sergilerler. Ek olarak, Soygüt (2004) çocukların etkileşim içerisinde oldukları birincil bakım verenleri ile ilişkilerinde zihinsel modeller geliştirdiklerini ve bu modellerin de benlik ve bağlanma figürü ile ilgili beklentileri oluşturduğunu ifade etmiştir. Bağlanma figürü ile kurulan bu ilişkide kişilerarası ilişkiler, duygular ve davranışların şekillenmesinde bu beklentilerin etkisi olduğu bilinmektedir.

Verschueren, Marcoen ve Schoefs (1996)'ın 51-76 aylık arasında olan 95 okul öncesi öğrencisi ile yaptıkları çalışmanın bulguları, benlik ile ilgili olumlu temsiller ve okuldaki davranışsal uyum, sosyal kabul ve benlik saygısının davranışsal göstergeleri arasında anlamlı pozitif ilişkiler olduğunu göstermektedir. Ayrıca, anne-çocuk arasındaki güvenli bağlanma temsilleri ile olumlu benlik arasında pozitif ve güçlü bir ilişki olduğu saptanmıştır. Başka bir ifade ile, benliği ile ilgili olumlu temsillere sahip olan çocukların negatif temsillere sahip olanlara kıyasla gelecekte daha yeterli, uyumlu ve benlik saygısı yüksek bireyler olacağı düşünülmektedir.

2.2.4. Dörtlü Bağlanma Modeli

Bartholomew ve Horowitz (1991), Hazan ve Shaver (1987)'in üçlü bağlanma modelini ele alırken, Bowlby'nin bağlanma kuramını da (benlik ve başkaları) temel alarak dörtlü bağlanma modelini oluşturmuştur. Böylece yetişkinlerde bağlanmada Şekil 2'de gösterilen "Dörtlü Bağlanma Modeli (DBM)" ortaya çıkmıştır.

		BENLİK MODELİ (Bağlılık)	
		OLUMLU (Düşük)	OLUMSUZ (Yüksek)
BAŞKALARI MODELİ (Kaçınma)	OLUMLU (Düşük)	GÜVENLİ Yakınlık kurmada özerk ve rahat	SAPLANTILI İlişkilerde takıntılı
	OLUMSUZ (Yüksek)	KAYITSIZ Yakınlık kurmada kayıtsız ve karşıt-bağımlı	KORKULU Yakınlık kurmadan korkan ve sosyal yönden kaçınan

Şekil 2. Yetişkinlerde Dörtlü Bağlanma Modeli (Bartholomew ve Horowitz, 1991)

Bartholomew ve Horowitz (1991) tarafından geliştirilen Dörtlü Bağlanma Modeli, bireyin kendisi ve başkaları hakkındaki zihinsel modelleri temel alarak olumlu ve olumsuz olma

durumlarına göre dört boyutta ele almaktadır. Bu boyutlar; güvenli, saplantılı, kayıtsız ve korkulu bağlanma stilleridir (Sümer ve Güngör, 1990b).

Güvenli bağlanma stili, benlik modelleri ve başkaları modelleri açısından olumlu olarak değerlendirilirken, güvenli bağlanan grupta yer alan bireyler, yüksek öz saygı ve benlik saygısına sahiplerdir (Soygüt, 2004). Güvenli bağlanan bireyler, başkaları ile ilişki ve yakınlığı kolayca kurabilir, aynı zamanda kalabilirler (Sümer ve Güngör, 1990b).

Saplantılı bağlanma stili, olumsuz benlik algısı ve olumlu başkaları modelinin kesişmesi ile oluşan bağlanma biçimidir. Saplantılı bağlanan bireyler, başkaları ile ilişkilerinde benlikleri açısından değersizlik duygusuna sahip olup, kendilerini sevmeye değer bulmamaktadır. Bu bireyler, başkaları ile ilişkilerinde yakınlık kurmaya açıktır, fakat gerçekçi olmayan beklentilere sahip olup, saplantılı ve takıntılı ilişkiler kurarlar (Soygüt, 2004; Sümer ve Güngör, 1990b).

Kayıtsız bağlanma stili, olumlu benlik modeli ve olumsuz başkaları modelinin birleşiminden oluşan bağlanma biçimidir. Kayıtsız bağlanan bireyler, diğerleri ile yakın ilişkiler kurmaktan kaçınarak başkaları tarafından reddedilme olasılıklarına karşı kendilerini korurlar (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Dahası bu bireyler, bağlanma figürleri tarafından da herhangi bir reddedilme durumuna karşılık benliklerini koruma eğilimi gösterirler. Bu sebeple, kendileri ve bağlanma figürlerinin arasına da bir sınır koymaktadırlar (Soygüt, 2004). Dahası, bu bireyler kişilerarası ilişkilerinde yoğun bir biçimde bağımsızlığa önem verirler (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Sümer ve Güngör, 1999b). Bartholomew ve Horowitz (1991), kayıtsız bağlanma stiline, Hazan ve Shaver (1987) tarafından tanımlanan kaçınan bağlanma stiline (avoidant style) karşılık gelebileceğini ifade etmiştir.

Korkulu bağlanma stili, hem benlik modelinin hem de başkaları modelinin olumsuz olduğu bağlanma biçimidir (Sümer ve Güngör, 1999b). Korkulu bağlanan kişiler, hayal kırıklıklarına karşı kendilerini korumak için yakın ilişki kurmaktan kaçınır, bağımsızlık duygularını sürdürürler. Bu bireyler, kendilerinin değersiz olduklarını ve sevmeye layık olmadıklarını düşünürler. Diğer bireyleri ise güvenilmez ve reddedici olarak görürler (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Soygüt, 2004). Soygüt (2004) korkulu bağlanan bireylerin, öz güven eksikliklerine sahip olduğunu, kaygı düzeylerinin ve kaçınmalarının ise yüksek olduğunu ifade etmiştir.

2.2.5. Ergenlerde Bağlanma ve Akran İlişkileri

Ergenlik, bağlanma ihtiyaçlarının ve davranışlarının bırakıldığı bir dönem değil, giderek akranlara transfer edilen bir dönemdir. Bu geçiş, aynı zamanda hiyerarşik bağlanma ilişkilerinden akranlara bağlanma ilişkilerine doğru bir dönüşümü de içermektedir. Özellikle

ergenlik döneminde, ergenlerin akranlarına uygunsuz bir şekilde bağlanması, akranı bir bağlanma figürü olarak kullanmayı öğrenmeye yönelik ilginç bir ilk adım olarak görülebilir. Akranları bağlanma figürleri olarak kullanan bu geçiş, başlangıçta anlamsız ve belli zamanlarda işlevsiz olabilmektedir. Fakat araştırmacılar, ergenlerin yetişkin-benzeri bağlanma ilişkileri için kapasitelerini tam olarak geliştirmelerini teşvik eden bu süreçle mücadele etmeleri için bir gereklilik olduğunu ifade etmişlerdir (Allen ve Land, 1999: 323-324).

Bağlanma stilleri, bireylerin akran ilişkileri açısından önemli bir yere sahiptir. Erken dönemde bakım veren ile kurulan ilişkinin, ergenlerin bağlanma davranışları açısından kalıcı ve önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir (Hamarta, 2004).

Literatürde var olan araştırmalar incelendiğinde, bağlanmanın birçok değişken ile bağlantılı olduğu görülmektedir. Bu alanda farklı değişkenler ele alınarak yapılan birçok araştırmanın bulguları, bağlanmanın sadece bebeklikte değil, aynı zamanda çocukluk ve ergenlik dönemlerinde de oldukça önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Ergenlerle yapılan araştırmalar, ebeveyne bağlanmanın ergenlerde risk alma davranışlarını şekillendirdiği ve etkilediğini göstermektedir. Morsünbül (2009), bağlanma stillerinin risk alma davranışlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelediği çalışmasında, olumlu benlik modeline sahip güvenli ve kaçınan bağlanma stiline sahip ergenlerin daha az düzeyde risk alma davranışları sergilediğini, olumsuz benlik modeline sahip korkulu ve saplantılı bağlanan ergenlerin ise daha fazla risk davranışları sergilediğini tespit etmiştir.

Cooper, Shaver ve Collins (1998), 1989 örnekleme sahip 13-19 yaş aralığında olan ergenler ile, Hazan ve Shaver (1987) tarafından tanımlanan üç kategori bağlanma stiline göre, psikolojik semptomlar, benlik kavramı ve riskli davranışlarda, bağlanma stillerine göre farklılıkları ele aldıkları bir araştırma yürütmüşlerdir. Araştırma bulguları, güvenli bağlanmanın olumsuz duygularla başa çıkma ve öz yeterlilik duygusunun gelişmesine sebep olduğunu ve güvenli bağlanan ergenlerin genellikle birden fazla gelişimsel alanda daha iyi uyum gösterdiğini göstermektedir. Öte yandan, kaygılı/kararsız bağlanan ergenler, hem en yüksek semptom düzeyine ve en zayıf benlik kavramına, hem de en fazla problemlili veya riskli davranışlara sahip gruptur. Kaçınan bağlanmaya sahip ergenler, kaygılı bağlanan ergenlere göre, daha az depresif ve sosyal, akademik olarak daha iyi, fakat daha az yakın ilişki kurabilen ve daha az suç ve madde kullanım davranışları gösteren grup olduğu görülmektedir.

Erken dönemde bebeklerin bağlanma örüntülerinin, ilerideki yaşamlarında yakın ilişkilerini önemli ölçüde etkilediği görülmektedir. Soysal, Bodur, İşeri ve Şenol (2005), bağlanma dinamiğini ele alan ve okul öncesi çocuklarla yapılan çalışmalar incelendiğinde, güvenli bağlanan çocukların pozitif duygularının daha fazla olduğunu, yetişkinlerle daha uyumlu ilişkiler içerisinde olduklarını ve iyi iş birliği yapabildiklerini, sosyal becerilerinin daha fazla olduğunu vurgulamışlardır. Öte yandan, güvensiz bağlanan çocuklarda huzursuzluk, sinirlilik ve

sosyal açıdan izolasyon eğilimi, depresif duygu durumu, akran ve öğretmenlerine karşı saldırganlık gösterme gibi davranışlara sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Araştırmacılar, bireylerin erken bağlanma stillerinin ilerideki ilişkilerini de etkileyebildiğini ve bebeklikte problemli bağlanma geliştirilmesinin gelecekteki ilişkiler (akran ve eş seçimi) üzerindeki etkisinin öneminden bahsetmişlerdir.

Deniz (2006), çocukluk dönemi yaşantılarının, ergenlik dönemindeki etkisini araştırmak amacıyla yaptığı çalışmada, bağlanma stilleri ve çocukluk döneminde yaşanan istismar ve suçluluk-utanç arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın bulguları; çocukluk döneminde yaşanan fiziksel, duygusal ve cinsel istismarın, saplantılı bağlanma geliştirme ile arasında anlamlı pozitif yönde bir ilişki olduğunu göstermektedir. Dahası, güvenli bağlanma ile utanç duygusu arasında da istatistiksel olarak anlamlı negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Araştırmacı, elde edilen bulgular ile, çocukların yaşamlarında ebeveyn-çocuk (anne-baba-çocuk) ilişkisinin oldukça önemli olduğunu vurgulamaktadır (Deniz, 2006).

Muris, Meesters, Van Melick ve Zwambag (2001), 12-14 yaş aralığında, 87 erkek, 68 kız toplam 155 ergen ile yaptıkları bir araştırmada, kendini güvenli bağlanan olarak tanımlayan ergenlerin, güvensiz bağlanan (kaçınan ve kararsız) olarak tanımlayan ergenlere göre, daha iyi bağlanma kalitesi gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Güvenli bağlanan ergenlerin, güvensiz bağlanan ergenlere göre daha yüksek düzeyde güven, daha düşük düzeyde yabancılaşma raporladıkları tespit edilmiştir. Dahası, güvensiz bağlanan ergenlerin, güvenli bağlananlara kıyasla, daha yüksek kaygı ve depresyon düzeylerine sahip oldukları görülmektedir. Benzer şekilde, Shaver ve Brennan (1992), güvenli bağlanan bireylerin daha dışadönük ve kaygı düzeylerinin daha düşük olduğu, kaçınan bireylerin ise daha depresif ve doyumsuz davranışlar sergilediklerini tespit etmiştir.

Sümer ve Güngör (1999a)'e göre, ergenlerin anne ve baba ile bağlanma stillerinin, akran ilişkileri üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar; ebeveynlerine güvenli bağlanan ergenlerin akran ilişkilerinde daha yüksek özsaygıya sahip ve daha başarılı olduklarını, sosyal açıdan daha yetkin hissettiklerini ve fiziksel olarak daha sağlıklı olduklarını göstermektedir. Araştırmacılar, ergenlerin güvenli bağlanma geliştirmelerinde, erken dönemde çocuğun ihtiyaçlarının koşulsuz bir şekilde karşılanması, çocuğun aile tarafından desteklenmesi, yakınlık kurulması ve sevgi gösterilmesi ile ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir.

Kocayörük (2009) cinsiyet, anne, baba ve akran bağlanmasının ergenlerin uyum düzeylerini yordayıp yordamadığını incelediği çalışmasında, anne ile kurulan güvenli bağlanma duygusunun ergenlerin uyum düzeylerini en yüksek düzeyde yordadığını, daha sonra ise baba ve akran bağlanmasının yordadığını göstermektedir. Cinsiyetin ise, ergenlerin uyum düzeylerini anlamlı bir biçimde yordamadığı tespit edilmiştir.

Doğan, Karaman, Çoban ve Çok (2012), 505 ergen ile katılımcı ile yaptıkları çalışmada, ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinin farklı boyutlar (birliktelik, yakınlık, yardım ve çatışma) cinsiyet ve aile ile ilgili değişkenler (sosyo-ekonomik düzey, anne babanın birlikteliği, anne babanın eğitim düzeyi, anne babaya bağlanma) açılarından incelemiştir. Çalışmanın bulguları, ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinde anneye bağlanmanın yordayıcı olduğunu, birliktelik, yakınlık ve yardım boyutlarının pozitif yönde, çatışmanın ise negatif yönde yordayıcı olduğunu göstermiştir. Araştırmacılar, ergenlerde iletişimin farklılaşmaya başladığı bu dönemde ebeveynlere ihtiyacın hala devam ettiğini, özellikle annenin pozitif akran ilişkileri oluşturulmasında önemli bir yeri olduğunu ifade etmişlerdir.

Raja, McGee ve Stanton (1992), bağlanmanın insan davranışlarında hayat boyunca önemli bir yeri olduğu vurgulansa da ergenlik döneminde bağlanmanın önemini gösteren kısıtlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Buna rağmen bağlanmanın, özellikle ebeveynlere ve akranlara, zihinsel sağlık ve baş etme yetileri ile ilişkili olduğunu gösteren bazı kanıtlar bulunmaktadır.

Steinberg ve Silverberg (1986), ebeveynlere ve akranlara bağlanma arasındaki ilişki hakkında karşıt iki görüşü özetlemiştir. İlk görüş, ergenlik döneminin, ebeveynlerden akranlara doğru özerklik için bir geçiş olduğu ve ebeveynlere bağlanma ve akranlara bağlanmanın birbirleri ile zıt ilişkili olduğu yönündedir. Buna göre, erken ergenlik döneminde ebeveynlerden uzaklaşıldığında, ergenlerin kendilerine duydukları güven azalabilir ve özellikle anti-sosyal aktivitelerde, akran grubu baskısına aşırı duyarlı olmalarına sebep olabilir. Bir başka alternatif görüş ise, aile ve akranların iki bağımsız dünya kurmalarıdır. Kurulan bu iki dünya içerisinde, aileye bağlılık akranlara bağlılıktan bağımsızdır. Var olan bu iki dünyanın önemi, ergenin öz değerlendirmesinde hangi bağlamı dikkate aldığına bağlıdır. Örneğin, olumsuz ya da stresli durumlarda, ebeveynlere zayıf bağlanma akranlara güçlü bağlanma ile telafi edilebilir.

Kulaksızoğlu (2000)'na göre, akran grupları ergenlere sosyal destek sağlayarak, aidiyet ve bağlılık duyguları edinmelerine yardımcı olmaktadır. Ergenler ait oldukları grup tarafından kabul gördüklerinde benlik saygıları ve güven duyguları gelişmektedir. Arkadaşlık ilişkileri ergenlik döneminde bireyin sosyalleşmesini olanak sağlamak ve yalnız düzeyini azaltmaktadır. Böylece, arkadaşlık ilişkileri, ergenlerin yetişkinlik sürecine girerken sosyal rolleri edinmesine fırsat tanımaktadır.

Doğan, Karaman, Çoban ve Çok (2012)'e göre ergenlik dönemi, ergenler üzerinde birçok değişikliğin olduğu gelişimsel olarak önemli bir dönemdir. Ergenler ailelerinden bağımsız bir kimlik geliştirirken akran grupları ile yakın ilişkiler kurmaktadır. Çok (1993), ergenlik döneminin bir geçiş dönemi olduğunu, fiziksel ve duygusal olarak değişmeye başlayan ergenin akran gruplarından gelecek sosyal desteğe ihtiyaç duyduğunu ifade etmiştir. Yeni deneyimler kazanan ergen için, yakın arkadaşlarından aldığı desteğin olumlu benlik algısı geliştirmesinde ve ergenlik döneminde yaşanan stresle baş etmesinde önemli bir yeri vardır (akt. Günaydın ve

Yöndem, 2007). Köse (2015), ergenlerde akran ilişkilerinin mutluluk düzeyine etkisini incelemek amacıyla 162 ergen ile yaptığı araştırmasında, akran ilişkilerinin mutluluk değişkenini istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve doğrudan yordadığını saptamıştır. Buna göre, ergenlerin olumlu akran ilişkilerine sahip olması mutluluk düzeylerini yükseltmektedir.

Ergenlik döneminde, ergenler üzerindeki anne ve baba hakimiyeti azalmaya başlamaktadır. Bu dönemde ergenler, akran gruplarıyla ve yalnız başlarına zaman geçirmeyi tercih ederler. Ergenler için akranlarının düşünceleri her ne kadar geçerli olsa da hala ebeveyn yönlendirmelerine göre hayatlarını sürdürürler (Gül ve Güneş, 2009). Öte yandan ergenlik dönemi, ergenlerin olumsuz davranışlar edindikleri ve en fazla riskli durumlar içerisinde bulundukları dönemdir. Bu durum çoğunlukla, ergenin bulunduğu akran çevresi ve yaş gibi faktörlere bağlıdır (Kıran-Esen, 2003). Bağımsızlık ve kimlik arayışı içerisinde olan ergenlerin suç işleme, şiddete başvurma gibi olumsuz davranışlar içerisinde bulunma eğilimleri daha yüksektir (Gül ve Güneş, 2009).

Günaydın ve Yöndem (2007), ergenlerin akranlarına bağlanma düzeyleri ile ebeveynlerine bağlılıkları, cinsiyet, arkadaş sayısı, kardeş sayısı ve sınıf düzeyi gibi değişkenlerin akran bağlılığını ne derece yordadığını incelemek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada, ebeveyne ve akrana bağlılığı ölçmek için Ebeveyn ve Akran Bağlılığı Envanteri (EABE) kullanılmıştır. Çalışmaya, 205'i kız, 191'i erkek toplam 396 öğrenci katılmıştır. Bulgular; ergenlerde akran bağlılığı en üst düzeyde yordayan değişkenin ebeveyn bağlılığı olduğu tespit edilmiştir. Ebeveynlerine orta düzeyde bağlanan ergenlerin, düşük düzeyde veya yüksek düzeyde bağlanan ergenlere göre akran bağlılıklarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Cinsiyet farklılıklarına bakıldığında, kız ergenlerin erkek ergenlere göre akran bağlılıklarının daha fazla olduğu görülmektedir.

2.3. Benlik Saygısı

Rosenberg (1965), benlik saygısını benlik kavramının bir parçası olduğunu ve bireyin kendi değeri ve itibarı hakkındaki düşünceleri ve duyguları olarak tanımlamaktadır. Başka bir ifade ile benlik saygısı, bireyin genel anlamda kendisine karşı olumlu ya da olumsuz tutumlarıdır.

Benlik, kişinin kendisi hakkında gerçekte sahip olduğunu düşündüğü nitelikleri içeren bilgiler olarak tanımlansa da ideal benlik, kişinin sahip olmak istediği özelliklerin bir temsilidir (Zentner ve Renaud, 2007). Aydın (1996) benlik kavramını, bireyin zihninde kendi benliğini temsil ettiği ve kendisi ile ilgili bakış açısına sahip olduğu kavram şeklinde tanımlamaktadır. Bu kavram bireysel algıların, geçmiş deneyimlerin, bireysel yüklemelerin, ilerideki yaşam

hedeflerinin ve bireyin sosyal olarak yüklendiği rollerin zihinde kavramsal ben şeklinde konumlandığı halidir.

Literatürde, aile ve akran ilişkilerinin bireyin, özellikle ergenler, benlik saygısı üzerinde oldukça etkili olduğunu gösteren araştırmalar yer almaktadır. Kahrıman ve Polat (2003), arkadaşlardan ve aileden alınan sosyal desteğin artması ile ergenlerde benlik saygısının da arttığını saptamışlardır. Laible, Carlo ve Roesch (2004), ebeveynlerine güvenli bağlanan ergenlerin, güvensiz bağlanan ergenlere kıyasla, daha yüksek benlik saygısına sahip olduklarını tespit etmişlerdir.

Ergenlik döneminde anne-baba tutumlarının ergenlerin benlik saygıları üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Erbil, Divan ve Önder (2006), ergenlerin benlik saygısına anne-baba tutumları ve davranışlarının etkisini incelemek için yürüttükleri araştırmada, aile tarafından önemsenme, yeterli düzeyde zaman ayrılma, ergenin akran seçimlerine müdahale etmeme, özel yaşamına ve duygu düşüncelerine saygı duyma gibi birçok olumlu tutum ve davranışa sahip ailelerde yetişen ergenlerin benlik saygısı puanlarının daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Dokuyan (2016), tarafından yürütülen ve ergenlerde algılanan anne baba tutumları ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin farklı değişkenler açısından incelendiği bir çalışmada, ergenlerin, demokratik anne baba tutum düzeyleri yükseldikçe benlik saygılarının da yükseldiği saptanmıştır.

Benlik saygısı değişkenin, farklı değişkenler arasındaki ilişkileri açıklarken aracılık rolü (mediator) üstlendiği araştırmalar olduğu görülmektedir. Savi-Çakar (2014), üniversite öğrencileri ile yaptığı araştırmada, otomatik düşünceler ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık rolünü incelemiştir. Araştırma bulguları; otomatik düşünceler ve benlik saygısının umutsuzluğu anlamlı şekilde yordadığını, fakat otomatik düşünceler ve umutsuzluk arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık rolünün olmadığını göstermektedir.

Balkıs ve Duru (2010), 323 üniversite öğrencisi üzerinde yaptıkları çalışmada, akademik erteleme eğilimi-akademik başarıları ilişkisinde, performans ve genel benlik saygısının dolaylı rollerini araştırmışlardır. Analiz bulguları, akademik erteleme eğilimi-akademik başarı ilişkisinde, performans ve genel benlik saygısının kısmi aracılık rolü bulunduğunu göstermiştir.

Kocayörük ve Şimşek (2009), 14-18 yaş aralığında, 9, 10, 11 ve 12. sınıfta öğrenim gören 282 öğrenci ile, anne-babaya bağlanma ile ergenlerin iyi oluş hallerinde benlik saygısının doğrudan ve dolaylı ilişkisini araştırmışlardır. Araştırmada benlik saygısını ölçmek için Rosenberg (1965) tarafından geliştirilen Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ) kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular, ergenlerin anne ve babaya bağlanmaları ile iyi oluşları arasında benlik saygısının tam aracılık rolü olduğunu göstermektedir. Başka bir ifade ile, anne-babaya bağlanma ile iyi oluş arasındaki ilişkiye, benlik saygısı aracılık etmektedir.

Özdemir ve Özdemir (2015), 11-15 yaş aralığında olan, 101 kız, 91 erkek, toplam 192 ortaokul öğrencisi ile, eğitim stresi, benlik saygısının okul tükenmişliği arasındaki doğrudan ve dolaylı ilişkileri araştırmıştır. Araştırma bulguları, eğitim stresinin benlik saygısı ve okul tükenmişliği ile istatistiksel olarak anlamlı ve doğrudan ilişkileri olduğunu göstermektedir. Dahası, benlik saygısının, eğitim stresi ve okul tükenmişliği arasında anlamlı düzeyde aracılık etkisi olduğu da saptanmıştır.

Literatürde yer alan çalışmalar göz önüne alındığında, ergenlerin yetiştirilme tarzlarına bağlı olarak ebeveyn tutumları ve birincil bakım verene doğru geliştirilen bağlanma örüntüleri, ergenlerin akran ilişkilerini şekillendirmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu etkilerin yanı sıra, ergenlerin benlik saygıları yakın ilişkilerinin kalitesini de doğrudan ve dolaylı olarak etkilediği düşünülmektedir. Bu nedenle yapılan araştırmada ergenlerin algıladıkları anne/baba tutumları ve ebeveynlerine bağlanma düzeylerinin, akranları ile ilişkilerinde benlik saygısının aracılık etkisi incelenmektedir.

2.4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı; ortaokul 2. ve 3. sınıf öğrencileri ile lise 1, 2, ve 3. sınıf öğrencilerinin, algılanan anne-baba tutumları ve ebeveyne (anne) bağlanma düzeyi ile akran ilişkileri arasındaki ilişkiye benlik saygısının aracılık edip etmediğini araştırmaktır.

2.5. Araştırmanın Önemi

Akran ilişkileri, ergenlerin gelişim sürecinde önemli bir yere sahiptir. Türkiye'de bu konuda yapılan araştırma sayısının kısıtlı olduğu görülmekte ve bu konuya daha fazla önem verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu sebeple, bu araştırma ergenlerin akran ilişkilerine odaklanacaktır. Psikoloji literatürü, akran ilişkilerine anneye bağlanma ve anne-baba tutumlarının etkisi olduğunu göstermektedir. Anneye bağlanma ile akran ilişkileri ve anne-baba tutumları ile akran ilişkileri değişkenleri arasında benlik saygısının aracılık etmesi birçok yönden önemli ve araştırılmaya değerdir. Benlik saygısının anne-baba tutumlarına bağlı olarak değiştiği ve benlik saygısının akran ilişkilerine etkide bulunduğu bilinmektedir. Dahası literatür, benlik saygısının anneye bağlanma düzeyine bağlı olarak değiştiğini de ortaya koymaktadır. Tüm bu bilgiler ışığında, benlik saygısının bu değişkenler arasında aracı değişken olabileceği ima edilmektedir. Bu araştırmada, benlik saygısının anne-baba tutumu akran ilişkileri ve anneye bağlanma akran ilişkileri aracı rolü belirlenecektir. Böylece, benlik saygısının etkilenen ve etkileyen olarak kritik rolü açığa çıkabilecektir.

2.6. Hipotezler

Yapılan araştırmada; algılanan anne-baba tutumu, bağlanma düzeyleri, benlik saygısı ve akran ilişkileri değişkenleri ile ilgili oluşturulan araştırma hipotezleri aşağıda verilmektedir:

- a. Algılanan anne-baba tutumları ile akran ilişkileri alt boyutları (bağlılık, güven, kendini açma, sadakat) arasındaki ilişkiye benlik saygısı aracılık etmektedir.
- b. Ebeveyne (anne) bağlanma ile akran ilişkileri alt boyutları (bağlılık, güven, kendini açma, sadakat) arasındaki ilişkiye benlik saygısı aracılık etmektedir.
- c. Akran ilişkileri alt boyutları (bağlılık, güven, kendini açma, sadakat) cinsiyete göre farklılık gösterir.
- d. Akran ilişkileri alt boyutları (bağlılık, güven, kendini açma, sadakat) ebeveyne bağlanma düzeyine (düşük/yüksek bağlanma) göre farklılaşır.
- e. Benlik saygısı ve akran ilişkileri alt boyutları (bağlılık, güven, kendini açma, sadakat) arasında ilişki vardır.
- f. Farklı çocuk yetiştirme stillerine sahip ebeveynlerin çocukları akran bağlılık düzeylerine göre farklılaşır.
- g. Farklı çocuk yetiştirme stillerine sahip ebeveynlerin çocukları akran güven düzeylerine göre farklılaşır.
- h. Farklı çocuk yetiştirme stillerine sahip ebeveynlerin çocukları akran kendini açma düzeylerine göre farklılaşır.
- i. Farklı çocuk yetiştirme stillerine sahip ebeveynlerin çocukları akran sadakat düzeylerine göre farklılaşır.

2.7. Araştırma Soruları

Bu araştırma, aşağıda bulunan araştırma sorularına yanıt aramaktadır:

- a. Algılanan anne-baba tutumları ile akran ilişkileri alt boyutları (bağlılık, güven, kendini açma, sadakat) arasındaki ilişkiye, benlik saygısı aracılık etmekte midir?
- b. Ebeveyne bağlanma (anne) ile akran ilişkileri alt boyutları (bağlılık, güven, kendini açma, sadakat) arasındaki ilişkiye, benlik saygısı aracılık etmekte midir?
- c. Benlik saygısı ve akran ilişkileri alt boyutları (bağlılık, güven, kendini açma, sadakat) arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- d. Akran ilişkileri alt boyutları (bağlılık, güven, kendini açma, sadakat) ebeveyne bağlanma düzeyine (düşük/yüksek bağlanma) göre farklılaşmakta mıdır?
- e. Akran ilişkileri alt boyutları (bağlılık, güven, kendini açma, sadakat) cinsiyete göre farklılık gösterir mi?

- f. Farklı çocuk yetiştirme stillerine sahip ebeveynlerin çocuklarının akran bağlılık düzeyleri arasında fark var mıdır?
- g. Farklı çocuk yetiştirme stillerine sahip ebeveynlerin çocuklarının akran güven düzeyleri arasında fark var mıdır?
- h. Farklı çocuk yetiştirme stillerine sahip ebeveynlerin çocuklarının akran kendini açma düzeyleri arasında fark var mıdır?
- i. Farklı çocuk yetiştirme stillerine sahip ebeveynlerin çocuklarının akran sadakat düzeyleri arasında fark var mıdır?

2.8. Sınırlılıklar

Araştırmada bazı sınırlılıklar bulunmaktadır.

1. Bu araştırma, Mersin ili sınırları içerisinde bulunan özel ve devlet okullarında 2016-2017 eğitim öğretim yılında öğrenim gören ve araştırmanın örneklemini oluşturan ortaokul 2. 3. sınıf ve lise 1, 2 ve 3. sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.
2. Araştırmadan elde edilecek bulgular, bulunulan bölge ve Mersin ili için geçerli olduğundan, araştırmanın genellenebilirliğini kısıtlayabilmektedir.
3. Bu araştırma deneysel bir araştırma olmadığından, bulgular sebep-sonuç ilişkisi vermemektedir.
4. Araştırmaya katılan katılımcıların, öz-bildirime dayalı ölçeklere verecekleri yanıtların içten ve samimi olduğu varsayılacaktır.
5. Araştırmada kullanılan ölçekler, algılanan anne-baba tutumları için "Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği, benlik saygısı için "Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği", bağlanma stilleri için "Ebeveyne ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri" ve akran ilişkileri için "Arkadaş İlişkileri Ölçeği"nin ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, 12-18 yaş aralığında olan, ortaokul 2., 3. sınıf öğrencileri ve lise 1, 2 ve 3. sınıf öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumları ve ebeveyne bağlanma ile akran ilişkileri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık edip etmediğini saptamak amacıyla yapılan nicel bir araştırmadır. Diğer bir ifade ile bu araştırma, ergenlerde akran ilişkilerini, anne-baba tutumları, anneye bağlılık ve benlik saygısı değişkenleri çerçevesinde açıklamaya ve yordamaya yönelik bir alan araştırmasıdır.

3.2. Katılımcılar

Bu araştırmanın evrenini, Mersin ilinde yaşayan, 12-18 yaş aralığında olan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Mersin ilindeki özel ve devlet okullarından seçilen 4 farklı ortaokul ve lisede öğrenim gören ve seçkisiz olarak çalışmaya dahil edilen 399 öğrenci oluşturmaktadır. Katılımcıların, 227'si kız (%56.9), 172'i erkek (%43.1) erkek öğrencidir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Yapılan araştırmada, katılımcıların akran ilişkilerini ölçmek için "Akran İlişkileri Ölçeği", ebeveyne (anne) bağlanmayı ölçmek için "Ebeveyne ve Arkadaşa Bağlanma Envanteri", benlik saygısını ölçmek için "Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği" ve algılanan anne-baba tutumlarını ölçmek için ise "Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik bilgilerini toplamak için araştırmacı tarafından hazırlanan "Demografik Bilgi Formu" kullanılmıştır.

3.3.1 Akran İlişkileri Ölçeği

Yapılan araştırmada, katılımcıların akran ilişkilerini ölçmek için Kaner (2000) tarafından geliştirilen Akran İlişkileri Ölçeği (AİÖ) kullanılmıştır. Kaner (2000) Akran İlişkileri Ölçeğini geliştirirken, 14-18 yaş aralığında olan toplam 1648 ergen üzerinde uygulanmıştır. Kaner (2000) tarafından geliştirilen Akran İlişkiler Ölçeği, Sosyal Öğrenme Kuramı ile Sosyal Kontrol Kuramına dayandırılmaktadır.

Akran İlişkileri Ölçeği; Bağlılık (Örneğin: "Arkadaşlarım beni severler"), Güven ve Özdeşim (Örneğin: "Arkadaşlarıma güvenirim"), Sadakat (Örneğin: "Arkadaşlarımı korumak için gerektiğinde yalan söylerim") ve Kendini Açma (Örneğin: "Ailemle ilgili sorunları arkadaşlarımla konuşurum") olmak üzere toplam 4 alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçekte toplam 18 madde yer almaktadır. Tüm madde alt-test ve madde-test korelasyon değerlerinin .000 düzeyinde anlamlı olduğu rapor edilmiştir. Katılımcılar, 18 maddeden oluşan Akran İlişkileri Ölçeğini, 5'li likert tipinde yer alan a) her zaman, b) sık sık, c) ara sıra, d) nadiren ve e) hiçbir zaman ifadelerini kullanarak cevaplamaktadır. Akran İlişkileri Ölçeğinin orijinalinde yer alan güvenirlilik katsayıları; Bağlılık için .86, Güven ve Özdeşim için .69, Sadakat için .58 ve Kendini açma için .58'dir. Testin tamamı için Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı, .86, Spearman Brown testi yarılama katsayısı .73 ve test-tekrar test güvenirlilik katsayısı .93 olarak saptanmıştır.

Bu çalışmada, ölçeğin yapı geçerliliğini incelemek amacıyla faktör analizi yürütülmüştür (Bkz. Tablo 1). Faktör analizi, maddelerin faktörlere dağılımı serbest bırakıldığında, öz değeri (Eigen value) 1'in üzerinde olan 4 faktörün olduğunu ve toplam varyansın %61.764'ünü açıkladığını göstermektedir. Ölçekte bağlılık faktöründe yer alan 11. maddenin ("Arkadaşlarımla birbirimizi çok severiz") birden fazla faktöre yüklendiği tespit edilmiştir. Faktör yükleri arasındaki farkın .25 olduğu görüldüğünden bu maddenin daha yüksek katsayıya sahip olduğu 1. faktöre yüklendiği kabul edilmiştir.

Öte yandan, bağlılık faktöründe yer alan 15. maddenin de ("Sorunlarım olduğunda arkadaşlarım bana yardım ederler") birden fazla faktöre yüklendiği saptanmıştır. İki faktör arasındaki faktör yüklerinin .20'den küçük olduğu görülen bu madde analizden çıkarılmıştır. Benzer şekilde, 7. maddenin de ("Kendimi kötü hissettiğimde arkadaşlarımı aramak beni rahatlatır") iki faktöre yüklendiği ve farkın .20'den küçük olduğu saptandığından, bu madde de analizden çıkarılmıştır. Ölçekte yer alan 18. maddenin ("En iyi arkadaşım gibi olmak isterim") faktör yükünün .40'dan düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple, bu madde de analizden çıkarılmıştır.

Analizden çıkarılan maddelerden sonra Varimax döndürmesi yapılan faktör analizinde, birinci faktörün öz değerinin 5.77 olduğu ve varyansın %38.509'unu, ikinci faktörün öz değerinin 2.11 olduğu ve varyansın %14.072'sini, üçüncü faktörün öz değerinin 1.17 olduğu ve varyansın %7.80'ini ve dördüncü faktörün öz değerinin 1.02 olduğu ve varyansın %6.80'ini açıkladığı görülmüştür. Analize sokulan maddelerin toplam varyansın %67.187'sini açıkladığı görülmektedir.

Tablo 3.1. Akran İlişkileri Ölçeğine ve Boyutlarına İlişkin Öz Değerler, Açıklanan Varyanslar, Cronbach Alfa Katsayıları ve Faktör Yükleri

Madde	Faktör 1: Bağlılık	Faktör 2: Güven ve Özdeşim	Faktör 3: Sadakat	Faktör 4: Kendini Açma
10. Arkadaşlarım bana saygı duyarlar.	.796			
12. Arkadaşlarım bana ilgi gösterirler.	.766			
16. Arkadaşlarım düşüncelerime önem verirler.	.757			
4. Arkadaşlarım düşüncelerimi duymaktan hoşlanırlar.	.743			
1. Arkadaşlarım beni severler	.703			
11. Arkadaşlarımla birbirimizi çok severiz.	.685			
13. Arkadaşlarım sorunlarımla ilgilenirler.	.633			
8. Arkadaşlarıma güvenirim.		.855		
9. Arkadaşlarıma gerçekleri söyleyecek kadar güvenirim.		.800		
2. İşler yolunda gitmediğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.		.714		
14. Annemin ve babamın, beni anlayıp anlamadıklarını arkadaşlarımla konuşurum.				.868
6. Ailemle ilgili sorunlarımla arkadaşlarımla konuşurum.				.846
5. Arkadaşlarımla başı polisle derde girse, onları korumak için yalan söylerim.			.845	
3. Arkadaşlarımla korumak için gerektiğinde yalan söylerim.			.778	
17. Arkadaşlarım beni bir belaya sürükleseler bile, yine de onlarla olurum.			.675	
Açıklanan Varyans	%38.50	%14.07	%6.80	%7.80
Özdeğer	5.77	2.11	1.02	1.17
Cronbach Alfa	.88	.85	.69	.75

Mevcut çalışmada, Akran İlişkileri Ölçeğinin güvenirlik katsayıları, Bağlılık için .88, Güven ve Özdeşim için .85, Kendini Açma için .75 ve Sadakat için .69'dur. 15 madde ile yapılan güvenirlik analizinde toplam test için Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .86 olarak bulunmuştur.

3.3.2. Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri

Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri (EABE), Armsden ve Greenberg (1987) tarafından 28 madde olarak geliştirilen ölçek, Raja, McGee ve Stanton (1992) tarafından 12 madde olarak kısaltılmıştır. Günaydın ve arkadaşları (2005), 12 maddelik 7'li likert tipi ölçeği Türkçeye uyarlamış olup, 116 kadın ve 141 erkek olmak üzere toplam 257 üniversite öğrencisi üzerinde uygulamıştır. Ölçek, 4 madde Güven (Örneğin: "Annem/babam duygularıma saygı gösterir"), 4 madde Yabancılaşma (Örneğin: "Annem/babama kızgınlık duyuyorum") ve 4 madde İletişim (Örneğin: "Bir sorunum olduğunda ya da başım sıkıştığında bunu

anneme/babama anlatırım") olmak üzere toplam 3 alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçeğin 2., 4., 5., 6., 9., ve 10. maddeleri ters puanlanmaktadır. Ölçek 7'li likert tipi (1=Asla, 2=Nadiren, 3=Ara Sıra, 4=Nötr, 5=Bazen, 6=Sık Sık, 7=Daima) ölçek ile değerlendirilmiştir. Katılımcıların, ölçekten alabilecekleri maksimum puan 84'tür.

Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri (EABE) kısa formunun 12 madde üzerinde birbirinden bağımsız olarak varimaks rotasyonu ile temel bileşenler (faktör) analizi bulguları; öz değeri 1'den fazla olan 2 faktörün olduğunu göstermektedir. Fakat, öz değerlerin birinci faktörden sonra keskin bir düşüş göstermesi araştırmacıları tek faktörlü çözüme götürmüştür. Ölçek, tek faktör olarak ele alındığında anne formunun toplam varyansın %43.45'ini, baba formunun ise %46.52'sini açıkladığı tespit edilmiştir. Orijinal çalışmada, 6. madde diğer maddelere göre düşük faktör yüküne sahip olduğundan analizden çıkarılmıştır. Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları anne formu için .88, baba formu için .90 olarak saptanmıştır. Ölçeğin, test-tekrar test güvenirlik katsayıları; anne formu için .87, baba formu için ise .88'dir (Günaydın, Selçuk, Sümer ve Uysal, 2005).

Yapılan mevcut araştırmada, ölçeğin yapı geçerliliği faktör analizi ile incelenmiştir (Bkz. Tablo 2). Yürütülen faktör analizi sonuçları, maddelerin faktörlere dağılımı serbest bırakıldığında, öz değeri (Eigen value) 1'in üzerinde toplam 2 faktör olduğunu ve toplam varyansın %43.25'ini açıkladığını göstermektedir. Fakat, orijinal çalışmada olduğu gibi öz değerlerin birinci faktörden sonra keskin bir düşüş gösterdiğinden tek faktörlü çözüme gidilmiştir. Elde edilen bulgular da ölçeğin orijinal faktör yapısı ile paralellik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Ölçeğin orijinalinde yer alan 6. maddenin ("Annemin/babamın kendi problemleri olduğundan, onu bir de kendiminkilerle sıkamak istemem") düşük yük aldığından analizden çıkarıldığı görülmüştür. Benzer şekilde, bu araştırmada 6. madde tek başına bir faktöre yüklendiğinden analizden çıkarılmıştır. Araştırmada kullanılan anne formundan medyan değerinin üzerinde alınan puanlar anneye güvenli bağlanmayı, altında alınan puanlar ise güvensiz bağlanmayı temsil etmektedir.

Varimax döndürmesi yapılan tek faktörlü çözümlemede, faktörün öz değerinin 5.19 olduğu ve varyansın %47.18'ini açıkladığı görülmüştür. Yapılan araştırmada sadece anne formu kullanıldığından, Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı anne formu için .88 olarak bulunmuştur.

Tablo 3.2. Ebeveyne ve Arkadaşlara Bağlanma Ölçeğine ve Boyutlarına İlişkin Öz Değerler, Açıklanan Varyanslar, Cronbach Alfa Katsayıları ve Faktör Yükleri

Madde	Faktör 1
1. Annem duygularıma saygı gösterir.	.779
11. Kızgın olduğumda annem anlayışlı olmaya çalışır.	.736
12. Annem bir şeyin beni rahatsız ettiğini hissederse, bana nedenini sorar.	.729
7. Kim olduğumu daha iyi anlamamda annem bana yol gösterir.	.727
8. Bir sorunum olduğunda ya da başım sıkıştığında bunu anneme anlatırım.	.703
2. Annem başka biri olsun isterdim.	.697
9. Anneme kızgınlık duyuyorum.	.687
3. Annem beni olduğum gibi kabul eder.	.680
10. Annemden pek ilgi görmüyorum.	.657
5. Evde kolayca keyfim kaçar.	.648
4. Sorunlarım hakkında annemle konuştuğumda kendimden utanırım ya da kendimi kötü hissedirim.	.464
Açıklanan Varyans	% 47.18
Özdeğer	5.19
Cronbach Alfa	.88

3.3.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ), Rosenberg tarafından 1965 yılında benlik saygısını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları Füsün Çuhadaroğlu tarafından 1986 yılında yapılmıştır. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, 63 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, toplam 12 alt ölçekten oluşmaktadır.

Bunlar:

1. Benlik Saygısı
2. Kendilik kavramının sürekliliği
3. İnsanlara güvenme
4. Eleştiriye duyarlılık
5. Depresif duygulanım
6. Hayalperestlik
7. Psikosomatik belirtiler
8. Kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme
9. Tartışmalara katılabilme derecesi
10. Ana-baba ilişkisi
11. Babayla ilişki
12. Psikik izolasyon

Mevcut araştırmada bu alt ölçeklerden sadece benlik saygısı alt ölçeği kullanılmıştır. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinin orijinal çalışmasının geçerlik ve güvenirlik çalışmaları, test-tekrar test yöntemi ile ölçülmüştür. Ölçek, 15-18 yaş aralığında bulunan lise öğrencileri ile bir

ay ara verilerek toplam iki kez uygulanmıştır. Uygulama sonucunda elde edilen ölçeğin geçerlilik-güvenirlik katsayısı .71, test-tekrar test güvenirlik oranı .75 olarak bulunmuştur (Çuhadaroglu, 1986). Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinin bu araştırmadan elde edilen Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .88 olarak bulunmuştur.

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinin alt ölçeği olan benlik saygısı alt ölçeği toplam 10 maddeden oluşmaktadır. Katılımcılardan kendilerine uygun olduğunu düşündükleri maddelere 4'lü likert tipi ölçekte; a) çok doğru, b) doğru, c) yanlış, d) çok yanlış seçeneklerinden birini seçerek cevap vermeleri beklenmektedir. Ölçekten alınan; 0-1 puan "yüksek" benlik saygısını, 2-4 puan "orta" düzey benlik saygısını, 5-6 puanlar ise "düşük" benlik saygısını göstermektedir (Çuhadaroglu, 1986). Ölçekte, olumlu ve olumsuz ifadelerden oluşan maddeler yer almaktadır.

Mevcut çalışmada, maddeler ters kodlanarak ölçekten alınan düşük puanın düşük benlik saygısını, yüksek puanın ise yüksek benlik saygısını göstermesi sağlanmıştır.

3.3.4. Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği

Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği, Maccoby ve Martin (1983) tarafından Steinberg ve arkadaşlarının (1991) yaptığı çalışmalar ışığında geliştirilmiştir. Araştırmacılar, ölçeği "sıkı denetim/kontrol ve kabul/ilgi/sevgi" olmak üzere iki alt boyuttan ve 30 maddeden oluşan bir ölçek oluşturmuştur. Ölçeğin, algılanan anne ve baba olmak üzere iki ayrı formu bulunmaktadır. Katılımcılar anket sorularına, 1= hiç doğru değil, 2= doğru değil, 3= kısmen doğru, 4= doğru, 5= çok doğru olmak üzere 5 aralıklı olarak cevaplamışlardır (Sümer ve Güngör, 1999).

Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği, boyut olarak iki alt boyutta (kabul/ilgi ve sıkı denetim/kontrol) ve kategorik olarak ise iki boyutun çaprazlanması ile elde edilen dört çocuk yetiştirme stilinden söz etmektedir. Bu çalışmada, çocuk yetiştirme stilleri kabul/ilgi/sevgi ve sıkı denetim/kontrol boyutları göz önüne alınarak değerlendirilmektedir.

Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği, 176 kadın, 103 erkek katılımcı olmak üzere toplam 279 üniversite öğrencisi üzerinde uygulanmıştır. Ölçeğin kabul/ilgi/sevgi alt boyutu 18 madde ile sıkı denetim/kontrol alt boyutu ise 6 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin anne ve babadan algılanan kabul/ilgi/sevgi boyutu alfa değeri .94 olarak bulunmuştur. Anne için algılanan sıkı denetim/kontrol boyutu alfa değeri .80, baba için ise .70 olarak bulunmuştur (Sümer ve Güngör, 1999).

Yapılan çalışmada ölçeğin yapı geçerliliği, anne ve baba alt ölçekleri için ayrı ayrı faktör analizi yürütülmüştür. Anne alt ölçeği için yapılan faktör analizi öz değeri 1'in üzerinde toplam 4 faktörün toplam varyansın %57.55'ini açıklamıştır. Faktörler incelendiğinde; en yüksek öz değere sahip iki faktörün (1. faktör: %31.097, 2. faktör: %15.878) toplam varyansın

%46.97'sini açıkladığı görülmektedir. Bu sebeple, ölçeğin orijinal yapısına bağlı kalınarak araştırmada iki faktörlük bir çözüm uygulanmıştır (Tablo 3.3).

Varimax döndürmesi yapılan çözümlemede öz değeri 1'in üzerinde 2 faktör olduğunu ve toplam varyansın %46.975'ini açıkladığını göstermektedir. Varimax döndürmesi yapılan iki faktörlü yapıda, birinci faktörün öz değerinin 6.84 olduğu ve varyansın %31.097'sini açıkladığı, ikinci faktörün öz değerinin ise 3.49 olduğu ve varyansın %15.878'ini açıkladığı görülmüştür. Sıkı denetim/kontrol alt boyutunda yer alan 8. maddenin de ("Onunkinden farklı bir görüşe sahip olmama genellikle tahammül edememiştir") birden fazla faktöre yüklendiği görülmüştür. İki faktör arasındaki faktör yüklerinin .20'den küçük olduğu görülen bu madde analizden çıkarılmıştır.

Sıkı denetim/kontrol alt boyutunda yer alan 8. madde analizden çıkarıldıktan sonra Varimax döndürmesi yapılan çözümlemede öz değeri 1'in üzerinde 2 faktör olduğunu ve toplam varyansın %47.10'unu açıkladığını göstermektedir. Varimax döndürmesi yapılan iki faktörlü yapıda, birinci faktörün öz değerinin 6.48 olduğu ve varyansın %30.88'ini açıkladığı, ikinci faktörün öz değerinin ise 3.40 olduğu ve varyansın %16.22'sini açıkladığı görülmüştür.

Ölçeğin anne alt ölçeği Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .75'dir. Anne alt ölçeği kabul/ilgi/sevgi alt boyutu Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .90, sıkı denetim/kontrol alt boyutu için ise .78'dir.

Tablo 3.3. Anne Kabul/İlgi ve Anne Sıkı Denetim/Kontrol Alt Boyutlarına İlişkin Öz Değerler, Açıklanan Varyanslar, Cronbach Alfa Katsayıları ve Faktör Yükleri

Madde	Faktör 1: Anne Kabul/İlgi	Faktör 2: Anne Sıkı Denetim/Kontrol
1	.837	
15	.805	
7	.802	
5	.798	
3	.762	
19	.759	
9	.748	
11	.687	
13	.671	
21	.589	
17	.454	
18		.654
14		.632
6		.609
16		.606
22		.603
12		.589
4		.527
2		.524
10		.507
20		.502
Açıklanan Varyans	%30.88	%16.22
Özdeğer	6.48	3.40
Cronbach Alfa	.90	.78

Anne alt ölçeğinde uygulanan yöntemler baba alt ölçeğine de uygulanmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda maddelerin faktörlere dağılımı serbest bırakıldığında öz değeri 1'in üzerinde 3 faktör olduğu, toplam varyansın %55.54'ünü açıkladığı görülmüştür. Faktörler incelendiğinde, en yüksek öz değere sahip iki faktörün toplam varyansın %49.65'ini açıkladığı (1. faktör: %31.90, 2. faktör: %17.74), diğer faktörün ise öz değerinin 1.29 olduğu ve varyansın %5.89'unu açıkladığı görülmektedir. Elde edilen bulgular ışığında, orijinal ölçeğin iki faktörlü yapıda olması dolayısıyla bu çalışmada iki faktörlük bir çözüme gidilmiştir. Varimax döndürmesi yapılan iki faktörlü yapıda, birinci faktörün öz değerinin 7.01 olduğu ve varyansın %31.9'unu açıkladığı, ikinci faktörün öz değerinin ise 3.90 olduğu ve varyansın %17.74'ünü açıkladığı ve toplam varyansın %49.650'sini açıkladığı saptanmıştır. Baba alt ölçeği sıkı denetim/kontrol alt boyutunda yer alan 8. maddenin ("Onunkinden farklı bir görüşe sahip olmama genellikle tahammül edememiştir") her iki boyutta birden yer aldığı ve faktör yükleri arasındaki farkın .20'den küçük olduğu görülmüştür. Bu nedenle, bu madde analizden çıkarılmıştır.

Bu madde analizden çıkarıldıktan sonra yapılan faktör analizi bulguları maddelerin toplam varyansın %49.84'ünü açıkladığını, birinci faktörün öz değerinin 6.70 olduğu ve varyansın %31.9'unu açıkladığı, ikinci faktörün öz değerinin ise 3.76 olduğu ve varyansın %17.92'sini açıkladığı görülmüştür. Bulunan iki faktörlü yapının anne alt ölçeğindeki gibi kabul/ilgi/sevgi ve sıkı denetim/kontrol boyutlarını temsil ettiği belirlenmiştir. 21 madde ile yapılan baba alt ölçeği Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .82'dir. Kabul/ilgi/sevgi ve sıkı denetim/kontrol alt boyutların Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları ise sırasıyla .91 ve .80'dir (Tablo 3.4).

Tablo 3.4. Baba Kabul/İlgi ve Baba Sıkı Denetim/Kontrol Alt Boyutlarına İlişkin Öz Değerler, Açıklanan Varyanslar, Cronbach Alfa Katsayıları ve Faktör Yükleri

Maddeler	Faktör 1: Baba Kabul/İlgi/Sevgi	Faktör 2: Baba Sıkı Denetim/Kontrol
7	.864	
1	.830	
5	.815	
15	.805	
19	.791	
3	.790	
9	.770	
11	.764	
21	.685	
13	.633	
17	.462	
6		.699
2		.637
18		.628
12		.627
14		.613
16		.603
22		.576
10		.556
4		.526
20		.496
Açıklanan Varyans	%31.9	%17.92
Özdeğer	6.70	3.76
Cronbach Alfa	.91	.80

3.3.5. Demografik Bilgi Formu

Araştırmaya katılan öğrencilerin; cinsiyet, yaş, kardeş durumu, kardeş sayısı, kardeş sırası ve anne ve babalarının eğitim düzeyleri ile ilgili bilgilerin toplanması amacıyla araştırmacı tarafından bir Demografik Bilgi Formu hazırlanmıştır. Demografik Bilgi Formu Ek 7'de sunulmaktadır.

3.4. İşlem

Yapılan araştırmada kullanılacak olan ölçekler kullanılmadan önce, ölçeği geliştiren araştırmacılardan gerekli onaylar alınmıştır. Ayrıca, onayları alınan ölçekler okullarda uygulanmadan önce, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu ve Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğünden de araştırmanın yürütülebilmesi için gerekli izinler alınmıştır.

Anketler uygulanmadan önce, araştırmaya dahil edilen ortaokul ve liselerde görevli müdür ve rehberlik servisleri yapılacak olan ölçekler ve izinler hakkında bilgilendirilmiştir.

Araştırma uygulanmadan bir gün önce araştırmacı tarafından öğrencilere “Aile İzin Formu” dağıtılmıştır. Bu sayede, ailelerinden araştırmaya katılmak için onay alan öğrenciler belirlenip, onay alan öğrenciler araştırmaya dahil edilmiştir.

Alınan izinler çerçevesinde anketler, 2016-2017 eğitim öğretim yılı kapsamında çeşitli ortaokul ve liselerde okulların izin verdiği ders saatleri içerisinde uygulanmıştır. Ailelerinden araştırmaya katılmak için onay alan katılımcılar; anketler dağıtılmadan önce uygulamanın bilimsel bir araştırma kapsamında yapıldığına ve cevaplarının tamamen gizli kalacağına dair kapsamlı bir şekilde bilgilendirilmişlerdir. Anket uygulamaları, ortaokulda bulunan her sınıf düzeyi için ortalama 45 dakika, lisede bulunan her sınıf düzeyi için ise ortalama 30 dakika sürmüştür. Araştırma kapsamında uygulanan ölçekler katılımcılara araştırmacı tarafından uygulanmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amacı ve bu doğrultuda ele alınan araştırma soruları kapsamında elde edilen bulgular yer almaktadır. Araştırma kapsamında değişkenler arasındaki korelasyonlar, t-test analizleri ve güvenirlik analizleri, regresyon analizleri, MANOVA ve aracılık analizleri için SPSS 20 programı kullanılmıştır.

4.1 Araştırmada Yer Alan Ölçeklerle İlgili Betimleyici Bilgiler

Araştırmada kullanılan değişkenlerin ortalamaları, standart sapma değerleri ve Cronbach Alfa değerleri Tablo 4.1'de sunulmaktadır. Bağımlı değişken, bağımsız değişkenler ve aracı değişken arasındaki korelasyonlar Tablo 4.2'de yer almaktadır. Ebeveyne bağlanma değişkeni ile algılanan anne alt boyutlarından anne kabul/ilgi/sevgi değişkeni arasında çoklu doğrusallık sorunu (multicollinearity) olduğu saptanmıştır. Bu sebeple, anne kabul/ilgi/sevgi değişkeni analizden çıkarılmıştır.

Tablo 4 1. Değişkenlerin Cronbach Alfa, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Cronbach Alfa	N	Ortalama	Standart Sapma
Bağlılık	.88	399	4.20	.70
Güven	.85	399	3.97	.94
Kendini Açma	.69	399	2.69	1.22
Sadakat	.75	399	2.66	1.10
Ebeveyn Bağlanma	.85	399	5.53	1.15
Benlik Saygısı	.88	399	3.96	.61
Anne Sıkı Denetim/Kontrol	.78	399	3.04	.73
Baba Sıkı Denetim/Kontrol	.79	399	2.87	.80
Baba Kabul/İlgi/Sevgi	.92	399	3.61	.98

Tablo 4.2. Akran Bağlılık, Güven, Kendini Açma, Sadakat, Ebeveyn Bağlanma, Anne Kabul/İlgi, Anne Sıkı Denetim/Kontrol, Baba Kabul/İlgi, Baba Sıkı Denetim/Kontrol ve Benlik Saygısı Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1.Bağlılık	-	.635**	.257**	.183*	.223**	.220**	.034	.247**	-.022	.344**
2.Güven	.635**	-	.333**	.268**	.235**	.217**	-.089	.182**	-.039	.149**
3.Kendini Açma	.257**	.333*	-	.341**	-.178**	-.156**	.042	-.220**	.020	-.075
4.Sadakat	.183**	.268**	.341**	-	-.190**	-.183**	-.001	-.128*	.031	-.070
5.Ebeveyne Bağlanma	.223**	.235**	-.178**	-.190**	-	.826**	-.254**	.459**	-.105*	.396**
6.Anne Kabul	.220**	.217**	-.156**	-.183**	.826**	-	-.204**	.493**	-.111*	.379**
7.Anne Sıkı Denetim	.034	-.089	.042	-.001	-.254**	-.204**	-	-.038	.568**	-.056
8.Baba Kabul	.247**	.182**	-.220**	-.128*	.459**	.493**	-.038	-	-.089	.361**
9.Baba Sıkı Denetim	-.022	-.039	.020	.031	-.105*	-.111*	.568**	-.089	-	-.076
10.Benlik Saygısı	.344**	.149**	-.075	-.070	.396**	.379**	-.056	.361**	-.076	-

* $p < .05$, ** $p < .01$. N=399

Akran İlişkileri Ölçeğinin alt boyutlarının birbirleriyle ilişkilerinin istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde olduğu tespit edilmiştir. Yapılan Cronbach Alpha güvenirlik analizi sonucunda ölçeğin güvenirlik katsayısı .85 olduğu ve alt ölçeklerinin güvenirlik katsayıları .69 ile .88 arasında değişmektedir. Akran ilişkileri Ölçeği toplam puanı ile alt boyutları arasındaki ilişkiler incelendiğinde; en güçlü ilişkinin Bağlılık alt boyutu ile ($r = .82, p < .01$), en zayıf ilişkinin ise Kendini Açma alt boyutu ($r = .59, p < .01$) ile olduğu görülmektedir.

Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeğinin anne formu Cronbach Alpha değerinin .75 olduğu, kabul/ilgi/sevgi ve sıkı denetim/kontrol alt boyutlarının Cronbach Alpha değerlerinin ise sırasıyla .90 ve .78 olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde, ölçeğin baba formu için Cronbach Alpha değerinin .82 olduğu, kabul/ilgi/sevgi ve sıkı denetim/kontrol alt boyutlarının ise sırasıyla .91 ve .80 olduğu görülmüştür. Ölçeğin anne ve baba formlarında, alt boyutların toplam puan ile anlamlı ve pozitif yönde bir ilişkisi olduğu, kabul/ilgi/sevgi boyutu ve sıkı denetim/kontrol boyutu arasında ise negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

4.2. Akran İlişkilerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, ergenlerin ebeveynlerine (anne) bağlanma düzeyleri, algılanan anne/baba tutumları ve benlik saygısı ile akran ilişkilerine yönelik yürütülen analizler yer almaktadır.

4.2.1. Ebeveyne Bağlanmanın Akran İlişkileri ile İlişkisi

Akran ilişkileri ile ebeveyne (anne) bağlanma arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yürütülen Pearson korelasyon analizi bulgularına göre, katılımcıların ebeveyne bağlanma toplam puanları ile akran ilişkilerinin tüm alt boyutları (sadakat, kendini açma, güven, bağlılık) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bulgular, ebeveyne (anne) bağlanma toplam puanı ile sadakat alt boyutu ($r = -.190, p < .01$), kendini açma alt boyutu ($r = -.178, p < .01$), güven alt boyutu ($r = .235, p < .01$) ve bağlılık alt boyutu ($r = .223, p < .01$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

4.2.2. Algılanan Anne-Baba Tutumunun Akran İlişkileri ile İlişkisi

Akran ilişkileri ile algılanan anne tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yürütülen Pearson korelasyon analizi bulgularına göre, algılanan anne sıkı denetim/kontrol alt boyutu ile akran ilişkileri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Başka bir deyişle, anne sıkı denetim/kontrol tutumu ile bağlılık alt boyutu ($r = .034, p > .05$), güven alt boyutu ($r = -.089$,

$p>.05$), kendini açma alt boyutu ($r = .042, p>.05$) ve sadakat alt boyutu ($r = -.001, p>.05$) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Akran ilişkileri ile baba kabul/ilgi/sevgi tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yürütülen Pearson korelasyon analizi sonuçlarına göre, algılanan baba tutumu kabul/ilgi/sevgi alt boyutunun akran ilişkileri tüm alt boyutları ile anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu tespit edilmiştir. Bağlılık alt boyutu ($r = .247, p< .01$), güven alt boyutu ($r = .182, p< .01$), kendini açma alt boyutu ($r = -.220, p< .01$) ve sadakat alt boyutu ($r = -.128, p< .05$) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Algılanan baba tutumu alt boyutu olan sıkı denetim/kontrol 'ün ise akran ilişkileri alt boyutlarından hiçbirisi ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki içerisinde olmadığı saptanmıştır. Algılanan baba tutumu ile bağlılık alt boyutu ($r = -.022, p>.05$), güven alt boyutu ($r = -.039, p>.05$), kendini açma alt boyutu ($r = .020, p>.05$) ve sadakat alt boyutu ($r = .031, p>.05$) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

4.2.3. Benlik Saygısının Akran İlişkileri ile İlişkisi

Akran ilişkileri ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yürütülen Pearson korelasyon analizi sonuçlarına göre, akran ilişkileri ölçeği alt boyutlarından kendini açma ($r = -.075, p>.05$) ve sadakat ($r = -.070, p>.05$) alt boyutlarının benlik saygısı ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki içerisinde olmadığını göstermektedir. Öte yandan, bağlılık ($r = .344, p<.01$) ve güven ($r = .149, p<.01$) alt boyutları ise benlik saygısı ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki içerisinde dir.

4.3. Akran İlişkilerinin Diğer Değişkenlerle İlişkisi

Bu bölümde, akran ilişkileri bağımlı değişkeninin cinsiyet ve ebeveyne bağlanma düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik yürütülen analizler sunulmaktadır.

4.3.1. Akran İlişkilerinin Cinsiyete Göre Dağılımı

Akran ilişkilerinin katılımcıların cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla bağımsız örneklem t-testi analizi yürütülmüştür. Analiz bulguları; bağlılık [$t(397) = 1.944, p> .05$] ve güven [$t(397) = .073, p> .05$] alt boyutlarının cinsiyete göre farklılaşmadığını; sadakat [$t(397) = -4.856, p< .01$] ve kendini açma [$t(397) = 1.995, p< .05$] alt boyutlarının ise cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaştığını göstermektedir.

Akran ilişkilerinde, erkek katılımcıların kız katılımcılara kıyasla ilişkilerinde daha sadık oldukları görülmektedir. Öte yandan kız katılımcıların ise erkek katılımcılara kıyasla kendilerini açma açısından daha iyi oldukları görülmüştür (Tablo 4.3).

Tablo 4.3. Akran İlişkileri Ölçeğinin Alt Boyutlarının Katılımcıların Cinsiyetine Göre Ortalama ve Standart Sapmaları

	Kız (N= 227)		Erkek (N=172)			
Akran İlişkileri	Ortalama	Ss	Ortalama	Ss	t(397)	p
Bağlılık	4.26	.69	4.12	.71	1.944	.053
Güven	3.98	.93	3.97	.97	.073	.94
Sadakat	2.43	1.05	2.96	1.10	-4.856	.00**
Kendini Açma	2.80	1.19	2.56	1.24	1.995	.047*

* $p < .05$ ** $p < .01$

4.3.2. Akran İlişkilerinin Ebeveyne Bağlanma Düzeyine Göre Değişimi

Akran ilişkilerinin ebeveyne (anne) bağlanma düzeyine (düşük/yüksek bağlanma) göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için bağımsız örneklem t-testi analizi yürütülmüştür. Akran ilişkileri ölçeği alt boyutlarının; bağlılık [$t(397) = 3.612, p < .01$], güven [$t(397) = 3.499, p < .01$], kendini açma [$t(397) = -3.151, p < .05$] ve sadakat [$t(397) = -3.867, p < .01$] ebeveyne (anne) bağlanma düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur (Tablo 4.4).

Elde edilen bulgulara göre, annelerine güvenli bağlanan (yüksek düzeyde) katılımcıların, güvensiz bağlanan (düşük düzeyde) katılımcılara kıyasla akranlarına daha fazla bağlandıkları ve güvendikleri görülmektedir. Öte yandan, annelerine güvensiz bağlanan (düşük düzeyde) katılımcıların ise güvenli bağlanan (yüksek düzeyde) katılımcılara kıyasla akranlarına kendilerini daha çok açtıkları ve daha sadık oldukları görülmüştür.

Tablo 4.4. Akran İlişkileri Alt Boyutlarının Ebeveyne Bağlanma Düzeyine Göre Ortalamaları ve Standart Sapmaları

	Düşük (N= 191)		Yüksek (N=208)			
Akran İlişkileri	Ortalama	Ss	Ortalama	Ss	t(397)	p
Bağlılık	4.07	.70	4.32	.68	3.612	.000**
Güven	3.80	1.01	4.13	.85	3.499	.001**
Sadakat	2.88	1.08	2.46	1.08	-3.867	.000**
Kendini Açma	2.89	1.18	2.51	1.23	-3.151	.002*

* $p < .05$ ** $p < .01$

4.4. Akran İlişkilerinin Algılanan Anne/Baba Tutumlarına Yönelik Yürütülen Hiyerarşik Regresyon Analizleri

Anne sıkı denetim/kontrol, baba kabul/ilgi/sevgi, baba sıkı denetim/kontrol, ebeveyne (anne) bağlanma ve benlik saygısı değişkenlerinin akran ilişkileri bağlılık alt boyutunu hangi düzeyde yordadığını sınamak amacı ile verilere hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır.

Cinsiyet ve yaş değişkenlerinin karıştırıcı etkisini kontrol altına almak için bu değişkenler denkleme ilk aşamada dahil edilmiştir. İlk aşamada analize dahil edilen cinsiyet ve yaş değişkenlerinin, akran bağlılık bağımlı değişkenindeki varyansın %2.5'ini açıkladığı görülmektedir. Öte yandan, cinsiyet ($\beta = -.09, p > .05$) değişkenin bağlılık değişkenini yordamadığı, yaş ($\beta = -.12, p < .05$) değişkeninin ise anlamlı bir biçimde yordadığı tespit edilmiştir ($F(2,396) = 4.996, p < .05$). Elde edilen bulgular incelendiğinde, ergenlerin akran bağlılıklarının yaşa göre değişkenlik gösterdiği görülmektedir.

İkinci aşamada analize ebeveyne (anne) bağlanma değişkeni dahil edilmiştir. Ebeveyne bağlanma değişkeninin akran bağlılık bağımlı değişkenindeki varyansın %6.7'sini açıkladığı görülmüştür ($F(3,395) = 9.444, p < .01$). Analize ikinci aşamada dahil edilen ebeveyne bağlanma değişkeni ($\beta = .21, p < .01$) ile elde edilen R^2 değerinde anlamlı bir artış olduğu görülmektedir. İlk adımda .025 olarak saptanan R^2 değeri, ikinci adımda .067 olarak bulunmuş olup, R^2 'deki değişim .042 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca, ilk aşamada anlamsız olan cinsiyet değişkeni bu aşamada anlamlı hale gelmiştir ($\beta = -.110, p < .05$).

Analizin üçüncü aşamasında denkleme benlik saygısı değişkeninin varyansın %14.5'ini açıkladığı tespit edilmiştir ($F(4,394) = 16.713, p < .01$). Dahası, benlik saygısı değişkeni ($\beta = .31, p < .01$) ile elde edilen R^2 değerinde anlamlı bir artış olduğu saptanmış olup, R^2 'deki değişimin .078 olduğu görülmektedir. Bu sebeple bulgular, ergenlerin benlik saygılarının akran bağlılıklarını anlamlı bir biçimde yordadığını göstermektedir.

Analizin dördüncü aşamasında ise, anne sıkı denetim/kontrol, baba kabul/ilgi/sevgi ve baba sıkı denetim/kontrol değişkenleri denkleme dahil edilmiştir. Denkleme birlikte dahil edilen bu değişkenlerin toplam varyansın %16.2'sini açıkladığı, varyansa ek olarak .017'lik anlamlı bir katkı sağladığı saptanmıştır ($F(7,391) = 10.780, p < .01$). Dördüncü aşamada denkleme eklenen değişkenler arasında sadece baba kabul/ilgi/sevgi değişkeninin ($\beta = .125, p < .05$) akran bağlılığını anlamlı bir şekilde yordadığı görülmektedir. Yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçlarına göre, tüm değişkenler birlikte ergenlerin akran bağlılıkları varyansının %16.2'sini açıklamaktadır. Analiz bulgularına bakıldığında, etki büyüklükleri ve açıklanan varyans düşük olmasına rağmen, analiz sonuçları bulguların istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir (Tablo 4.5).

Tablo 4.5. Akran Bağlılık Alt Boyutuna İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi

Değişkenler	R ²	R ² Değişim	F	Beta	T
I. Aşama	.025	.025	4.996*		
1.Cinsiyet				-.09	-1.82
2.Yaş				-.12*	-2.48
II.Aşama	.067	.042	9.444**		
3.Ebeveyne Bağlanma				.21**	4.23
III.Aşama	.145	.078	16.713**		
4.Benlik Saygısı				.31**	6.001
IV.Aşama	.162	.017	10.780**		
5.Anne sıkı denetim/kontrol				.084	1.418
6.Baba kabul/ilgi/sevgi				.125*	2.239
7.Baba sıkı denetim/kontrol				-.034	-.589

* $p < .05$, ** $p < .01$

Anne sıkı denetim/kontrol, baba kabul/ilgi/sevgi, baba sıkı denetim/kontrol, ebeveyne (anne) bağlanma ve benlik saygısı değişkenlerinin akran ilişkileri güven alt boyutunu ne düzeyde yordadığını sınamak amacı ile verilere ikinci bir hiyerarşik regresyon analizi yürütülmüştür (Tablo 4.6). Yapılan bu analizde de birinci regresyon analizde olduğu gibi cinsiyet ve yaş değişkenleri denkleme ilk aşamada sokulmuştur. Fakat, cinsiyet ve yaş değişkenlerinin, akran güven bağımlı değişkenindeki varyansın %0.05'ini açıkladığı saptanmıştır. Cinsiyet ($\beta = .00$, $p > .05$) ve yaş ($\beta = -.073$, $p > .05$) değişkenlerinin, akran güven değişkenini anlamlı bir biçimde yordamadığı ve özellikle cinsiyet değişkenindeki beta değerinin oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir ($F(2,396) = 1.055$, $p > .05$). Bulgulara göre, ergenlerin akran güvenlerinin cinsiyete ve yaşa göre değişkenlik göstermediği görülmektedir.

İkinci aşamada yapılan regresyon analizine, ebeveyne bağlanma değişkeni dahil edilmiştir. Ebeveyne bağlanma değişkeninin akran güvendeki varyansa .05'lik ek bir katkı yaptığı ve bu katkının anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($F(3,395) = 7.748$, $p < .01$). Öte yandan, ebeveyn bağlanma değişkeni ($\beta = .233$, $p < .01$) beta değerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, ergenlerin annelerine bağlanmalarının akran güvenlerini anlamlı bir biçimde yordadığını göstermektedir.

Üçüncü aşamada denkleme dahil edilen benlik saygısı değişkeni ($\beta = .067$, $p > .05$), akran güven değişkenindeki toplam varyansın %5.9'unu açıkladığı, varyansa ek olarak .004'lük anlamlı düzeyde bir katkı yaptığı görülmektedir ($F(4,394) = 6.210$, $p < .01$). Bu katkı oldukça düşük, fakat anlamlıdır.

Regresyon analizinin dördüncü aşamasında analize, anne sıkı denetim/kontrol, baba kabul/ilgi/sevgi ve baba sıkı denetim/kontrol değişkenleri eklenmiştir. Denkleme dahil edilen değişkenlerin akran güven değişkenindeki toplam varyansın %6.7'sini açıkladığı, varyansa .008'lik ek bir katkı sağladığı ve bu katkının anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($F(7,391) = 4.002$, $p < .01$). Denkleme dördüncü aşamada dahil edilen anne sıkı denetim/kontrol ($\beta = -.054$, $p > .05$),

baba kabul/ilgi/sevgi ($\beta = .094$, $p > .05$), baba sıkı denetim/kontrol ($\beta = .021$, $p > .05$) değişkenlerin anlamlı olmadığı, fakat ebeveyn bağlanma ($\beta = .164$, $p < .05$) değişkeninin hala istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Analizin son aşamasında elde edilen bulgular bütün değişkenlerin birlikte toplam varyansın %6.7'sini açıkladığını göstermektedir. Bütün bulgulara bakıldığında, yürütülen hiyerarşik regresyon analizleri sonucunda açıklanan toplam varyansın oldukça düşük olduğu, fakat istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Tablo 4.6. Akran Güven Alt Boyutuna İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi

Değişkenler	R ²	R ² Değişim	F	Beta	T
I. Aşama	.005	.005	1.055		
1.Cinsiyet				.00	.007
2.Yaş				-.073	-1.450
II.Aşama	.056	.050	7.748**		
3.Ebeveyne Bağlanma				.233**	4.586
III.Aşama	.059	.004	6.210**		
4.Benlik Saygısı				.067	1.250
IV.Aşama	.067	.008	4.002**		
5.Anne sıkı denetim/kontrol				-.054	-.867
6.Baba kabul/ilgi/sevgi				.094	1.610
7.Baba sıkı denetim/kontrol				.021	.342

* $p < .05$, ** $p < .01$

Anne sıkı denetim/kontrol, baba kabul/ilgi/sevgi, baba sıkı denetim/kontrol, ebeveyne (anne) bağlanma ve benlik saygısı değişkenlerinin akran ilişkileri kendini açma alt boyutunu ne derece yordadığını tespit etmek amacıyla veriler ile üçüncü hiyerarşik regresyon analizi yürütülmüştür (Tablo 4.7). Bu analizde de benzer olarak sırasıyla cinsiyet ve yaş değişkenleri, ebeveyne bağlanma, benlik saygısı ve algılanan anne/baba tutumları (anne sıkı denetim/kontrol, baba kabul/ilgi/sevgi, baba sıkı denetim/kontrol) denkleme girilmiştir.

Yapılan analizler sonucunda, birinci aşamada denkleme girilen cinsiyet ve yaş değişkenlerinin akran kendini açma alt boyutunda toplam varyansın %9.1'ini açıkladığı görülmektedir ($F(2,396) = 19.724$, $p < .05$). Cinsiyet ($\beta = -.115$, $p < .05$) ve yaş ($\beta = .284$, $p < .01$) değişkenlerinin ayrı ayrı akran kendini açma boyutunu anlamlı bir biçimde yordadığı saptanmıştır.

İkinci aşamada denkleme dahil edilen ebeveyne bağlanma değişkeninin akran ilişkileri kendini açma alt boyutunda toplam varyansın %10'unu açıkladığı görülmektedir ($F(3,395) = 14.686$, $p < .01$). Öte yandan, ebeveyne bağlanma değişkeninin ($\beta = -.103$, $p < .05$) kendini açma alt boyutunu anlamlı bir şekilde yordadığı tespit edilmiştir.

Benlik saygısı değişkeni ($\beta = .023, p > .05$) denkleme üçüncü aşamada dahil edilmiş olup, kendini açma değişkeni R^2 değerinde hiçbir değişime sebep olmadığı saptanmıştır ($F(4,394)=11.040, p < .01$). Modele cinsiyet ($\beta = -.107, p < .05$) ve yaş ($\beta = .259, p < .01$) değişkenlerinin anlamlı katkıda bulundukları görülmektedir. Modele genel anlamlılık düzeyi açısından bakıldığında ise, modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Analizin son aşamasında denkleme dahil edilen anne sıkı denetim/kontrol, baba kabul/ilgi/sevgi ve baba sıkı denetim/kontrol değişkenlerinin, kendini açma değişkeninde toplam varyansın %11.2'sini açıkladığı ve varyansa ek olarak .01'lik anlamlı bir katkı sağladığı tespit edilmiştir ($F(7,391)=7.046, p < .01$). Değişkenlerin ayrı ayrı katkılarına bakıldığında ise, anne sıkı denetim/kontrol ($\beta = .042, p > .05$), baba kabul/ilgi/sevgi ($\beta = -.116, p < .05$) ve baba sıkı denetim/kontrol ($\beta = .009, p > .05$) değişkenlerinden sadece baba kabul/ilgi/sevgi değişkeninin anlamlı bir katkı sağladığı görülmektedir. Sonuç olarak, denkleme dahil edilen tüm değişkenler birlikte kendini açma alt boyutundaki toplam varyansın %11.2'sini açıklamaktadır.

Tablo 4.7. Akran Kendini Açma Alt Boyutuna İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi

Değişkenler	R ²	R ² Değişim	F	Beta	T
I. Aşama	.091	.091	19.724**		
1.Cinsiyet				-.115*	-2.404
2.Yaş				.284**	5.927
II.Aşama	.10	.01	14.686**		
3.Ebeveyne Bağlanma				-.103*	-2.070
III.Aşama	.10	.00	11.040**		
4.Benlik Saygısı				.023	.438
IV.Aşama	.11	.01	7.046**		
5.Anne sıkı denetim/kontrol				.042	.689
6.Baba kabul/ilgi/sevgi				-.116*	-2.021
7.Baba sıkı denetim/kontrol				.009	.151

* $p < .05$, ** $p < .01$

Akran ilişkileri alt boyutlarından olan sadakat alt boyutu için de daha önce yürütülen hiyerarşik regresyon analizinde olduğu gibi aynı adımlar izlenmiştir. Anne sıkı denetim/kontrol, baba kabul/ilgi/sevgi, baba sıkı denetim/kontrol, ebeveyne (anne) bağlanma ve benlik saygısı değişkenlerinin akran ilişkileri sadakat alt boyutunu hangi düzeyde yordadığını saptamak amacıyla yürütülen hiyerarşik regresyon analizinde ilk aşama olarak cinsiyet ve yaş değişkenleri denkleme girilmiştir. Cinsiyet ve yaş değişkenlerinin, akran sadakat değişkenindeki varyansın %9'unu açıkladığı; cinsiyet ($\beta = .226, p < .01$) ve yaş ($\beta = .188, p < .01$) değişkenlerinin, akran sadakat değişkenini anlamlı bir şekilde yordadığı tespit edilmiştir ($F(2,396)= 19.871, p < .01$).

İkinci aşamada denkleme dahil edilen ebeveyne bağlanma değişkeninin akran ilişkileri sadakat alt boyutunda toplam varyansın %11.8'ini açıkladığı ve varyansa ek olarak .03'lük anlamlı bir katkı sağladığı görülmektedir ($F(3,395)= 17.645, p<.01$). Dahası, ebeveyne bağlanma değişkeninin ($\beta= -.171, p<.05$) akran ilişkileri sadakat alt boyutunu anlamlı bir şekilde yordadığı görülmektedir.

Üçüncü aşamada denkleme dahil edilen benlik saygısı değişkeni ile yürütülen regresyon analizi sonucunda, benlik saygısı değişkeni ($\beta= .007, p> .05$) denkleme dahil edildiğinde akran ilişkileri sadakat değişkeninin R^2 değerinde hiçbir değişime sebep olmadığı görülmüştür ($F(4,394)=13.205, p< .01$). Fakat, modele cinsiyet ($\beta= .241, p< .01$), yaş ($\beta= .143, p< .05$) ve ebeveyne bağlanma ($\beta= -.173, p< .05$) değişkenleri anlamlılık katmaktadır. Yürütülen analiz bulguları R^2 değerinin oldukça düşük olduğunu göstermesine rağmen modelin genel anlamlılık düzeyinin anlamlı olduğu görülmektedir.

Dördüncü aşamada; anne sıkı denetim/kontrol, baba kabul/ilgi/sevgi ve baba sıkı denetim/kontrol değişkenleri analize dahil edilmiştir. Akran ilişkileri sadakat alt boyutu toplam varyansın %12.2'sini açıkladığı ve varyansa ek olarak .004'lük anlamlı bir katkı sağladığı saptanmıştır ($F(7,391)=7.788, p<.01$). Öte yandan, denkleme dahil edilen değişkenlerin katkılarına ayrı ayrı bakıldığında, anne sıkı denetim/kontrol ($\beta= -.043, p>.05$), baba kabul/ilgi/sevgi ($\beta= -.044, p> .05$) ve baba sıkı denetim/kontrol ($\beta= .058, p> .05$) değişkenlerinin hiçbirinin ayrı ayrı anlamlı bir katkısı olmadığı tespit edilmiştir. Cinsiyet ($\beta= .244, p< .01$), yaş ($\beta= .134, p< .05$) ve ebeveyne bağlanma ($\beta= -.166, p< .05$) değişkenleri ise modele hala anlamlı katkılar sağlamaktadır. Analize dahil edilen tüm değişkenler birlikte akran ilişkileri sadakat alt boyutundaki toplam varyansın %12.2'sini açıklamaktadır (Tablo 4.8).

Tablo 4.8. Akran Sadakat Alt Boyutuna İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi

Değişkenler	R ²	R ² Değişim	F	Beta	T
I. Aşama	.09	.09	19.871**		
1.Cinsiyet				.226**	4.718
2.Yaş				.188**	3.913
II.Aşama	.11	.03	17.645**		
3.Ebeveyne Bağlanma				-.171*	-3.476
III.Aşama	.11	.00	13.205**		
4.Benlik Saygısı				.007	.130
IV.Aşama	.12	.004	7.788**		
5.Anne sıkı denetim/kontrol				-.043	-.705
6.Baba kabul/ilgi/sevgi				-.044	-.766
7.Baba sıkı denetim/kontrol				.058	1.002

* $p<.05$, ** $p<.01$

4.5. Akran İlişkileri ve Algılanan Anne/Baba Tutumlarına Yönelik Yürütülen Aracılık Analizleri

Yapılan araştırmada, "Algılanan anne-baba tutumu ile akran ilişkileri arasındaki ilişkiye benlik saygısı aracılık etmektedir" hipotezini sınamak amacıyla aracılık analizi yürütülmüştür. Araştırmada, akran ilişkileri alt boyutları (bağlılık, güven, kendini açma ve sadakat) değişkenleri bağımlı değişkenler, algılanan anne tutumu (sıkı denetim/kontrol) ve algılanan baba tutumları (kabul/ilgi/sevgi ve sıkı denetim/kontrol) ve ebeveyne (anne) bağlanma değişkenleri bağımsız değişkenler, benlik saygısı değişkeni ise aracı değişkendir.

Baron ve Kenny (1986), bir değişkenin aracı değişken olabilmesi için 4 kriter ileri sürmüştür. Birinci kriter; yapılan analizde bağımlı değişken (yordanan) ve bağımsız değişken (yordayıcı) arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olması gerektirir. İkinci kriter, aracı değişken ile bağımsız değişken (yordayıcı) arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı olmalıdır. Üçüncü kriter, bağımsız değişken ile aracı değişken regresyon eşitliğine birlikte girildiğinde, aracı değişkenin regresyon katsayısı istatistiksel olarak anlamlı olmalıdır. Son olarak dördüncü kriter ise, aracı değişken ve bağımsız değişken regresyon eşitliğine birlikte girildiğinde, bağımsız değişkenin birinci adımda saptanan regresyon katsayısı düşmeli ve bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki anlamlı olan ilişkinin ise anlamlılık düzeyi azalmalı veya tamamen anlamsız hale gelmelidir.

Algılanan anne-baba tutumları alt boyutu olan anne sıkı denetim/kontrol bağımsız değişkeninin akran bağlılık bağımlı değişkenini yordayıp yordamadığını tespit etmek amacıyla Basit Doğrusal Regresyon Analizi yürütülmüştür. Yürütülen analiz bulguları, anne sıkı denetim/kontrol değişkeninin akran bağlılık değişkenini anlamlı bir biçimde yordamadığını göstermektedir. Bu sebeple, aracılık analizi kriterlerini karşılamadığından analize devam edilememiştir.

Baba kabul/ilgi/sevgi değişkeninin, akran bağlılık bağımlı değişkeni ile yürütülen regresyon analizinde elde edilen bulgular, baba kabul/ilgi/sevgi değişkeninin akran bağlılık değişkenindeki varyansın %6.1'ini açıkladığını göstermektedir ($F(1,397) = 25.788, p < .001$). Sonuç olarak elde edilen bulgular, baba kabul/ilgi/sevgi tutumunun ($\beta = .247, p < .001$) akran bağlılığını anlamlı düzeyde yordadığını ortaya koymaktadır.

Analizin ikinci adımında, baba kabul/ilgi tutumu bağımsız değişkeninin benlik saygısı aracı değişkenini anlamlı bir biçimde yordayıp yordamadığını test etmek amacıyla Basit Doğrusal Regresyon Analizi yürütülmüştür. Bulgular baba kabul/ilgi/sevgi değişkeninin, benlik saygısı aracı değişkenindeki varyansın %13'ünü açıkladığını göstermektedir ($F(1,397) = 59.528, p < .001$). Başka bir ifadeyle, baba kabul/ilgi/sevgi tutumunun ($\beta = .361, p < .001$) benlik saygısını anlamlı bir biçimde yordadığı görülmüştür.

Analizin üçüncü ve dördüncü adımları için yapılan regresyon analizinde, baba kabul/ilgi/sevgi tutumu değişkeni, benlik saygısı değişkeni ve akran bağlılık değişkeni ile Standart Regresyon Analizi yürütülmüştür. Baba kabul/ilgi bağımsız değişkeni ve benlik saygısı aracı değişkeninin akran bağlılık bağımlı değişkenindeki varyansın yaklaşık %14'ünü açıkladığı saptanmıştır ($F(2,396)= 31.112, p< .001$). Baba kabul/ilgi/sevgi değişkeni ile benlik saygısı aracı değişkeni eşitliğe birlikte girildiğinde, benlik saygısı ($\beta= -.293, p<.001$) değişkeninin regresyon katsayısının da anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Dahası, baba kabul/ilgi/sevgi bağımsız değişkeninin ($\beta= -.247$ 'den, $\beta= -.141$) regresyon katsayısında azalma olduğu, ancak hala istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır.

Yapılan regresyon analizleri, benlik saygısı aracı değişkeni regresyon eşitliğine eklendiğinde, aracı değişkenin regresyon katsayısının anlamlı olduğunu göstermektedir. Öte yandan, 1. adımda elde edilen ve regresyon katsayısı anlamlı olan baba kabul/ilgi/sevgi tutumu bağımsız değişkeninin ($\beta= .247, p< .001$) benlik saygısı aracı değişkenin regresyon eşitliğine katıldıktan sonra regresyon katsayısının azaldığı ($\beta= .141, p< .05$) fakat hala anlamlı olduğu saptanmıştır (Tablo 4.9). Bu sebeple, modeldeki aracılığın "Kısmi Aracılık" olduğu tespit edilmiştir.

Kısmi Aracılığın ve Beta değerindeki azalmanın anlamlı düzeyde olup olmadığını test etmek amacıyla "Sobel Testi" analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarının (Sobel z değeri = 4.65, $p< .001$) istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. Sonuç olarak, analiz sonucunda elde edilen bulgular benlik saygısının, baba kabul/ilgi/sevgi ile akran bağlılık arasındaki ilişkiye kısmi aracılık ettiğini göstermektedir.

Baba kabul/ilgi/sevgi değişkeninin, akran ilişkileri alt boyutlarından güven, sadakat ve kendini açma değişkenlerini yordayıp yordamadığını saptamak amacıyla yürütülen regresyon analizi bulgularına göre, Baron ve Kenny (1986) tarafından önerilen aracılık analizi kriterlerinin karşılanmadığını saptanmıştır. Bu sebeple, aracılık analizi için gerekli kriterler sağlanamadığından bu alt boyutlar için aracılık analizlerine devam edilememiştir.

Benzer şekilde, baba sıkı denetim/kontrol bağımsız değişkeni için yürütülen regresyon analizi sonucunda baba sıkı denetim/kontrol bağımsız değişkeninin akran ilişkileri (bağlılık, güven, kendini açma ve sadakat) alt boyutlarından hiçbirini anlamlı bir biçimde yordamadığı saptanmıştır. Bu sebeple, bu alt boyutlar için baba sıkı denetim/kontrol alt boyutu ile akran ilişkileri arasındaki ilişkiye benlik saygısının aracılık etmediği söylenebilir.

Tablo 4.9. Benlik Saygısının Algılanan Baba Tutumu ve Akran Bağlılık ilişkisinde Aracılık Rolü İstatistikleri

Değişkenler	Standart Beta Değeri (β)	Standart Hata (SH)	F	p
Aşama 1				
Baba kabul/ilgi/sevgi Bağlılık	.247	.035	25.788	.000**
Aşama 2				
Baba kabul/ilgi/sevgi Benlik Saygısı	.361	.029	59.528	.000**
Aşama 3				
Baba kabul/ilgi/sevgi Benlik Saygısı	.141	.036	31.112	.005*
Bağlılık	.293	.058		.000**

* $p < .05$, ** $p < .001$

4.6. Akran İlişkileri ve Ebeveyne Bağlanmaya Yürütülen Aracılık Analizi

Araştırmada, akran ilişkileri alt boyutları (bağlılık, güven, kendini açma ve sadakat) bağımlı değişkenler, ebeveyne bağlanma bağımsız değişken ve benlik saygısı değişkeni aracı değişkendir. Aracılık analizleri için Baron ve Kenny (1986) tarafından önerilen aracılık analizi adımları aşamalı olarak yürütülecektir. Araştırmanın bu bölümünde, ebeveyne (anne) bağlanma ile akran ilişkileri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık rolü olup olmadığı sınanmaktadır.

Aracılık analizinin ilk aşamasında, ebeveyne bağlanma bağımsız değişkeninin akran bağlılık bağımlı değişkenini anlamlı bir biçimde yordayıp yordamadığı sınanmıştır. Bulgular ebeveyne bağlanmanın akran bağlılıktaki varyansın %5'ini açıkladığını göstermektedir ($F(1,397) = 20.826$, $p < .001$). Bu durumda, ebeveyne bağlanmanın ($\beta = .223$, $p < .001$) akran bağlılığını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir.

İkinci adımda yürütülen regresyon analizinde, ebeveyne bağlanma değişkeninin benlik saygısı aracı değişkenini anlamlı bir biçimde yordadığı ($F(1,397) = 73.675$, $p < .001$) ebeveyne bağlanmanın, benlik saygısı değişkenindeki varyansın yaklaşık %15.7'sini açıkladığını göstermektedir. Başka bir ifade ile, ebeveyne bağlanma, ($\beta = .396$, $p < .001$) benlik saygısını anlamlı bir biçimde yordamaktadır.

Aracılık analizinin üçüncü ve dördüncü adımlarında, ebeveyne bağlanma bağımsız değişkeni, benlik saygısı aracı değişkeni ve akran bağlılık bağımlı değişkeni ile birlikte yürütülmüştür. Elde edilen bulgulara göre, ebeveyne bağlanma ve benlik saygısı değişkenleri akran bağlılık bağımlı değişkenindeki varyansın yaklaşık %13'ünü açıklamaktadır ($F(2,396) = 28.928$, $p < .001$). Ebeveyne bağlanma bağımsız değişkeni ile benlik saygısı aracı değişkeni

denkleme birlikte girildiğinde, benlik saygısı ($\beta = .303$, $p < .001$) değişkeninin regresyon katsayısının anlamlı olduğu ve ebeveyne bağlanma bağımsız değişkeninin ($\beta = .223$ 'den, $\beta = .103$) regresyon katsayısında azalma olduğu fakat hala anlamlı olduğu görülmüştür (Tablo 4.10). Bu nedenle elde edilen bulgular modeldeki aracılığın "Kısmi Aracılık" olduğuna işaret etmektedir. Başka bir ifade ile, ebeveyne bağlanma ile akran bağlılık arasında benlik saygısının kısmi aracılık rolü olduğu tespit edilmiştir.

Kısmi Aracılığın ve Beta değerindeki azalmanın anlamlı düzeyde olup olmadığını test etmek amacıyla "Sobel Testi" analizi yürütülmüştür. Elde edilen bulgular (Sobel z değeri = 3.60, $p < .001$) istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, benlik saygısı ebeveyne bağlanma ile akran bağlılık arasındaki ilişkiye kısmi aracılık etmektedir.

Ebeveyne bağlanma değişkeni ile yürütülen regresyon analizleri bulguları akran ilişkilerinin diğer alt boyutlarından (güven, sadakat ve kendini açma) hiçbirinin Baron ve Kenny (1986) tarafından önerilen kriterleri karşılamadığını göstermektedir. Bu sebeple elde edilen bulgular benlik saygısının ebeveyne bağlanma ile akran güven, kendini açma ve sadakat alt boyutlarının aralarındaki ilişkilerde herhangi bir aracılık rolü olmadığına işaret etmektedir.

Tablo 4 10. Benlik Saygısının Ebeveyne Bağlanma ve Akran Bağlılık İlişkisinde Aracılık Rolü İstatistikleri

Değişkenler	Standart Beta Değeri (β)	Standart Hata (SH)	F	p
Aşama 1				
Ebeveyne Bağlanma	.223	.030	20.826	.000**
Bağlılık				
Aşama 2				
Ebeveyne Bağlanma	.396	.024	73.675	.000**
Benlik Saygısı				
Aşama 3				
Ebeveyne Bağlanma	.103	.031	28.928	.044*
Benlik Saygısı	.303	.059		.000**
Bağlılık				

* $p < .05$, ** $p < .001$.

4.7. Ebeveyn Stilinin Akran İlişkileri Üzerindeki Etkisi

Çocuk yetiştirme stilleri bağımlı değişkeni, kabul/ilgi ve sıkı denetim/kontrol boyutları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu boyutların kendi aralarında çaprazlanmasıyla, 4 farklı ebeveyn stili ortaya çıkmaktadır. Bu araştırmada ebeveyn stilleri açıklayıcı/otoriter, izin verici/ihmalkâr, izin verici/şımartan ve otoriter olmak üzere 4 boyutta incelenmektedir. Katılımcılar, kabul/ilgi ve sıkı denetim/kontrol boyutlarında elde ettikleri puanlarda medyan

değerinin üzerinde ise “açıklayıcı/otoriter”, her iki boyutta da medyan değerinin altında ise “izin verici/ihmkâr”, kabul/ilgi boyutunda medyan değerinin üzerinde, sıkı denetim/kontrol boyutunda altında ise “izin verici/şımartan”, kabul/ilgi boyutunda medyan değerinin altında, sıkı denetim/kontrol boyutunda medyan değerinin üstünde ise “otoriter” ebeveyn stiline dahil edilerek 4 farklı boyutta ele alınmıştır (Sümer ve Güngör, 1999).

Yapılan araştırmada katılımcıların annelerinin ebeveynlik stillerine bakıldığında, 99’u (%24.8) açıklayıcı/otoriter, 82’si (%20.6) izin verici/ihmkâr, 107’si (%26.8) izin verici/şımartan, 111’i (%27.8) otoriter olduğu görülmektedir. Öte yandan, katılımcıların babalarının ebeveynlik stillerine bakıldığında ise, 110’unun (%27.6) açıklayıcı/otoriter, 84’ünün (%21.1) izin verici/ihmkâr, 103’ünün (%25.8) izin verici/şımartan ve 102’sinin (%25.6) ise otoriter ebeveyn stiline sahip olduğu tespit edilmiştir.

Ergenlerin akran ilişkilerinin ebeveyn stillerine ve cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığını saptamak amacıyla anne ve baba için iki farklı 2 (cinsiyet) x 4 (ebeveyn stili) çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) yürütülmüştür.

Anne çocuk yetiştirme stilleri için yürütülen çok değişkenli varyans analizi bulgularına göre, akran ilişkileri üzerinde algılanan anne stili (Wilk’s $\lambda = .86$, $F(12,1026) = 5.003$, $p < .001$, partial $\eta^2 = .049$) ve cinsiyetin (Wilk’s $\lambda = .89$, $F(4,388) = 11.341$, $p < .001$ partial $\eta^2 = .105$) temel etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu, fakat anne stili ve cinsiyetin (Wilk’s $\lambda = .96$, $F(12,1026) = 1.170$, $p > .05$, partial $\eta^2 = .012$) ortak etkilerinin anlamsız olduğu görülmektedir.

Bulgular akran sadakatinin cinsiyete göre farklılaştığını göstermektedir ($F(1,391) = 24.429$, $p < .001$, partial $\eta^2 = .059$). Buna göre, erkek ergenlerin akran sadakat düzeylerinin (Ort.= 2.96, SS= 1.10) kız ergenlerden (Ort.=2.43, SS= 1.05) daha yüksek olduğu görülmektedir. Akran bağlılık, güven ve kendini açma alt boyutlarında ise cinsiyet farklılıklarına rastlanmamıştır.

Varyans analizi bulgularına göre annelerin çocuk yetiştirme stillerinin akran bağlılık ($F(3,391) = 6.504$, $p < .001$, partial $\eta^2 = .048$), güven ($F(3,391) = 4.708$, $p < .05$, partial $\eta^2 = .035$) ve sadakat ($F(3,391) = 3.949$, $p < .05$, partial $\eta^2 = .029$) düzeyleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkileri olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4.11). Dahası, akran ilişkileri kendini açma alt boyutu üzerinde annestil ve cinsiyetin ortak etkisinin istatistiksel olarak anlamlı fakat zayıf olduğu saptanmıştır ($F(3,391) = 2.643$, $p < .05$, partial $\eta^2 = .020$).

Çocuk yetiştirme stillerinde gruplar arası farkları tespit etmek amacıyla Tukey HSD testi yürütülmüştür. Yürütülen Tukey HSD post-hoc analizi sonuçları; açıklayıcı/otoriter (Ort.= 4.42, SS= .64) annelere sahip ergenlerin akran bağlılıklarının, hem izin verici/ihmkâr (Ort.= 4.07, SS= .64) hem de otoriter (Ort.= 4.04, SS= .73) annelere sahip ergenlerden daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Öte yandan, açıklayıcı/otoriter (Ort.= 4.09, SS= .89) ve izin verici/şımartan (Ort.= 4.16, SS= .88) çocuk yetiştirme tutumlarına sahip annelerin çocuklarının, otoriter tutuma (Ort.= 3.75,

SS= .99) sahip annelerin çocuklarına kıyasla akran güvenlerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Son olarak, izin verici/ihmalkâr (Ort.= 2.87, SS= 1.11) ebeveyn stiline sahip annelerin çocuklarının akran sadakatleri, izin verici/şımartan (Ort.= 2.47, SS= .97) annelerin sahip olduğu çocuklardan anlamlı düzeyde yüksektir. Çocuk yetiştirme anne stillerinin akran kendini açma alt boyutunda anlamlı bir biçimde farklılaşmadığı saptanmıştır.

Tablo 4.11. Anne Stilleri ve Cinsiyetin Ergenlerin Akran Bağlılık, Güven ve Özdeşim, Kendini Açma ve Sadakat Alt Boyutları Üzerindeki Etkileri Varyans Analizi

Kaynak	Bağımlı Değişken	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	η^2
Düzeltilmiş Model	Bağlılık	11,370	7	1,624	3,421	.001	.058
	Güven	15,208	7	2,173	2,490	.016	.043
	Kendini Açma	28,637	7	4,091	2,824	.007	.048
	Sadakat	42,470	7	6,067	5,360	.000	.088
Intercept	Bağlılık	6756,155	1	6756,155	14229,586	.000	.973
	Güven	6058,018	1	6058,018	6943,340	.000	.947
	Kendini Açma	2770,679	1	2770,679	1912,703	.000	.830
	Sadakat	2814,625	1	2814,625	2486,693	.000	.864
Anne stil	Bağlılık	9,264	3	3,088	6,504	.000	.048
	Güven	12,323	3	4,108	4,708	.003	.035
	Kendini Açma	10,830	3	3,610	2,492	.060	.019
	Sadakat	13,408	3	4,469	3,949	.009	.029
Cinsiyet	Bağlılık	1,522	1	1,522	3,207	.074	.008
	Güven	,000	1	,000	,000	.984	.000
	Kendini Açma	4,637	1	4,637	3,201	.074	.008
	Sadakat	27,650	1	27,650	24,429	.000	.059
Anne stil*Cinsiyet	Bağlılık	,404	3	,135	,283	.837	.002
	Güven	3,901	3	1,300	1,490	.217	.011
	Kendini Açma	11,484	3	3,828	2,643	.049	.020
	Sadakat	1,526	3	,509	,449	.718	.003

Farklı anne stilleri için yürütülen çoklu varyans analizindeki aynı adımlar izlenerek baba stilleri değişkeni için de yürütülmüştür.

Yürütülen analiz bulguları; Box's M testinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Box's M testi, MANOVA uygulamasında varyans-kovaryans matrislerinin homojenliğini gösteren değerdir. Bu şartın yerine getirilmesi için, Box's M testi sonuçlarının anlamsız ($p > .05$) olması gerekmektedir. Fakat analiz bulguları, Box's M testi sonuçlarının manidar olduğunu ve bu varsayımın karşılanmadığını göstermektedir. Ancak, Box's M testinin istatistiksel olarak anlamlı çıkmasıyla bu varsayım karşılanamasa da araştırmacılar bu testin geniş örneklem gruplarındaki çok küçük değişiklikler nedeniyle bile anlamlı çıkabileceğinin göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgulamaktadır (Tabachnick ve Fidell, 2007). Bu gibi durumlarda araştırmacılar, bulguları değerlendirme ölçütü olarak Wilk's Lambda'nın yorumlanması yerine, Pillai's Trace'in yorumlanmasının daha uygun olduğunu belirtmiştir (Koçdar, Karadağ, Şahin ve Karadeniz, 2017). Bu sebeple, çocuk yetiştirme baba stili için yapılan

çok değişkenli varyans analizinde, Pillai's Trace değerleri değerlendirme ölçütü olarak yorumlanmıştır.

Çok değişkenli varyans analizi bulguları; akran ilişkileri üzerinde algılanan baba stili (*Pillai's Trace* = .142, $F(12,1170) = 4.827$, $p < .001$, partial $\eta^2 = .047$) ve cinsiyet (*Pillai's Trace* = .108, $F(4,388) = 11.693$, $p < .001$, partial $\eta^2 = .108$) temel etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu, fakat baba stili ve cinsiyet değişkenlerinin ortak etkilerinin anlamlı olmadığı görülmektedir.

Bulgular baba stillerinde de akran sadakatin cinsiyete göre farklılaştığını göstermektedir ($F(1,391) = 24.888$, $p < .001$, partial $\eta^2 = .060$). Anne stili cinsiyet farklılıkları bulgularına aynı şekilde, erkek ergenlerin (Ort.= 2.96, SS= 1.10) akran sadakat düzeylerinin kız ergenlerden (Ort.= 2.43, SS= 1.04) daha yüksek olduğu görülmektedir. Baba stili varyans analizi sonuçlarında da anne stilinde olduğu gibi, akran bağlılık, güven ve kendini açma alt boyutlarında ise cinsiyet farklılıklarına rastlanmamıştır.

Yapılan analizde, akran bağlılık ($p = .028$, $p < .05$) ve güven ($p = .001$, $p < .05$) boyutları için varyansların homojen dağılmadığı, fakat kendini açma ($p = .208$, $p > .05$) ve sadakat ($p = .173$, $p > .05$) boyutları için varyansların homojen dağıldığını göstermektedir. Bu sebeple, akran ilişkileri alt boyutları; bağlılık, güven, kendini açma ve sadakat için daha muhafazakâr bir test olan Scheffe post-hoc testi uygulanarak analiz sonuçları raporlanmıştır.

Çoklu varyans analizi bulguları baba çocuk yetiştirme stillerinin, bağlılık ($F(3,391) = 6.097$, $p < .001$, partial $\eta^2 = .045$), güven ($F(3,391) = 4.154$, $p < .05$, partial $\eta^2 = .031$), kendini açma ($F(3,391) = 4.104$, $p < .05$, partial $\eta^2 = .031$) ve sadakat ($F(3,391) = 4.766$, $p < .05$, partial $\eta^2 = .035$) düzeyleri üzerinde anlamlı etkileri olduğunu göstermektedir (Tablo 4.11). Ayrıca, akran ilişkileri bağlılık alt boyutu üzerinde babastil ve cinsiyetin ortak etkisinin anlamlı fakat zayıf olduğu saptanmıştır ($F(3,391) = 2.799$, $p < .05$, partial $\eta^2 = .021$).

Gruplar arasındaki farkları incelemek amacıyla grup ortalamaları Scheffe post-hoc testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçlarından elde edilen bulgular incelendiğinde, açıklayıcı/otoriter (Ort.= 4.34, SS= .66) ve izin verici/şımartan (Ort.= 4.35, SS= .64) babalara sahip ergenlerin akran bağlılıklarının, izin verici/ihmalkâr (Ort.= 3.98, SS= .77) ve otoriter (Ort.= 4.07, SS= .67) babalara sahip ergenlerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Akran güven açısından elde edilen bulgular ise izin verici/şımartan (Ort.= 4.18, SS= .77) babalara sahip ergenlerin akranlarına olan güvenlerinin, izin verici/ihmalkâr (Ort.= 3.70, SS= 1.07) babalara sahip ergenlerden daha fazla olduğunu göstermektedir.

Kendini açma alt boyutu için elde edilen bulgulara göre, otoriter (Ort.= 3.00, SS= 1.16) babalara sahip ergenlerin kendilerini açmalarının izin verici/şımartan (Ort.= 2.49, SS= 1.20) ve açıklayıcı/otoriter (Ort.= 2.51, SS= 1.30) babalara sahip ergenlerden daha yüksektir. Benzer şekilde, otoriter (Ort.= 2.99, SS= 1.17) babalara sahip ergenlerin akran sadakatlerinin, izin

verici/şımartan (Ort.= 2.54, SS= .97) ve açıklayıcı/otoriter (Ort.= 2.49, SS= 1.09) babalara sahip ergenlerden daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.12. Baba Stilleri ve Cinsiyetin Ergenlerin Akran Bağlılık, Güven ve Özdeşim, Kendini Açma ve Sadakat Alt Boyutları Üzerindeki Etkileri Varyans Analizi

Kaynak	Bağımlı Değişken	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	η^2
Düzeltilmiş Model	Bağlılık	16,163	7	2,309	4,992	.000	.082
	Güven	14,860	7	2,123	2,431	.019	.042
	Kendini Açma	26,125	7	3,732	2,565	.014	.044
	Sadakat	43,799	7	6,257	5,545	.000	.090
Intercept	Bağlılık	6751,223	1	6751,223	14596,047	.000	.974
	Güven	6058,411	1	6058,411	6936,714	.000	.947
	Kendini Açma	2798,124	1	2798,124	1923,121	.000	.831
	Sadakat	2821,854	1	2821,854	2500,587	.000	.865
Babastil	Bağlılık	8,460	3	2,820	6,097	.000	.045
	Güven	10,885	3	3,628	4,154	.006	.031
	Kendini Açma	17,916	3	5,972	4,104	.007	.031
	Sadakat	16,135	3	5,378	4,766	.003	.035
Cinsiyet	Bağlılık	1,708	1	1,708	3,693	.055	.009
	Güven	,001	1	,001	,002	.969	.000
	Kendini Açma	4,991	1	4,991	3,430	.065	.009
	Sadakat	28,086	1	28,086	24,888	.000	.060
Babastil*Cinsiyet	Bağlılık	3,884	3	1,295	2,799	.040	.021
	Güven	2,230	3	,743	,851	.467	.006
	Kendini Açma	2,173	3	,724	,498	.684	.004
	Sadakat	,554	3	,185	,164	.921	.001

5. TARTIŞMA

Mevcut çalışmanın öncelikli olarak amacı, ergenlerde algılanan anne-baba tutumu ve ebeveyne bağlanma ile akran ilişkileri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık rolünü sınamaktır. Çalışmanın diğer amacı ise ergenlerin akran ilişkilerinin ebeveyn stillerine (açıklayıcı/otoriter, izin verici/şımartan, izin verici/ihmalkâr ve otoriter) ve cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmektedir.

Araştırmanın bu bölümünde, önerilen hipotezler ve yapılan analizler çerçevesinde elde edilen bulgular tartışılmıştır. Öncelikle, akran ilişkilerinin bağlılık, güven, kendini açma ve sadakat alt boyutlarının katılımcıların cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular incelenmiştir. Daha sonra, akran ilişkilerinin bağlılık, güven, kendini açma ve sadakat alt boyutlarının ebeveyne (anne) bağlanma düzeyine göre değişip değişmediğine dair bulgular tartışılmıştır.

Ardından, akran ilişkileri alt boyutlarının (bağlılık, güven, kendini açma ve sadakat) algılanan anne-baba tutumları, ebeveyne (anne) bağlanma ve benlik saygısına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bu değişkenlerin ergenlerde akran ilişkilerini hangi düzeyde yordadığını incelemek amacıyla Hiyerarşik Regresyon Analizleri yürütülmüştür. Bir sonraki bölümde, benlik saygısının akran ilişkileri ve algılanan anne-baba tutumları arasında aracılık rolü olup olmadığına ilişkin yürütülen aracılık analizi bulguları tartışılmıştır. Daha sonra, akran ilişkileri ve ebeveyne (anne) bağlanma arasındaki ilişkide, benlik saygısının aracılık rolüne dair bulgular tartışılmıştır. Son olarak ise, akran ilişkilerinin hiyerarşik regresyon analizlerinde kullanılan çocuk yetiştirme stillerinin iki alt boyutunun (kabul/ilgi/sevgi ve sıkı denetim/kontrol) kendi aralarında çaprazlanması ile elde edilen 4 farklı ebeveyn stillerine (açıklayıcı/otoriter, izin verici/şımartan, izin verici/ihmalkâr ve otoriter) ve cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına değinilmiştir.

Akran ilişkilerinin bağlılık, güven, kendini açma ve sadakat alt boyutlarının, cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılan analiz bulguları akran ilişkileri kendini açma alt boyutunun cinsiyete göre farklılaştığı hipotezini desteklemektedir. Buna göre, kız ergenlerin erkek ergenlere göre akran ilişkilerinde kendilerini açma açısından daha iyi oldukları görülmüştür. Daha önce yapılan çalışmaların mevcut çalışmadan elde edilen bu bulguyu desteklemekte olduğunu, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre akran ilişkilerinde kendilerini açma açısından daha iyi olduklarını göstermektedir (Ataşalar, 1996; Erden ve Yılmaz, 2016; Ekebaş, 1994; Bauminger, Finzi-Dottan, Chason ve Har-Even, 2008). Öte yandan, Aşık (1992)'ın yaptığı bir çalışmanın bulguları, katılımcıların kendini açma düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığını göstermektedir. Ancak, bu çalışmanın üniversite öğrencileri ile yürütülmüş olmasından ötürü ergen bireylere genellenememektedir. İlgili literatür ve mevcut

araştırmadan elde edilen bulgular göz önüne alındığında, kız ergenlerin erkek ergenlerden kendini açma yönünden daha iyi olması kız bireylerin sosyal ilişkilerinde iletişime daha açık olmaları, duygularını ve düşüncelerini erkek bireylere göre daha iyi ifade edebilmeleri ve daha kolay toplumsallaşmalarıyla açıklanabilir.

Mevcut araştırmada, ergenlerin akran ilişkilerinde gösterdikleri sadakatin cinsiyete göre farklılaştığı yönündeki hipotez desteklenmiş olup, akran bağlılığı ve akran güveninin cinsiyete göre farklılaştığı hipotezi desteklenmemiştir. Buna göre, erkek ergenlerin kız ergenlere kıyasla akran ilişkilerinde daha sadık oldukları görülmüştür. Literatür incelendiğinde bazı çalışmaların mevcut çalışmanın bulguları ile paralellik gösterdiği görülmektedir (Erden ve Yılmaz, 2016; Tozkoparan, 2014). Örneğin, Erden ve Yılmaz (2016)'ın ergenlik dönemindeki katılımcılar ile yaptıkları bir çalışma sonucunda sadakatin cinsiyet açısından anlamlı bir şekilde farklılaştığını, erkek ergenlerin kız ergenlere kıyasla akranlarına daha sadık olduklarını tespit etmişlerdir. Ancak Şimşek (2010)'ın ortaokul öğrencileriyle yaptığı bir çalışma, kız öğrencilerin akran ilişkilerinde sadakat algılarına yönelik puanlarının erkek öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir. Akran ilişkileri ölçeğinde sadakat alt boyutu, akranların başı dertte olduğunda arkadaşlarının yanında olmak ve onları korumak için yalan söyleme gibi olumsuz davranışlar sergilemek anlamına gelmektedir (Kaner, 2002). Buna göre, mevcut çalışmadan elde edilen erkek ergenlerin kız ergenlere göre akranlarına daha sadık olmalarını erkek bireylerin olumsuz davranış sergileme eğilimlerinin daha yüksek olması ve buna bağlı olarak olumsuz davranış sergileyen arkadaşlarının yanında olma olasılıklarının da daha fazla olması ile açıklanabilir.

Akran ilişkilerinin ebeveyne (anne) bağlanma düzeyine göre değişip değişmediğine dair elde edilen bulgular annelerine yüksek bağlanan ergenlerin düşük bağlanan ergenlere kıyasla akran bağlılıklarının daha fazla olduğunu göstermektedir. Ayrıca çalışmada, annelerine güvenli bağlanan (yüksek düzeyde) ergenlerin güvensiz bağlanan (düşük düzeyde) katılımcılara göre akran güvenlerinin de daha yüksek olduğu bulunmuştur. Buna göre, ergenlerin annelerine bağlanma düzeyleri arttıkça, akran bağlılıkları ve güvenleri de artmaktadır. Geçmişte yapılan çalışmalar da mevcut çalışmadan elde edilen bu bulguları desteklemektedir (Bayraktar, 2007; Zimmermann, 2004; Liberman, Doyle ve Markiewicz, 1999). Örneğin, Agarwal ve Sai Poojitha (2017)'nin yaptığı bir çalışma, ergenlerin anne babaya olan bağlanmaları ile akran güvenleri arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, Günaydın ve Yöndem (2007)'in ergenler ile yaptıkları bir araştırmada da ebeveyne bağlanmanın akran bağlılığını yüksek düzeyde yordadığı saptanmıştır.

Nitekim yapılan bu çalışmalara rağmen, Steinberg ve Silverberg (1986), ebeveyn ve akranlara bağlanma arasındaki ilişkinin zıt bir ilişki olduğunu öne sürmüşlerdir. Benzer şekilde, Hazan ve Zeifman (1994)'in bağlanma örüntüleri ile ilgili yaptıkları araştırmalarda, ergenlerin

akranlarına ailelerinden daha fazla yaklaşma eğilimi gösterdiklerini ve ailelerinden ziyade akranları ile birlikte olmayı daha çok seçtiklerini ifade etmişlerdir. Fakat, Soygüt (2004) birincil bakım verenler ile kurulan ilişkilerde çocukların geliştirdikleri zihinsel modellerin kişilerarası ilişkiler, davranışlar ve duyguların oluşmasında etkili olduğunu ifade etmiştir. Annelerine yüksek düzeyde bağlanan ergenlerin akranlarına yüksek düzeyde bağlanma eğilimi göstermesinin geçmişte aileleriyle kurdukları güçlü bağlar ile birlikte sağlıklı ilişkiler kurabilmeleri ve ailelerinden aldıkları ilgi ve yakınlığı akran ilişkilerine taşımalarının bir sonucu olduğu düşünülmektedir. Sonuç olarak, anne ile kurulan yakın ve olumlu ilişkilerin ergenlerin akran ilişkileri üzerinde pozitif yönde etkili ve önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

Mevcut çalışmadan elde edilen bir diğer bulgu ise ergenlerin annelerine bağlanmalarının akranlarına kendilerini açma düzeylerini negatif yönde yordamakta olduğunu ortaya koymaktadır. Başka bir ifade ile, annelerine güvensiz bağlanan (düşük düzeyde) ergenler güvenli bağlanan (yüksek düzeyde) ergenlere kıyasla akranlarına kendilerini daha iyi açmaktadır. Ancak ilgili literatür incelendiğinde bu bulgunun tam tersini elde eden çalışmaların olduğu görülmektedir. Geçmişte yapılan bazı çalışmalar, güvenli bağlanan ergenlerin duygularını açabildiğini, ilişkilerinde daha başarılı olduklarını, akran ilişkilerinde daha az çatışma deneyimlediklerini ve diğer insanlarla yakınlık kurmaya daha meyilli olduklarını göstermektedir (Ducharme, Doyle ve Markiewicz, 2002; Allen, Marsh, McFarland, McElhaney, Land ve Jodl, 2002). Ancak, Kaner (2000) akran ilişkileri ölçeğinde kendini açma alt boyutunu bireyin akranları ile sorunlarını paylaşması olarak tanımlamıştır. Mevcut çalışmadan elde edilen anneye bağlanma ile akran kendini açma alt boyutu arasındaki negatif ilişkinin; aileleri ile sağlıklı ilişkiler içerisinde olan, ebeveynleri tarafından kendilerini ifade etmelerine fırsat tanınan, sorunlarını aileleri ile paylaşabilen ergenlerin yaşadıkları problemleri akranları ile paylaşma ihtiyacı hissetmemelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Ergenlerde benlik saygısının akran ilişkileri bağlılık, güven, kendini açma ve sadakat alt boyutlarına göre farklılaştığı hipotezi sadece akran bağlılığı alt boyutu için karşılanmıştır. Buna göre, benlik saygısı ile akran bağlılığı arasında pozitif düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Literatürde ergenlerde benlik saygısını inceleyen çalışmaların da akran bağlılığı ile benlik saygısının pozitif ilişkiler içerisinde olduğunu göstermektedir (Bayraktar, Sayıl ve Kumru, 2009; Mota ve Matos, 2013). Dokuyan (2016)'ın algılanan anne baba tutumu ve ergenlerin benlik saygıları arasındaki ilişkiler ile ilgili yürüttüğü bir çalışmada ergenlerin demokratik anne baba tutum puanları arttıkça benlik saygılarının da arttığı tespit edilmiştir.

Literatürde, benlik saygısının doğrudan ya da dolaylı olarak aracılık rolünü gösteren sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Benlik saygısının akran ilişkileri ve algılanan anne-baba tutumları arasında aracılık rolü olup olmadığına ilişkin elde edilen bulgular mevcut araştırmanın hipotezini destekler niteliktedir. Öncelikle, geçmişte yapılan çalışmalar

incelendiğinde ergenlerin algıladıkları ebeveyn tutumları ile akran ilişkilerinin birbirileri ile ilişkili değişkenler olduğu görülmektedir. Bayraktar (2007) ergen ve akran ilişkilerinin karşılıklı ilişkiler olduğunu, sağlıklı bir ergen gelişimi için anne, baba ve akran ilişkilerinin güvenli ilişkiler olmasının önemini vurgulamıştır. Öte yandan, ergenlerin algıladıkları ebeveyn tutumlarının da benlik saygıları üzerinde anlamlı etkilere sahip olduğu görülmektedir. Bu alanda yapılan bazı çalışmalar, anne baba tutumlarının benlik saygısı üzerinde oldukça etkili olduğunu saptamıştır (Aunola, Stattin ve Erik-Nurmi, 2000; Litovsky and Dusek, 1985). Örneğin, Erbil, Divan ve Önder (2006) ebeveynleri tarafından ilgilenilen ve önemsenen ergenlerin benlik saygılarının daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Literatürde bu ilişkilere dair var olan çalışmalar göz önüne alındığında, anne-baba tutumları ile akran ilişkileri arasında benlik saygısının aracılık rolünün olması olasıdır ve bu ilişkinin belirlenmesi önemlidir. Ergenlikte benlik saygısının anne-baba yaklaşımlarına göre farklılaşması ve bu değişkenlerin de akran ilişkilerini doğrudan ya da dolaylı biçimde etkilemesi benlik saygısının bu değişkenler arasında aracı değişken rolü üstlenebileceğine işaret etmektedir. Nitekim ilgili alan yazını incelendiğinde, ergenlerin benlik saygısının algıladıkları ebeveyn tutumları ve akran ilişkileri arasında aracılık rolüne işaret eden bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu bilgiler doğrultusunda, yürütülen aracılık analizi bulguları algılanan baba kabul/ilgi/sevgi tutumu ve akran bağlılığı arasında benlik saygısının kısmi aracılık yaptığına işaret etmektedir. Mevcut araştırmanın bulguları ile tutarlı olarak, Leahy (1981)'in ergenlerle yaptığı bir çalışma, baba kabulünün erkek çocuklarının ideal benlik kavramlarını pozitif yönde yordadığını tespit etmiştir. Ancak, literatürde özellikle ergenlik döneminde baba-çocuk arasındaki ilişkileri ele alan çalışmaların oldukça kısıtlı olduğu görülmektedir. Babanın çocuk yetiştirme sürecinde aktif rol oynaması ve sergilediği tutumların özellikle ergenlik döneminde önemini kaybetmemesi, ergenin benlik saygısında kritik önemdedir. Bu nedenle, mevcut çalışmadan elde edilen bu bulgunun literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Verschuere ve arkadaşları (1996), anne-çocuk arasındaki bağlanma ile olumlu benlik arasında güçlü ve olumlu bir ilişki olduğunu, bu çocukların gelecekte kuracakları ilişkilerde benlik saygıları yüksek ve uyumlu bireyler olacağını ifade etmiştir. Dahası, Hamarta (2004)'ya göre ergenlerin bağlanma davranışlarında bakım verenleri ile kurdukları ilişkinin oldukça önemli bir etkisi vardır. Literatürde akran ilişkileri ve anneye bağlanma arasındaki ilişkilere dair yapılan araştırmalar incelendiğinde, benlik saygısının değişkenler arasında aracılık etkisini belirlemenin önemli olduğu düşünülmüştür.

Mevcut çalışmada incelenen akran ilişkileri ve ebeveyne (anne) bağlanma arasında benlik saygısının aracılık rolü bulguları, akran ilişkileri ve anneye bağlanma arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık rolüne ilişkin önerilen hipotezin desteklendiğini göstermektedir. Başka bir ifadeyle, benlik saygısı anneye bağlanma ile akran bağlılık arasındaki ilişkiye kısmi

aracılık rolü yapmaktadır. Mevcut çalışmadan elde edilen aracılık bulgularını destekler nitelikte, Kocayörük ve Şimşek (2009) tarafından yürütülen bir çalışmanın yaş aralığı, ebeveyne bağlanma değişkeni ve benlik saygısının aracılık rolü açısından benzer olduğu görülmüştür. Araştırmada, ergenlerde ebeveyne bağlanma ile iyi oluş hallerinde benlik saygısının aracılık rolünü incelenmiştir. Elde edilen bulgular, ergenlerin benlik saygılarının ebeveyne bağlanmaları ile iyi oluşları arasında tam aracılık rolü olduğuna işaret etmektedir. Sonuç olarak, geçmişte yapılan çalışmalar ve mevcut çalışmadan elde edilen bulgular ışığında, benlik saygısının anneye bağlanma ile akran bağıllık arasındaki ilişkide aracılık rolünün olması, ergenlik dönemi akran ilişkilerinde benlik saygısının önemli bir aracı değişken olduğuna dikkat çekmektedir.

Ergenlerin akran ilişkilerinin çocuk yetiştirme stillerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla çoklu varyans analizi (MANOVA) yürütülmüştür. Analiz sonucunda elde edilen bulguların farklı çocuk yetiştirme stillerine sahip ebeveynlerin çocuklarının akran bağıllık düzeyleri farklılaşır hipotezini desteklediği görülmektedir. Buna göre, babalarını açıklayıcı/otoriter ve izin verici/şımartan olarak algılayan ergenlerin akran bağıllıklarının hem otoriter hem de izin verici/ihmalkâr olarak algılayanlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Benzer bir bulgu anne stilleri için de elde edilmiştir. Annelerini açıklayıcı/otoriter olarak algılayan ergenlerin, izin verici/ihmalkâr ve otoriter olanlara kıyasla akran bağıllıkları daha fazladır. Otoriter ebeveynlerin çocukları üzerinde kurdukları disiplin ve baskılar yoğun, gösterdikleri ilgi, sevgi yetersiz ve koşullu, çocuklarıyla aralarındaki etkileşim ise azdır (Güenalp, 2007; Sümer ve Güngör, 1999). Sümer ve Güngör (1999) ise izin verici/ihmalkâr ebeveynlerin çocuklarına gösterdikleri ilgi, yakınlık ve denetimin oldukça az olduğunu ifade etmişlerdir. Bu çalışmalar doğrultusunda, anne baba algıları olumlu olan, ebeveynlerinden kabul ve ilgi gören, aile içerisinde birey olarak kabul edilen ya da baskı uygulanmayan ergenlerin akran ilişkilerinde daha başarılı ve sağlıklı ilişkiler kurdukları ve ebeveynlerinden gördükleri anlayışı, kabulü ve ilgiyi akranlarına yansıttıkları söylenebilir.

Çocuk yetiştirme stillerinin, akran ilişkileri güven ve sadakat alt boyutlarına göre farklılaştığı hipotezleri de desteklenmiştir. Bulgular akran güven boyutunda incelendiğinde, açıklayıcı/otoriter ve izin verici/şımartan tutuma sahip annelerin çocuklarının akran güvenlerinin otoriter annelere sahip çocuklardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Öte yandan bulgular sadakat boyutunda incelendiğinde ise anne stili için, izin verici/ihmalkâr annelere sahip ergenlerin akran sadakatlerinin izin verici/şımartan annelere sahip olanlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sadakat alt boyutunda baba stillerine bakıldığında ise otoriter babalara sahip ergenlerin izin verici/şımartan ve açıklayıcı/otoriter babalara sahip olan ergenlerden daha sadık oldukları görülmektedir.

Ebeveynlerini otoriter olarak algılayan ergenlerin anne ve baba tutumlarına bakıldığında otoriter ebeveynlerin genellikle çocuklarına karşı katı kurallar çerçevesinde

yaklaştıkları, gereksinimlerini karşılamada hassas davranmadıkları ve ergenin akran ilişkilerini sınırlandırabildikleri görülmektedir (Çeçen, 2008). Aile içerisinde yeterli ilgiyi ve sevgiyi göremeyen, koşullu ve katı kurallar üzerine kurulmuş ilişkiler içerisinde büyüyen çocukların akranları ile sağlıklı ilişkiler içerisinde olabilecekleri düşünülmektedir. Bu sebeple, akran sadakatının izin verici/ihmkar ve otoriter tutumlarda yetişmiş çocuklarda daha yüksek olması oldukça olasıdır. Ancak ilgili alan yazını incelendiğinde, ergenlerde akran ilişkilerini sadakat ve güven boyutlarında algılanan anne baba tutumları açısından tam olarak açıklayacak bir çalışmaya rastlanmamıştır. Öte yandan, izin verici/şımartan babalara sahip ergenlerin akran güvenlerinin ise izin verici/ihmkar babalara sahip olanlardan daha fazla olduğu görülmüştür. Sümer, Gündoğdu-Aktürk ve Helvacı (2010), batıda yapılan çalışmalarda farklı ebeveynlik stilleri açısından elde edilen bulguların çoğunlukla beklentileri karşıladığını ifade etmişlerdir. Fakat, özellikle ergenlik döneminde algılanan ebeveyn tarzları incelenirken kültürlere bağlı olarak farklı bulgular elde edilebildiğini de belirtmişlerdir (Sümer, Gündoğdu-Aktürk ve Helvacı, 2010). Bu nedenle, özellikle ergenlerde ebeveyn tutumlarını incelenirken akran sadakati ve güveninin de ele alınarak aralarındaki ilişkiyi açıklayacak yeni çalışmalar yapılması önerilmektedir.

Bunun yanı sıra, çocuk yetiştirme stillerine göre akran ilişkileri kendini açma alt boyutunun farklılaştığı hipotezi anne stilleri için desteklenemese de baba stilleri için desteklenmiştir. Elde edilen bulgular incelendiğinde, otoriter babalara sahip ergenlerin kendini açma düzeylerinin açıklayıcı/otoriter ve izin verici/şımartan babalara sahip ergenlere kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Yavuzer (1994)'e göre, otoriter ebeveynlerin çocukları üzerinde kurduğu yüksek düzeyde kontrol ve özen çocuğun kendini ifade etmesine engellemekte, düşük özgüvenli ve bağımlı bireyler olarak büyümelerine neden olmaktadır. Nitekim, Smetana, Villalobos, Tasopoulos-Chan, Gettman ve Campione-Barr (2009), ebeveynlerinden kabul gören ve babaları ile olumlu ilişkilere sahip ergenlerin ebeveynlerine kendilerini açma eğilimleri daha yüksek olduğunu ifade etmiştir. Sonuç olarak, otoriter tutuma sahip ebeveynlerin çocuk yetiştirme sürecinde çocuklarına kendilerini açmaları için fırsat vermediği, katı kurallar çerçevesinde yetiştirdiği, bu sebeple bu tutum içerisinde yetiştirilen çocukların kendilerini daha çok akranlarına açmayı tercih ettikleri düşünülmektedir.

Mevcut çalışma da literatüre, ebeveynlerinden sevgi ve ilgi gören ergenlerin, akranlarına kendilerini açma eğilimlerinin daha düşük olduğu bulgusuyla katkıda bulunmaktadır. Literatürde ergenlerde kendini açma değişkeni genellikle ebeveynlere yönelik olarak çalışılmış olduğu görülmektedir (Smetana ve ark., 2009; Hunter, Barber, Olsen, McNeely ve Bose, 2011). Dahası, ergenlerin akran ilişkilerinde babanın etkisini gösteren çalışmalar da oldukça kısıtlıdır. Bu sebeple, bu etkinin açıklanabilmesi için konu hakkında yeni çalışmalar yapılması önerilmektedir.

6. SONUÇ

Son yıllarda, özellikle ergenlik döneminde akran ilişkileri ile ilgili yapılan çalışmalarda farklı değişkenler ele alınmaktadır. Çocuk yetiştirme tarzlarının ve ebeveynlerin çocuklarına karşı gösterdiği yaklaşımların, ergenlik döneminde ve ergenlerin yetişkin olma süreçlerinde oldukça etkili olduğu görülmektedir. Geçmişten bugüne, birincil bakım verenin çoğunlukla anne olduğu ve çocuğun ihtiyaçlarını genellikle annelerin üstlendiği görülmektedir. Günümüzde, aile yapısı içerisinde ebeveynlerin üstlendiği rollerin oldukça belirgin olsa da babaların da çocuk yetiştirme sürecine dahil olmaya başladıkları görülmektedir. Bu nedenle, ergenlerin anne ve babalarından algıladıkları tutumlar ve annelerine bağlanma süreçleri ele alındığında, akran ilişkilerinin olumlu ve/veya olumsuz açılardan etkilenmesi oldukça doğaldır.

Bu çalışmada, ergenlerde algılanan anne-baba tutumu ve ebeveyne (anne) bağlanma ile akran ilişkileri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık rolünü sınanmıştır. Ayrıca, ergenlerin akran ilişkilerinin ebeveynlerinden algıladıkları tutumlar, benlik saygısı ve anneye bağlanmaları ile aralarındaki ilişkiler de araştırılmıştır. Son olarak, ergenlerin akran ilişkilerinin ebeveyn stillerine (açıklayıcı/otoriter, izin verici/şımartan, izin verici/ihmalkâr ve otoriter) ve cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Mevcut çalışmadan elde edilen bulgulara genel olarak bakıldığında geçmişte yapılan çalışmalar ile tutarlı ve uyumlu olduğu görülmektedir.

Ergenlerde algılanan anne-baba tutumları ile akran ilişkileri (bağlılık, güven, kendini açma ve sadakat) arasındaki ilişkileri açıklamaya yönelik yapılan regresyon analizlerinde açıklanan varyansların düşük olmasının katılımcıların özellikle ailelerinin önemini kaybettiği ve akranlarının önem kazandığı bir dönem olan ergenlik dönemi içerisinde olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu dönemde, ergenlerin akranlarına daha fazla yönelme eğilimi ile birlikte ebeveynlerinden algıladıkları tutumları değerlendirirken objektif olmakta zorlanabilirler. Derman (2008), bu süreçte akranlara ve karşı cinse yönelimin yoğun olduğunu, bununla birlikte ergen bireyin kendisini ve çevresini değerlendirirken çok yönlü düşünmemesinin ve özerk olma isteğinin anne baba ile çatışmalara sebep olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, özellikle 15-18 yaş aralığını kapsayan orta ergenlik döneminde, ergenin kendisine bir kimlik oluşturma ve birey olma çabası ile de anne ve babadan uzaklaştığını belirtmiştir. Bu nedenle, ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları tutumlar değerlendirirken ergenlik dönemi özelliklerini göz önüne almanın faydalı olacağı düşünülmektedir.

Öte yandan, yapılan mevcut çalışmada çocuk yetiştirme stilleri ve ebeveyne bağlanma düzeyi ölçekler yardımı ile ölçülmüştür. Değişkenler arasındaki açıklanan varyansların düşük çıkması, çocuk yetiştirme stillerinin ve ebeveyne bağlanmanın ölçeklerle değerlendirilmesinden kaynaklı olabilir. Gelecekte yapılan çalışmalar deneysel bir çalışma olarak anne baba tutumunun

manipüle edildiği ve senaryolara dayalı çalışmalar şekilde tasarlanırsa, ergenlerde akran ilişkilerinin daha objektif sonuçlar verebileceği düşünülmektedir. Ayrıca, mevcut çalışmada çocuk yetiştirme stilleri ölçülürken ölçümler sadece 12-18 yaş grubu ergenlerden alınmıştır. Gelecekte yapılacak olan çalışmalarda, ebeveynleri de ölçüme dahil etmek ve daha dar yaş aralığı ile çalışmak elde edilen bulgular açısından yararlı olabilir. Dahası, akran ilişkileri alt boyutları (bağlılık, güven, kendini açma ve sadakat) yaş ile birlikte farklılaşabileceğinden ileride yapılacak olan çalışmaların akran ilişkilerinde farklı yaş gruplarını ele alarak çalışmasının faydalı olabileceği düşünülmektedir. Konu hakkında yaş aralığının geniş olduğu örneklem ile çalışılması durumunda ise, yaşların iki farklı gruba ayrılıp gruplar arası farklara bakmak da elde edilecek sonuçlar açısından faydalı olabilir.

Mevcut çalışmada çocuk yetiştirmede sürecinde babanın çocuğuna karşı gösterdiği kabul, ilgi ve sevginin ergenlik döneminde olan bireylerin kurduğu ikili ilişkilere olumlu yönde katkıda bulunduğu görülmüştür. Bu nedenle, gelecekte yapılacak olan çalışmalara babaların da dahil edilmesi baba-çocuk arasındaki ilişkileri daha iyi açıklamak açısından faydalı olabilir. Ayrıca ebeveynlere, çocuk yetiştirme süreçlerini ve özellikle baba katılımının önemini ele alan eğitimler ve seminerler verilmesinin de yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Ülkemizde ergenlerde akran ilişkileri alanında yapılan araştırmalar incelendiğinde, benlik saygısının algılanan anne-baba tutumu ve ebeveyne (anne) bağlanma düzeyi arasında aracılık rolünü gösteren herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmanın, çocuk yetiştirme stilleri ve erken yaşta gelişen bağlanma örüntülerinin akran ilişkilerine etkisini göstermesi açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Literatürde, bu süreçte babanın tutumunu ve baba-çocuk arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmaların oldukça kısıtlı olduğu görüldüğünden, bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- [1]. Allen, J.P. ve Land, D. (1999). Attachment in adolescence. In Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (pp. 319-335). New York: Guilford.
- [2]. Allen, J. P., Marsh, P., McFarland, C., McElhaney, K. B., Land, D. J. ve Jodl, K. M., (2002). Attachment and autonomy as predictors of the development of social skills and delinquency during midadolescence. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70, 56-66.
- [3]. Agarwal, S. ve Sai Poojitha, R. (2017). Parent and peer attachment and assertiveness in college students. *The International Journal of Indian Psychology*, 4(3), 138-150.
- [4]. Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E. ve Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- [5]. Ainsworth, M. D. S. ve Bowlby, J. (1991). An ethological approach to personality development. *American Psychologist*, 46(4), 333-341.
- [6]. Aunola, K., Stattin H. ve Erik-Nurmi, J. (2000). Parenting styles and adolescents' achievement strategies. *Journal of Adolescence*, 23, 205-222.
- [7]. Aşık, E. (1992). Üniversite öğrencilerinin kendini açma davranışlarını etkileyen bazı etmenler. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- [8]. Ataşalar, J. (1996). Üniversite öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine cinsiyet ve yaşlarına göre kendini açma davranışları. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- [9]. Aydın, B. (1996). Benlik kavramı ve ben şemaları. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8, 41-47.
- [10]. Balkıs, M. ve Duru, E. (2010). Akademik erteleme eğilimi, akademik başarı ilişkisinde genel ve performans benlik saygısının rolü. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 159-170.
- [11]. Baldwin, S.A. ve Hoffmann, J.P. (2002). The dynamics of self-esteem: A growth-curve analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 31(2), 101-113.
- [12]. Bartholomew, K. ve Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*. 61(2), 226-244.
- [13]. Baumrind, D. (1966). The effects of authoritative parental control on child behaviors. *Child Development*, 37, 887-907.
- [14]. Bauminger, N., Finzi-Dottan, R., Chason, S. ve Har-Even, D. (2008). Intimacy in adolescent friendship: The roles of attachment, coherence and self-disclosure. *Journal of Social and Personal Relationships*, 25(3), 409-428.
- [15]. Bayraktar, F. (2007). Olumlu ergen gelişiminde ebeveyn/akran ilişkilerinin önemi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 14(3), 157-166.
- [16]. Bayraktar, F., Sayıl, M. ve Kumru, A. (2009). Liseli ergenler ve üniversiteli gençlerde benlik saygısı: Ebeveyn ve akrana bağlanma, empati ve psikolojik uyum değişkenlerinin rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 48-63.
- [17]. Becker, W. C. (1964). *Consequences of different kinds of parental discipline*. In M. L. Hoffman, & L. W. Hoffman (Eds.), *Review of child development research* (pp. 169-208). New York: Russell Sage Foundation.
- [18]. Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol.1. Attachment*. New York: Basic Books.

- [19]. Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Vol. 2. Separation: Anxiety and anger*. New York: Basic Books.
- [20]. Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment (2nd ed.)*. New York: Basic Books.
- [21]. Büyükşahin-Çevik, G., ve Atıcı, M. (2009). Lise 3. sınıf öğrencilerinin benlik saygılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 339-352.
- [22]. Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28, 759-775.
- [23]. Blain, M. D., Thompson, J.M., ve Whiffen, V. E. (1993). Attachment and perceived social support in late adolescence: The interaction between working models of self and others. *Journal of Adolescent Research*, 8(2), 226-241.
- [24]. Cooper, M. L., Shaver, P. R., ve Collins N. L. (1998). Attachment styles, emotion regulation, and adjustment in adolescence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(5), 1380-1397.
- [25]. Çeçen, A. R. (2008). Öğrencilerinin cinsiyetlerine ve anababa tutum algılarına göre yalnızlık ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 415-431.
- [26]. Çok, F. (1993). Gençlikte arkadaş ilişkileri. *Eğitim ve Bilim*, 17(89), 27-35.
- [27]. Damarlı, Ö. (2006). Ergenlerde toplumsal cinsiyet rolleri, bağlanma stilleri ve benlik kavramı arasındaki ilişkiler. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- [28]. Deniz, M. E. (2006). Ergenlerde bağlanma stilleri ile çocukluk istismarları ve suçluluk-utanç arasındaki ilişki. *Eurasian Journal of Educational Research*, 22, 89-99.
- [29]. Deniz, M. E., Hamarta, E., ve Arı, R. (2005). An investigation of social skills and loneliness levels of university students with respect to their attachment styles in a sample of Turkish students. *Social Behavior and Personality*, 33(1), 19-32.
- [30]. Derman, O. (2008). Ergenlerde psikososyal gelişim. *İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Adölesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi*, 63, 19-21.
- [31]. Dilek, H., ve Aksoy, A. (2013). Ergenlerin benlik saygısı ile anne-babalarının benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(3), 95-109.
- [32]. Doğan, T., Karaman G. N., Çoban, A. E., ve Çok, F. (2012). Ergenlerde arkadaşlık ilişkilerinin yordayıcısı olarak cinsiyet ve aileye ilişkin değişkenler. *İlköğretim Online*, 11(4), 1010-1020.
- [33]. Dokuyan, M. (2016). 12. sınıf öğrencilerinde algılanan anne-baba tutumları ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 1-21.
- [34]. Ducharme, J., Doyle, A., B., ve Markiewicz, D. (2002). Attachment security with mother and father; Associations with adolescents' reports of interpersonal behavior with parents and peers. *Journal of Social and Personal Relationship*, 19(2), 203-231.
- [35]. Eldeleklioğlu, J. (1999). Karar stratejileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 11(2), 7-13.
- [36]. Erbil, N., Divan, Z., ve Önder, P. (2006). Ergenlerin benlik saygısına ailelerin tutum ve davranışlarının etkisi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 10(3), 7-15.
- [37]. Ercan, H. (2015). Ergenler için arkadaş bağlanma ölçeğinin psikometrik özellikleri ve uyarlama çalışması. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 38, 227-240.
- [38]. Erden, S., ve Yılmaz, S. (2016). İmam hatip lisesi öğrencilerinin akran ilişkilerinin insani değerler ve öznel iyi oluş düzeyleri açısından incelenmesi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 389-416.

- [39]. Erdoğan, Ö., ve Uçukoğlu, H. (2011). İlköğretim okulu öğrencilerinin anne-baba tutumu algıları ile atılganlık ve olumsuz değerlendirilmekten korkma düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(1), 51-72.
- [40]. Ekebaş, M. (1994). Lise son sınıf öğrencilerinin kendini açma davranışlarının cinsiyet ve kendini gerçekleştirme düzeyleri açısından incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- [41]. Genuis, M.L., ve Oddone, E. (1996). *Children's attachment security to mother, father and the parental unit*. Child Development: Readings for Teachers. II. Detselig Enterprises Ltd. Calgary, Alberta.
- [42]. Grossmann, K., Grossmann, K. E., Fremmer-Bombik, E., Kindler, H., Scheurer-English, H., ve Zimmermann, P. (2002). The uniqueness of the child-father attachment relationship: Fathers' sensitive and challenging play as a pivotal variable in a 16-year longitudinal study. *Social Development*, 11(3), 307-331.
- [43]. Gül, S. K., ve Güneş, İ. D. (2009). Ergenlik dönemi sorunları ve şiddet. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 79-101.
- [44]. Günalp, A. (2007). Farklı anne baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki çocukların özgüven duygusunun gelişimine etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- [45]. Günaydın, B., ve Yöndem, Z. D. (2007). Ergenlerde akran bağlılığının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 129-139.
- [46]. Haktanır, G., ve Baran, G. (1998). Gençlerin benlik saygısı düzeyleri ile anne baba tutumlarını algılamalarının incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 5(3), 134-141.
- [47]. Hamarta, E. (2004). Attachment theory. *Anadolu University Journal of Faculty of Education*, 14 (1), 53-66.
- [48]. Hazan, C., ve Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511-524.
- [49]. Hazan, C., ve Shaver, P. R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological Inquiry*, 5, 1-22.
- [50]. Hazan, C., Campa, M., ve Gur-Yaish, N. (2006). What is adult attachment? In M. Mikulincer & G. S. Goodman (Eds.), *Dynamics of romantic love: Attachment, caregiving, and sex* (pp. 47-70). New York, NY, US: Guilford Press.
- [51]. Hazan, C., ve Zeifman, D. (1994). Sex and the psychological tether. In: Bartholomew K, Perlman D, editors. Attachment processes in adulthood. Advances in personal relationships. (pp. 151-178) Vol 5. Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers;
- [52]. Hickman, G. P., Bartholomae, S., ve McKenry, P. C. (2000). Influence of parenting styles on the adjustment and academic achievement of traditional college freshmen. *Journal of College Student Development*, 41(1), 41-54.
- [53]. Hunter, S. B., Barber, B. K., Olsen, J. A., McNeely, C. A., ve Bose, K. (2011). Adolescents' self-disclosure to parents across cultures: Who discloses and why. *Journal of Adolescent Research*, 26(4), 447-478.
- [54]. Huurre, T. M., Komulainen, E. J., ve Aro, H. M. (1999). Social support and self esteem among adolescents with visual impairments. *Journal of Visual Impairment*, 34(43), 26-41.
- [55]. Kahriman, İ., ve Polat, S. (2003). Adölesanlarda aileden ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek ve benlik saygısı arasındaki ilişki. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 6(2), 13-24.

- [56]. Kaner, S. (2000). Akran ilişkileri ölçeği ve akran sapması ölçeği geliştirme çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 33(1), 77-89.
- [57]. Kaya, A., Bozaslan, H., ve Genç, G. (2012). Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarının problem çözme becerilerine, sosyal kaygı düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 208-225.
- [58]. Kılıç, T., ve Kümbetlioğlu, M. (2016). Bağlanma stillerinin iletişim becerilerine etkisini araştırma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(3), 381-396.
- [59]. Kocayörük, E. (2009). Anne-baba ve akran bağlanmasının ergenlerin uyum düzeylerini yordama gücü. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 8(15), 105-118.
- [60]. Kocayörük, E., ve Şimşek, Ö. F. (2009). Ergenlerde anne-baba bağlanması ile iyi oluş ilişkisinde benlik saygısının aracılık etkisi. Birinci Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, 1-3 Mayıs, Çanakkale, Türkiye.
- [61]. Köse, N. (2015). Ergenlerde akran ilişkilerinin mutluluk düzeyine etkisi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2(4), 1-6.
- [62]. Kıran-Esen, B. (2003). Akran baskısı, akademik başarı ve yaş değişkenlerine göre lise öğrencilerinin risk alma davranışının yordanması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 79-85.
- [63]. Kulaksızoğlu, A. (2000). *Ergenlik Psikolojisi* (3. bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- [64]. Kulaksızoğlu, A. (2011). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- [65]. Laible, D. J., Carlo, G., ve Roesch, S. C. (2004). Pathways to self-esteem in late adolescence: The role of parent and peer attachment, empathy, and social behaviors. *Journal of Adolescence*, 27(6), 703-716.
- [66]. Leahy, R. L. (1981). Parental practices and the development of moral judgment and self-image disparity during adolescence. *Developmental Psychology*, 17(5), 580-594.
- [67]. Liberman, M., Doyle, A., ve Markiewicz, D. (1999). Developmental patterns in security of attachment to mother and father in late childhood and early adolescence: Associations with peer relations. *Child Development*, 70, 202-213.
- [68]. Litovsky, V.G., ve Dusek, J. B. (1985). Perceptions of child rearing and self-concept development during the early adolescent years. *Journal of Youth and Adolescence*, 14(5), 373-387.
- [69]. Maccoby, E. E., ve Martin, J. A. (1983). *Socialization in the context of the family: Parent-child interaction*. In P. Mussen (Ed.) *Handbook of Child Psychology Vol.4*. New York: Wiley.
- [70]. Main, M., ve Solomon, J. (1986). Discovery of an insecure-disorganized/disoriented attachment pattern. In T. B. Brazelton & M. W. Yogman (Eds.), *Affective development in infancy*, 95-124, Westport, CT, US: Ablex Publishing.
- [71]. Milevsky, A., Schlechter, M., Netter, S., ve Keehn, D. (2007). Maternal and paternal parenting styles in adolescents: Associations with self-esteem, depression and life-satisfaction. *Journal of Child and Family Studies*, 16(1), 39-47.
- [72]. Mota, C. P., ve Matos, P. M. (2013). Peer attachment, coping, and self-esteem in institutionalized adolescents: The mediating role of social skills. *European Journal of Psychology of Education*, 28, 87-100.
- [73]. Morsünbül, Ü. (2009). Attachment and risk taking: Are they interrelated? *International Journal of Human and Social Sciences*, 4, 234-238.

- [74]. Muris, P., Meesters, C., Van Melick, M., ve Zwambag, L. (2001). Self-reported attachment style, attachment quality, and symptoms of anxiety and depression in young adolescents. *Personality and Individual Differences*, 30, 809-818.
- [75]. Önder, A., ve Gülay, H. (2007). Annelerin kabul red düzeyi ile çocuklarının empati becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 23-30.
- [76]. Örgün, S. (2000). Anne baba tutumları ile 8. sınıf öğrencilerinin benlik saygıları ve atılganlıkları arasındaki ilişki. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- [77]. Özdemir, Y., ve Özdemir, M. (2015). Eğitim stresi ve benlik saygısının ortaokul öğrencilerinin okul tükenmişliği üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkileri. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 1-10.
- [78]. Özyürek, A., ve Özkan, İ. (2015). Ergenlerin algıladıkları anne baba tutumları ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *International Journal of Science Culture and Sport*, 3, 73-88.
- [79]. Öztürk, M. O. (2002). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. Nobel Tıp Kitapevleri: Ankara.
- [80]. Raja, S. N., McGee, R., ve Stanton, W.R. (1992). Perceived attachments to parents and peers and psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 21(4), 471-485.
- [81]. Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- [82]. Saferstein, J. A., Neimeyer, G. J., ve Hagans, C. L. (2005). Attachment as a predictor of friendship qualities in college youth. *Social Behavior and Personality*, 33(8), 767-776.
- [83]. Savi-Çakar, F. (2014). Otomatik düşüncelerin umutsuzluk üzerindeki etkisinin incelenmesi: Benlik saygısının aracılık rolü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(5), 1673-1687.
- [84]. Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin kendilik algılarının anne baba tutumları ve bazı faktörlerle ilişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 1-19.
- [85]. Sezer, Ö., ve Oğuz, V. (2010). Üniversite öğrencilerinde kendilerini değerlendirmelerinin ana baba tutumları ve bazı sosyo demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(3), 743-758.
- [86]. Soygüt, G. (2004). Bir düzeltici bağlanma ilişkisi olarak psikoterapi: Psikoterapi süreçlerinde bağlanma ve terapötik ittifak. *Türk Psikoloji Yazıları*, 7(13), 63-77.
- [87]. Soysal, A. Ş., Bodur, Ş., İşeri, E., ve Şenol, S. (2005). Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bir bakış. *Klinik Psikiyatri*, 8, 88-99.
- [88]. Sümer, N., ve Güngör, D. (1999a). Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14, 35-58.
- [89]. Sümer, N., ve Güngör, D. (1999b). Yetişkin bağlanma stili ölçeklerinin Türk örneklemini üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(43), 71- 106.
- [90]. Sümer, N., Aktürk, Gündoğdu-Aktürk, E., ve Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye’de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 42-59.
- [91]. Shaver, P. R., ve Brennan, K. A. (1992). Attachment styles and the “big five” personality traits: Their connections with each other and with romantic relationship outcomes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18, 536-545.

- [92]. Smetana, J. G., Villalobos, M., Tasopoulos-Chan, M., Gettman, D. C., ve Campione-Barr, N. (2009). Early and middle adolescents' disclosure to parents about activities in different domains. *Journal of Adolescence*, 32(3), 693-713.
- [93]. Steinberg, L., ve Silverberg, S. B. (1986). The vicissitudes of autonomy in early adolescence. *Child Development*, 57(4), 841-851.
- [94]. Steinberg, L., Lamborn, S., Darling, N., Mounts, N., ve Dornbusch, S. (1994). Over-time changes in adjustment and competence among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development*, 65, 754-770.
- [95]. Şimşek, D. (2010). Yatılı ilköğretim bölge okulu ve ailesi yanında kalan ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin akran ilişkileri, sosyal destek algıları ve yaşam doyumlarının incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- [96]. Tunç, A., ve Tezer, E. (2006). Çocuk yetiştirme stilleri ve benlik saygısı arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 25(3), 37-42.
- [97]. Tozkoparan, S. (2014). Öğrenci algısına göre aileden alınan sosyal destek, anne-baba tutumu ve akran ilişkileri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- [98]. Thompson, R. A. (2008). Early attachment and later development: Familiar questions, new answers. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment. Theory, research and clinical applications*, New York, London: Guilford Press: 348-365.
- [99]. Ulukaya, S., ve Bilge, F. (2014). Üniversite öğrencilerinde akademik ertelemenin yordayıcıları olarak aile bağlamında benlik ve ana-baba tutumları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(41), 89-102.
- [100]. Van Ijzendoorn, M. H., Schuengel, C., ve Bakermans-Kranenburg, M. J. (1999). Disorganized attachment in early childhood: Meta-analysis of precursors, concomitants, and sequelae. *Development and Psychopathology*, 11, 225-249.
- [101]. Verschueren, K., Marcoen, A., ve Schoefs, V. (1996). The internal working model of the self, attachment, and competence in five-year-olds. *Child Development*, 67(5), 2493-2511.
- [102]. Yavuzer, H. (1994). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- [103]. Yörükoğlu, A. (1990). *Gençlik Çağı. Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar* (7. bs.). İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- [104]. Yusuf, A. (2004). Effect of cooperative instructional strategy on students' performance in social studies. *Nigeria Journal of Social Studies*, 8(2), 23-36.
- [105]. Zentner, M., ve Renaud, O. (2007). Origins of adolescents' ideal self: An intergenerational perspective. *Journal of personality and social psychology*, 92(3), 557.
- [106]. Zimmermann, P. (2004). Attachment representations and characteristics of friendship relations during adolescence. *Journal of Experimental Child Psychology*, 88, 83-101.

EKLER

Ek 1. Aile İzin Formu

Sayın Veli,

Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü bitirme tezi kapsamında Prof. Dr. Ünsal YETİM ve Sena DOĞRUYOL tarafından yürütülen "Ergenlerde Algılanan Anne-Baba Tutumu ve Bağlanma Stilleri ile Arkadaşlık İlişkileri Arasındaki İlişkide Benlik Saygısı ve Okul Türünün Aracılık Etkisi" başlıklı araştırmaya, kızınız/oğlunuz'un katılmasını rica etmekteyiz. Yürütülen araştırmanın temel amacı; Ortaöğretim 2. ve 3. sınıf öğrencileri ile lise 1, 2 ve 3. sınıf öğrencilerinin, algılanan anne-baba tutumları ve bağlanma stillerinin arkadaşlık ilişkilerine etkisini araştırmaktır.

Bu formu imzaladığınız takdirde kızınız/oğlunuz bu araştırmaya katılabilecektir. Araştırmaya katılmasına izin verdiğiniz kızınız/oğlunuz, yapılan araştırma kapsamında bazı anketler dolduracaktır. Bu anketler, okul tarafından izin verilen ders saati içerisinde verilecektir. Doldurulacak anketlerin çocuğunuzun psikolojik gelişimine olumsuz etkisi olmayacaktır. Katılımcı istediği takdirde araştırmadan çekilebilecektir. Araştırmadan elde edilen veriler gizli tutulacak ve sadece bilimsel araştırma için kullanılacaktır. Katılımcı istediği takdirde araştırma bittikten sonra kendisine bilgi verilecektir.

Çocuğunuz araştırmaya katılımı bizim için çok değerli ve önemlidir. Bu araştırma ile ilgili sorularınızı aşağıdaki e-posta adresi yoluyla veya telefon aracılığıyla bizlere iletebilirsiniz. Katılımınız için teşekkür ederiz.

Saygılarımızla,

Prof. Dr. Ünsal YETİM
Mersin Üniversitesi Psikoloji Bölüm Başkanı
Psikoloji
Öğrencisi

Sena DOĞRUYOL
Mersin Üniversitesi
Yüksek Lisans

e-posta: snadogruyol@gmail.com
Tel: (0324) 361 00 01 - 4710

..... 'ın bu araştırmaya katılmasına izin veriyorum.

Anne/Baba Ad-Soyad:

İmza:

Ek 2. Arkadaş İlişkileri Ölçeği

Bu ölçek, gençlerin arkadaşları ile ilişkilerinde yaşadıklarını ve hissettiklerini ölçmek amacı ile hazırlanmıştır. Ölçekte 18 ifade vardır. Sizden istenen her ifadeyi dikkatle okuyup, her ifade için beş yanıt seçeneğinden birini kitapçık üzerinde ilgili yere işaretlemenizdir.

Örnek: İfade, “Kendimi arkadaşlarıma yakın hissedirim” olsun. Eğer kendinizi arkadaşlarınıza her zaman yakın hissediyorsanız “her zaman” seçeneğini işaretleyiniz. Eğer kendinizi arkadaşlarınıza her zaman değil de sık sık yakın hissediyorsanız “sık sık”, ara sıra yakın hissediyorsanız “ara sıra”, nadiren yakın hissediyorsanız “nadiren”, bu yakınlığı hiç hissetmiyorsanız “hiçbir zaman” seçeneğini işaretleyiniz.

Cinsiyet:

Sınıfı:

Yaşı:

Tarih:

		Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir zaman
1.	Arkadaşlarım beni severler.	()	()	()	()	()
2.	İşler yolunda gitmediğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.	()	()	()	()	()
3.	Arkadaşlarımı korumak için gerektiğinde yalan söylerim.	()	()	()	()	()
4.	Arkadaşlarım düşüncelerimi duymaktan hoşlanırlar.	()	()	()	()	()
5.	Arkadaşlarımın başı polisle derde girse, onları korumak için yalan söylerim.	()	()	()	()	()
6.	Ailemle ilgili sorunlarımı arkadaşlarımla konuşurum.	()	()	()	()	()
7.	Kendimi kötü hissettiğimde arkadaşlarımı aramak beni rahatlatır.	()	()	()	()	()
8.	Arkadaşlarıma güvenirim.	()	()	()	()	()
9.	Arkadaşlarıma gerçekleri söyleyecek kadar güvenirim.	()	()	()	()	()
10.	Arkadaşlarım bana saygı duyarlar.	()	()	()	()	()
11.	Arkadaşlarımla birbirimizi çok severiz.	()	()	()	()	()
12.	Arkadaşlarım bana ilgi gösterirler.	()	()	()	()	()
13.	Arkadaşlarım sorunlarımla ilgilenirler.	()	()	()	()	()

14.	Annemin ve babamın, beni anlayıp anlamadıklarını arkadaşlarımla konuşurum.	()	()	()	()	()
15.	Sorunlarım olduğunda arkadaşlarım bana yardım ederler.	()	()	()	()	()
16.	Arkadaşlarım düşüncelerime önem verirler.	()	()	()	()	()
17.	Arkadaşlarım beni bir belaya sürükleseler bile, yine de onlarla olurum.	()	()	()	()	()
18.	En iyi arkadaşım gibi olmak isterim.	()	()	()	()	()

Ek 3. Ebeveyne ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri

Aşağıda verilen maddelerde, anneniz ile olan ilişkileriniz hakkında cümleler yer almaktadır. Lütfen her bir maddeyi dikkatlice okuyup, anlatılan durumu ne sıklıkla yaşadığınızı 7 aralıklı ölçek üzerinde işaretleyiniz. Cümlelerin herhangi doğru ve ya yanlış bir cevabı bulunmamaktadır.

		Asla	Nadiren	Ara sıra	Nötr	Bazen	Sık sık	Daima
1.	Annem duygularıma saygı gösterir.	1	2	3	4	5	6	7
2.	Annem başka biri olsun isterdim.	1	2	3	4	5	6	7
3.	Annem beni olduğum gibi kabul eder.	1	2	3	4	5	6	7
4.	Sorunlarım hakkında annemle konuştuğumda kendimden utanırım ya da kendimi kötü hissederim.	1	2	3	4	5	6	7
5.	Evde kolayca keyfim kaçar.	1	2	3	4	5	6	7
6.	Annemin kendi problemleri olduğundan, onu bir de kendiminkilerle sıkamak istemem.	1	2	3	4	5	6	7
7.	Kim olduğumu daha iyi anlamamda annem bana yol gösterir.	1	2	3	4	5	6	7
8.	Bir sorunum olduğunda ya da başım sıkıştığında bunu anneme anlatırım.	1	2	3	4	5	6	7
9.	Anneme kızgınlık duyuyorum.	1	2	3	4	5	6	7
10.	Annemden pek ilgi görmüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
11.	Kızgın olduğumda annem anlayışlı olmaya çalışır.	1	2	3	4	5	6	7
12.	Annem bir şeyin beni rahatsız ettiğini hissederse, bana nedenini sorar.	1	2	3	4	5	6	7

Ek 4. Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği

Aşağıda, anneniz ve babanızla olan ilişkileriniz hakkında cümleler verilmiştir. Sizden istenen, çocukluğunuzu ve genel olarak anne-babanızla ilişkinizi düşünerek her bir cümle için sizin için ne derece doğru olduğunu ilgili yeri işaretleyerek belirtmenizdir. Bunu anne ve babanız için ayrı ayrı yapmanızı istemekteyiz. Hiçbir maddenin doğru veya yanlış cevabı yoktur. Önemli olan her cümle ile ilgili olarak kendi durumunuzu doğru bir şekilde yansıtmmanızdır. Anne ve/veya babanızı kaybetmişseniz yetişmenizde en çok katkısı olan kişiyi gözünüze alınız.

	ANNEM				
	hiç doğru değil (1)	Doğru değil (2)	kısmen doğru (3)	doğru (4)	çok doğru (5)
1. Benimle sık sık rahatlatıcı bir şekilde konuşurdu.					
2. Her davranışımı sıkı sıkıya kontrol etmek isterdi.					
3. Nasıl davranacağım ya da ne yapacağım konusunda bana hep yararlı fikirler vermiştir.					
4. Onun istediği hayatı yaşamam konusunda hep ısrarlı olmuştur.					
5. Sorunlarım olduğunda onları daha açık bir şekilde görmemde hep yardımcı olmuştur.					
6. Arkadaşlarımla ilişkilerime çok karıştırdı.					
7. Sorunlarımı çözmemde destek olurdu.					
8. Onunkinden farklı bir görüşe sahip olmama genellikle tahammül edememiştir.					
9. Sevgi ve yakınlığına her zaman güvenmişimdir.					
10. Kurallarına aykırı davrandığımda beni kolaylıkla affetmezdi.					
11. Hiçbir zaman fazla yakın bir ilişkimiz olmadı.					
12. Ne zaman, ne yapmam gerektiği konusunda talimat verirdi.					
13. Bir problemim olduğunda ona anlatmaktansa, kendime saklamayı tercih ederdim.					
14. Geç saatlere kadar oturmama izin vermezdi.					
15. Onunla birbirimize çok bağlıydık.					

16. Arkadaşlarımla geç saate kadar dışarıda kalmama izin vermezdi.					
17. Onun düşüncelerine ters gelen bir şey yaptığımda suçlamazdı.					
18. Boş zamanlarımı nasıl değerlendireceğime karışırđı.					
19. Bir sorunum olduğunda bunu hemen anlardı.					
20. Hangi saatte hangi arkadaşımı buluşacağımı bilmek isterdi.					
21. Hiçbir zaman benim ne hissettiğimle veya ne düşündüğümle gerçekten ilgilenmedi.					
22. Arkadaşlarımla dışarı çıkmama nadiren izin verirdi.					

Ek 5. Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği

Aşağıda, anneniz ve babanızla olan ilişkileriniz hakkında cümleler verilmiştir. Sizden istenen, çocukluğunuzu ve genel olarak anne-babanızla ilişkinizi düşünerek her bir cümlenin sizin için ne derece doğru olduğunu ilgili yeri işaretleyerek belirtmenizdir. Bunu anne ve babanız için ayrı ayrı yapmanızı istemekteyiz. Hiçbir maddenin doğru veya yanlış cevabı yoktur. Önemli olan her cümle ile ilgili olarak kendi durumunuzu doğru bir şekilde yansıtmmanızdır. Anne ve/veya babanızı kaybetmişseniz yetişmenizde en çok katkısı olan kişiyi gözönüne alınız.

	BABAM				
	hiç doğru değil (1)	Doğru değil (2)	kısmen doğru (3)	doğru (4)	çok doğru (5)
1. Benimle sık sık rahatlatıcı bir şekilde konuşurdu.					
2. Her davranışımı sıkı sıkıya kontrol etmek isterdi.					
3. Nasıl davranacağım ya da ne yapacağım konusunda bana hep yararlı fikirler vermiştir.					
4. Onun istediği hayatı yaşamam konusunda hep ısrarlı olmuştur.					
5. Sorunlarım olduğunda onları daha açık bir şekilde görmemde hep yardımcı olmuştur.					
6. Arkadaşlarımla ilişkilerime çok karıştırdı.					
7. Sorunlarımı çözmemde destek olurdu.					
8. Onunkinden farklı bir görüşe sahip olmama genellikle tahammül edememiştir.					
9. Sevgi ve yakınlığına her zaman güvenmişimdir.					
10. Kurallarına aykırı davrandığımda beni kolaylıkla affetmezdi.					
11. Hiçbir zaman fazla yakın bir ilişkimiz olmadı.					
12. Ne zaman, ne yapmam gerektiği konusunda talimat verirdi.					
13. Bir problemim olduğunda ona anlatmaktansa, kendime saklamayı tercih ederdim.					
14. Geç saatlere kadar oturmama izin vermezdi.					
15. Onunla birbirimize çok bağlıydık.					
16. Arkadaşlarımla geç saate kadar dışarıda kalmama izin vermezdi.					
17. Onun düşüncelerine ters gelen bir şey yaptığımda suçlamazdı.					

18. Boş zamanlarımı nasıl değerlendireceğime karışırdı.					
19. Bir sorunum olduğunda bunu hemen anlardı.					
20. Hangi saatte hangi arkadaşım ile buluşacağımı bilmek isterdi.					
21. Hiçbir zaman benim ne hissettiğimle veya ne düşündüğümle gerçekten ilgilenmedi.					
22. Arkadaşlarımla dışarı çıkmama nadiren izin verirdi.					

Ek 6. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

- 1) Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.
 - a) Çok doğru
 - b) Doğru
 - c) Yanlış
 - d) Çok yanlış
- 2) Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum.
 - a) Çok doğru
 - b) Doğru
 - c) Yanlış
 - d) Çok yanlış
- 3) Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.
 - a) Çok doğru
 - b) Doğru
 - c) Yanlış
 - d) Çok yanlış
- 4) Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar birşeyler yapabilirim.
 - a) Çok doğru
 - b) Doğru
 - c) Yanlış
 - d) Çok yanlış
- 5) Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.
 - a) Çok doğru
 - b) Doğru
 - c) Yanlış
 - d) Çok yanlış
- 6) Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim.
 - a) Çok doğru
 - b) Doğru
 - c) Yanlış
 - d) Çok yanlış
- 7) Genel olarak kendimden memnunum.
 - a) Çok doğru
 - b) Doğru
 - c) Yanlış
 - d) Çok yanlış
- 8) Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.
 - a) Çok doğru
 - b) Doğru
 - c) Yanlış
 - d) Çok yanlış
- 9) Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığını düşünüyorum.
 - a) Çok doğru
 - b) Doğru
 - c) Yanlış
 - d) Çok yanlış

- 10) Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığını düşünüyorum.
- a) Çok doğru
 - b) Doğru
 - c) Yanlış
 - d) Çok yanlış

Ek 7. Demografik Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz

Kız () Erkek ()

2. Yaşınız

13 () 15 ()

14 () 16 ()

3. Kardeşiniz var mı?

Evet () Hayır ()

Cevabınız Hayır ise, lütfen 6. soruya geçiniz.

4. Kaç kardeşiniz var?

.....

5. Kardeşleriniz arasında kaçınıcı sıradasınız?

.....

6. Annenizin eğitim seviyesi nedir?

İlkokul () Ortaokul ()

Lise () Üniversite ()

Diğer (Lütfen belirtiniz)

7. Babanızın eğitim seviyesi nedir?

İlkokul () Ortaokul ()

Lise () Üniversite ()

Diğer (Lütfen belirtiniz)

8. Ailenizin aylık gelir durumu nedir?

.....

9. Hangi okulda okuyorsunuz?

Devlet Okulu () Özel Okul

(Kolej) ()

Lütfen okulunuzun adını belirtiniz

.....

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Sena DOĞRUYOL
Doğum Tarihi : 02.09.1991
Doğum Yeri : Mersin
E-mail : snadogruiol@gmail.com
Telefon : (0537) 864 98 32

Öğrenim Durumu :

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Yüksek Lisans	Psikoloji	Mersin Üniversitesi	2015-2018
Lisans	Psikoloji	Orta Doğu Teknik Üniversitesi (KKK)	2009-2015

Görevler :

Görev Ünvanı	Görev Yeri	Yıl
Psikolog	Özel Mersin Doğa Koleji	2017-2018
Psikolog	Özel Mersin Doğu Akdeniz Okulları	2016-2017
Psikolog	Mersin Valiliği- SODES Projesi Kadın Yaşam ve Dayanışma Merkezi	2015-2016